

TNO-rapport

Arbeid

Polarisavenue 151
Postbus 718
2130 AS Hoofddorp

www.tno.nl/arbeid

R07-518 | 031.11316

T 023 554 93 93
F 023 554 93 94

Wat is de meerwaarde van de arboconvenanten?

Een vergelijkende kwantitatieve analyse op basis van
bestaand cijfermateriaal

Een onderzoek in opdracht van het Ministerie van Sociale
Zaken en Werkgelegenheid door TNO Kwaliteit van Leven,
BU Arbeid.

Datum juni 2007

Auteurs Dr. Birgitte Blatter
Drs. Madelon van Hooff
Dr. Ernest de Vroome
Dr. Peter Smulders

Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd
en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke
andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van TNO.

Indien dit rapport in opdracht werd uitgebracht, wordt voor de rechten en
verplichtingen van opdrachtgever en opdrachtnemer verwezen naar de Algemene
Voorwaarden voor Onderzoeks- opdrachten aan TNO, dan wel de betreffende
terzake tussen partijen gesloten overeenkomst. Het ter inzage geven van het TNO-
rapport aan direct belanghebbenden is toegestaan.

© 2007 TNO

Samenvatting

Onderzoeksvragen

In 1998 is de overheid gestart met het afsluiten van arboconvenanten met hoogrisico-bedrijfstakingen ter vermindering van een aantal arborisico's zoals werkdruk, RSI, fysieke belasting en geluid. In 2007 is het laatste arboconvenant beëindigd. In het kader van de finale evaluevaluatie van het arboconvenantenbeleid heeft het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid behoefte aan onderzoek naar de meerwaarde van arboconvenanten. Om de meerwaarde van de arboconvenanten vast te stellen, zijn analyses uitgevoerd op basis van bestaand cijfermateriaal. De probleemstelling is uitgewerkt in een aantal onderzoeksvragen, te weten: Is er (en zo ja, in hoeverre is er) in convenantsectoren, mede ten opzichte van niet-convenantsectoren, sinds de inzet van het arboconvenantenbeleid in 1999 sprake van een significant hogere:

- dynamiek van het arbobeleid?
- afname van de mate waarin werknemers zijn blootgesteld aan arbeidsrisico's?
- afname van klachten en gezondheidsproblemen?

Methoden

In de analyses zijn de gegevens uit de convenantsectoren vergeleken met de gegevens uit de niet-convenantsectoren. De gegevens betreffen indicatoren van *maatregelen*, zowel van arbo- en verzuimbeleid van werkgevers als van maatregelen ervaren door werknemers, van *risicofactoren* (arbeidsrisico's) waar werknemers aan zijn blootgesteld en van *gezondheidseffecten* bij werknemers. Het onderzoek heeft betrekking op zeven thema's waarover in de convenanten afspraken zijn gemaakt: fysieke belasting, RSI, werkdruk/psychosociale belasting, agressie en geweld, geluid, allergenen en oplosmiddelen.

Voor gegevens over maatregelen op bedrijfsniveau zijn de volgende bronnen gehanteerd: de Werkgevers Enquête Arbeidsomstandigheden (2004 en 2006) en de Arbomonitor van de Arbeidsinspectie (2001 tot en met 2006). Voor gegevens over maatregelen gerapporteerd door werknemers is de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (2003, 2005 en 2006) gebruikt. Voor de analyse van de gegevens over risicofactoren en gezondheidseffecten zijn vier gegevensbestanden gebruikt: het Periodiek Onderzoek van de LeefSituatie (1997 tot en met 2004), de Enquête BeroepsBevolking (1997 tot en met 2003), de TNO Arbeidssituatie Survey (2000, 2002 en 2004) en de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (2003, 2005 en 2006).

De boven geformuleerde drieledige onderzoeksvraag veronderstelt onderzoek naar verschillen in de tijd tussen convenanten en niet-convenanten, waarbij verwacht wordt dat convenantsectoren een gunstigere ontwikkeling laten zien dan niet-convenantsectoren. Dit effect kon alleen worden onderzocht voor de risicofactoren en gezondheidseffecten, en niet voor de maatregelen, omdat het beschikbare materiaal dat niet toeliet. Voor de maatregelen hebben we alleen onderzocht of er, gemiddeld over de jaren heen, een verschil is tussen convenanten en niet-convenanten. Tenslotte laten we zien of er een trend in de tijd te zien is, onafhankelijk van de convenanten, geldend voor heel Nederland. Dit effect laten we zien voor de risicofactoren en de gezondheidseffecten en is vooral als achtergrondinformatie bedoeld.

Er zijn standaardanalyses uitgevoerd waarin de indicatoren in de convenantsectoren en niet-convenantsectoren met elkaar vergeleken worden voor de verschillende jaren. De-

ze analyses zijn uitgebreid met enkele verdiepende analyses. Daarin hebben we ten eerste alleen die sectoren geselecteerd waar het risico volgens POLS daadwerkelijk aanwezig was, en niet alleen maar een onderwerp in het convenant. Ten tweede hebben we analyses uitgevoerd waarin de tijdsas in de convenantsectoren (de tijd ten opzichte van de startdatum van het convenant) kunstmatig ‘gelijkgetrokken’ is. Als we bijvoorbeeld vier of vijf jaar na het afsluiten van een convenant een effect verwachten, zou dat met deze analyses beter zichtbaar moeten zijn.

Resultaten

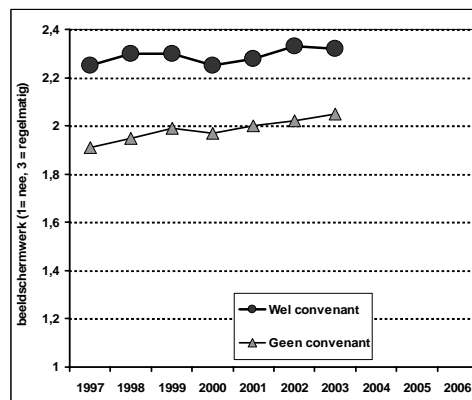
Uit het onderzoek blijkt dat meer *maatregelen* worden genomen in de sectoren waar een convenant is afgesloten dan in de sectoren waarin dit niet het geval is. Hierbij hebben we alleen die bedrijven meegenomen waar een risico volgens de RI&E daadwerkelijk aanwezig was (bronnen: WEA en AI). Dat er meer maatregelen worden genomen geldt niet even sterk voor alle convenant-onderwerpen. Voor RSI geeft in convenantsectoren 77% van de bedrijven en in niet-convenantsectoren 61% van de bedrijven aan dat er maatregelen zijn genomen. Voor werkdruk liggen deze percentages op respectievelijk 51% en 36% en voor agressie en geweld op 52% en 47% (WEA). Ook voor oplosmiddelen zijn verschillen tussen convenantsectoren en niet-convenantsectoren tussen 5% en 10% in de verschillende jaren gevonden (AI-monitor). Wat betreft fysieke belasting worden minder maatregelen getroffen in convenantsectoren. Voor maatregelen tegen geluid zijn de verschillen niet zo duidelijk aanwezig. Zoals eerder vermeld laten de data geen uitspraken toe over de ontwikkelingen in de tijd (de trend) tussen convenant- en niet-convenantsectoren.

Ook werknemers in convenantsectoren geven vaker aan dan werknemers in niet-convenantsectoren dat er maatregelen zijn genomen tegen RSI, werkdruk, agressie en geweld en gevaarlijke stoffen. Bovendien blijkt uit de analyses dat werknemers in convenantsectoren vaker dan werknemers in niet-convenantsectoren weten wat ze moeten doen als ze ziek zijn en dat ziekteverzuim in convenantsectoren vaker een gespreksonderwerp is (in bijvoorbeeld het werkoverleg). Hier weten we wel iets over de trend: voor beide onderwerpen wordt in convenantsectoren een sterkere toename in de tijd gevonden dan in niet-convenantsectoren, al is het effect in het tweede geval slechts beperkt.

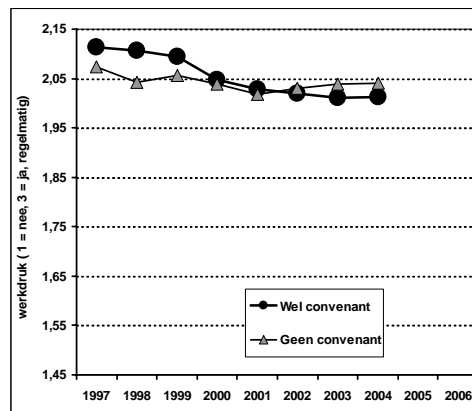
In veel gevallen is de blootstelling aan *risicofactoren* gemiddeld over de jaren heen hoger in de sectoren waar een convenant is afgesloten dan in de sectoren waarin dit niet het geval is. Dit is op zich niet verwonderlijk, omdat hoge blootstelling vaak juist aanleiding was tot het sluiten van een convenant. Deze verschillen worden weliswaar iets kleiner wanneer we de analyses nog een keer uitvoeren in de sectoren waar de risicofactor inderdaad ook empirisch aantoonbaar aanwezig was (zoals vastgesteld volgens het POLS), maar blijven duidelijk aanwezig. Op basis hiervan kunnen we concluderen dat de convenanten dus inderdaad afgesloten zijn bij branches waarbinnen daartoe de meeste aanleiding was.

De belangrijkste vraag is of risicofactoren meer afnemen in de convenantsectoren dan in de niet-convenantsectoren. Ten aanzien van verschillen in trends in de mate van blootstelling aan risicofactoren concluderen we dat er geen tot zeer kleine effecten zichtbaar zijn van de arboconvenanten. Voor RSI (duur beeldschermwerk), agressie en geweld en voor werkdruk nemen de risicofactoren in enkele gegevensbestanden significant meer af in de convenantsectoren dan in de niet-convenantsectoren, maar de effecten zijn zeer klein (zie figuren S-1 tot en met S-3). Deze effecten worden ook niet sterker wanneer we het aantal jaren ten opzichte van de startdatum van het convenant

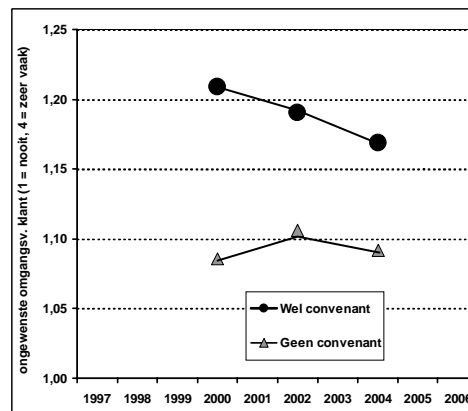
voor alle convenantsectoren kunstmatig ‘gelijktrekken’. (We kijken dan bijvoorbeeld naar het vóórkomen van risicofactoren 3 jaar voor de start van het convenant of 2 jaar na de start van een convenant.) Tevens worden in enkele gevallen juist de omgekeerde effecten gevonden, namelijk dat blootstelling aan risicofactoren significant toeneemt in de convenantsectoren. Dit geldt voor fysieke belasting en blootstelling aan oplosmiddelen. Voor geluid worden tegenstrijdige effecten gevonden. Resultaten van de trends over de tijd (los van de convenanten, dus voor heel Nederland) laten vaak tegenstrijdige resultaten zien in de verschillende databestanden.

Figuur S-1 Beeldschermwerk zoals gemeten in de EBB (1 = nee, 3 = regelmatig)

Figuur S-2 Werkdruk zoals gemeten in het POLS (1 = nee, 3 = regelmatig)

Figuur S-3 Ongewenste omgangsvormen (klanten/patiënten/leerlingen/passagiers) zoals gemeten in de TAS (1= nooit, 4=zeer vaak)

Ten aanzien van *gezondheidseffecten* (klachten) zien we dat er vrijwel geen effecten van de convenanten waar te nemen zijn. De gezondheid is over het algemeen slechter in convenantsectoren dan in niet-convenantsectoren (meer werkgebonden klachten aan nek/schouders/armen, meer burnoutklachten/werkstress en meer beperkingen door agressie/geweld). Dit is wederom niet verwonderlijk. Met uitzondering van een enkel geval blijken deze klachten niet méér af te nemen in de convenantsectoren dan in de niet-convenantsectoren.

Een overzicht van alle resultaten is schematisch weergegeven in tabel S-1.

Tabel S-1 Overzicht van effecten

	Maatregelen	Risicofactoren	Gezondheidseffecten
Algemeen	☺☺☺☺☺	geen gegevens	☺☺☺☺☺
Fysieke belasting	☺☹	☹☹☺☺☺	☺☺☺
RSI	☺☺☺☺☺☺	☺☺☺	☺☺☺
Werkdruk	☺☺☺☺☺	☺☺☺☺☺	☺☺☺
Agressie en geweld	☺☺	☺☺☺☺☺	☺
Geluid	☺☺	☺☹☹☺	geen gegevens
Allergenen en oplosmiddelen	☺☺☺☺☺	☺☺☺☺☺ (allergenen) ☹☹☹☺ (oplosmiddelen)	geen gegevens

Het aantal symbolen per cel geeft weer hoeveel indicatoren in de verschillende bestanden onderzocht zijn. Aan het soort symbool is te zien of er een significant effect in de verwachte richting is gevonden ☺, in de richting die we niet verwachten ☹ of dat er geen effect is gevonden ☺. Vetgedrukt ☺ of ☹ betekent een significant en groot effect.

Het overzicht van de resultaten van de *maatregelen* in tabel S-1 is gebaseerd op de stand in de convenantsectoren versus de niet-convenantsectoren, gemiddeld over de jaren heen. Om trends te analyseren waren de tijdreeksen te kort (WEA, NEA) of niet vergelijkbaar genoeg (AI-monitor), waardoor geen overkoepelende effectmaat kon worden berekend. De resultaten van de *risicofactoren* en *gezondheidseffecten* in tabel S-1 zijn gebaseerd op de effecten ten aanzien van verschillende trends in de tijd in convenantsectoren versus niet-convenantsectoren.

Conclusies en discussie

De hoofdconclusie uit dit onderzoek luidt dat arbomaatregelen méér genomen worden in convenantsectoren dan in niet-convenantsectoren, dat de ontwikkeling van blootstelling aan risicofactoren in een aantal gevallen weliswaar statistisch significante, maar alleen zeer kleine effecten in de verwachte richting laat zien, en dat de ontwikkeling van klachten in de twee groepen over de tijd vergelijkbaar is.

Redenen voor de bevindingen ten aanzien van de blootstelling aan risicofactoren en gezondheidseffecten (kleine effecten tot geen effect) kunnen op meerdere vlakken liggen. Ten eerste zijn maatregelen in arboconvenanten vaak pas in de laatste jaren van het arboconvenant geïmplementeerd. Bovendien zijn effecten van maatregelen op een vermindering van blootstelling aan risicofactoren en klachten logischerwijs pas te verwachten enige tijd nadat de maatregelen zijn ingevoerd. Ten tweede is niet in alle convenanten waar doelstellingen ten aanzien van een bepaald risico zijn afgesproken, ook daadwerkelijk aandacht besteed aan die risico's. Ook worden maatregelen vaak op maat, bij een bepaalde groep werknemers met een bepaalde functie, geïmplementeerd. In onze analyses kan echter geen onderscheid gemaakt worden tussen functies in sectoren. Hierdoor kan een mogelijk gunstig effect 'vervagen'. Daarbovenop komt dat maatregelen die door een branche of een werkgever worden aangeboden, niet altijd worden toegepast door werknemers. Tenslotte moet men zich realiseren dat in bedrijven in de niet-convenantbranches ook actief wordt gewerkt aan verbeteringen op het punt van arbeidsomstandigheden op grond van het generieke overheidsbeleid.

Ook zijn enkele methodologische verklaringen aan te voeren voor het feit dat geen effecten op risicofactoren en klachten gevonden zijn. Zo kon er in de TAS en in de NEA 2003 alleen gebruik gemaakt worden van een grove sectorindeling voor de indeling in convenanten en niet-convenanten, waardoor een deel van de werknemers niet in de goede groep ingedeeld kon worden. Ook hebben de databestanden die we gehan-

teerd hebben, beperkingen ten aanzien van het beantwoorden van de vraagstelling op dit moment. In de NEA en de WEA is rekening gehouden met de doelstelling de arboconvenanten te evalueren. De monitors bevatten daarom de goede indicatoren voor de evaluatie. Echter, er zijn slechts gegevens aanwezig van enkele jaren van recente datum; nulmetingen ontbreken. De AI-monitor is jaarlijks afgenomen tussen 2001 en 2006 en bestaat daarmee ook uit een redelijk lange tijdreeks. De vragen zijn echter niet elk jaar op dezelfde wijze gesteld en tevens is de steekproefsamenstelling tussen 2003 en 2004 drastisch gewijzigd (meer kleine bedrijven vanaf 2004). Ook in de WEA zijn in 2006 relatief meer kleine bedrijven in de steekproef aanwezig dan in 2004. Het POLS en de EBB bevatten lange tijdreeksen, onder andere van de jaren vóórdat de arboconvenanten gestart zijn. De laatste EBB-gegevens die we kunnen gebruiken zijn echter in 2004 verzameld en de laatste POLS-gegevens in 2003, voordat de meeste convenanten zijn beëindigd. Een nadeel van het POLS is nog dat de aantallen relatief klein zijn, zodat specifieke analyses van bepaalde sectoren beperkte waarde hebben.

Het is interessant om te bekijken of onze bevindingen in lijn zijn met de resultaten van de eindevaluaties van afzonderlijke convenanten, op basis van de nul- en eindmetingen die in de sectoren zijn uitgevoerd. Veerman e.a. (2007) concluderen in hun rapport in het kader van de finale eindevaluatie dat de kwantitatieve doelstellingen die in veel convenanten geformuleerd waren lang niet altijd gehaald zijn. Op een aantal onderwerpen zijn beperkte resultaten gehaald (minder dan de doelstellingen, maar wel in gunstige richting) en op andere onderwerpen is geen ontwikkeling, maar soms juist achteruitgang gevonden. Van alle kwantitatieve doelstellingen waarvan het doelbereik bekend is, is 41% gehaald (daarnaast 36% gedeeltelijk en 23% niet gehaald). De kans dat de gunstige effecten van enkele convenanten dan vervagen in de totale groep waar een convenant op een bepaald thema is afgesloten is groot. We hebben specifieke afzonderlijke analyses uitgevoerd voor twaalf sectoren waarin een afname van klachten of risicofactoren tussen nul- en eindmeting van het convenant gevonden was¹. Op basis van het POLS zijn voor de meeste sectoren geen daling van klachten of risicofactoren aan te tonen. Alleen in de sectoren politie en horeca vinden we een significante afname van de werkdruk over de tijd, conform de eindevaluaties. In veel van de andere sectoren bevinden zich te kleine aantallen om valide conclusies te kunnen trekken. Overigens geldt voor al deze analyses de belangrijke beperking dat de laatste POLS-meting is uitgevoerd vóórdat de eindmetingen in de convenanten hebben plaatsgevonden.

Het is aan te bevelen over enkele jaren nogmaals een vergelijking tussen convenant- en niet-convenantsectoren te maken, zodat ook eventuele effecten zichtbaar gemaakt kunnen worden in convenanten die pas laat zijn afgesloten. Hiervoor zullen de WEA en de NEA gebruikt kunnen worden.

¹ Gehandicaptenzorg en thuiszorg voor fysieke belasting; woningcorporaties, architecten en kappers voor RSI; horeca, POVO, onderwijs, gemeenten, woningcorporaties, politie, provincies voor werkdruk.

Voorwoord

In het kader van de finale eindevaluatie van de convenanten heeft het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan TNO gevraagd een onderzoek uit te voeren naar de meerwaarde van de arboconvenanten op basis van bestaand cijfermateriaal. In dit onderzoek hebben wij ons gericht op arbo- en gezondheidsindicatoren. Door bureau *AStri* is tegelijkertijd gewerkt aan een onderzoek naar de meerwaarde van arboconvenanten ten aanzien van ziekteverzuim en WAO-instroom. Deze rapporten zijn een vervolg op eerdere tussenevaluaties van bureau *AStri* (Veerman, 2004; Veerman en Molenaar-Cox, 2006).

De uitkomsten van het onderzoek die nu voor u liggen, zijn gebaseerd op gegevens uit verschillende representatieve werknemers- en werkgeversenquêtes.

Het onderzoek is vanuit het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid begeleid door drs. Hein Kroft en drs. Gerard Ruis. Wij willen hen graag bedanken voor de prettige samenwerking. Tevens willen wij het Centraal Bureau voor de Statistiek, de Arbeidsinspectie en onderzoeksbureau Research voor Beleid bedanken voor het beschikbaar stellen van hun databestanden.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Onderzoeksvragen.....	3
Methoden	3
Resultaten	4
Conclusies en discussie.....	6
Voorwoord	9
1 Inleiding	13
1.1 Arboconvenanten	13
1.2 Beoogde effecten en hypothesen.....	13
1.3 Overzicht van convenanten en onderwerpen	14
1.4 Onderzoeksvragen	15
2 Methoden	17
2.1 Convenantindeling en thema's.....	17
2.2 Gehanteerde bronnen	17
2.3 Analyses.....	19
3 Resultaten	21
3.1 Algemene maatregelen en gezondheidsindicatoren	21
3.2 Fysieke belasting	25
3.3 RSI	29
3.4 Werkdruk	33
3.5 Agressie en Geweld	39
3.6 Geluid	42
3.7 Allergenen en Oplosmiddelen.....	45
4 Discussie en conclusie	51
4.1 Samenvatting van de resultaten	51
4.2 Mogelijke verklaringen voor de resultaten	52
5 Referenties	55
A Bijlage: Detailinformatie behorende bij de uitgevoerde analyses	57
B Bijlage: Verdiepende analyses POLS	65
C Bijlage: Extra analyses mannen en vrouwen apart	73
D Bijlage: Sectorindelingen	75
E Bijlage: Gebruikte indicatoren per databestand	79
F Bijlage: Rapport: Ziekteverzuim in de NEA 2005 en 2006	85

1 Inleiding

1.1 Arboconvenanten

In 1998 is door de Tweede Kamer een nieuwe Arbowet aangenomen. Kern hiervan was de verdere versterking van de verantwoordelijkheid van werkgevers en werknemers voor het arbeidsomstandighedenbeleid in hun bedrijf. Door het kabinet is besloten om, naast de bestaande instrumenten als arboregelgeving, handhaving, financiële en fiscale prikkels en voorlichting, het instrument van de arboconvenanten met hoogrisicobedrijfstakingen in te zetten. Met de convenanten werd beoogd een impuls te geven aan arbobeleid op bedrijfstakniveau. Er werden 29 hoogrisicobedrijfstakingen geïdentificeerd. In deze bedrijfstakingen was de blootstelling aan één van de tevoren gedefinieerde arbeidsrisico's tillen, werkdruk, RSI, geluid, kwarts, allergenen of oplosmiddelen hoog. Daarnaast konden ook convenanten afgesloten worden met zogenaamde 'zelfmelders'. De arboconvenanten hadden een taakstellend karakter, wat betekent dat afspraken zoveel mogelijk werden uitgedrukt in concrete kwantitatieve doelen.

In 2007 is het laatste arboconvenant beëindigd. In het kader van de finale eindevaluatie van het arboconvenantenbeleid van de overheid heeft het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) behoefte aan onderzoek naar de meerwaarde van arboconvenanten. In dit onderzoek zullen we de meerwaarde van de arboconvenanten onderzoeken op basis van bestaand cijfermateriaal.

1.2 Beoogde effecten en hypothesen

Tussen het zetten van handtekeningen ter ondertekening van een convenant en het optreden van eventuele effecten als gevolg daarvan, zit een keten van acties. Eerst worden nulmetingen uitgevoerd en maatregelen afgesproken en geïmplementeerd op sectorniveau. Deze maatregelen moeten enige tijd door de afzonderlijke organisaties en bedrijven worden gebruikt voordat verbeteringen in arbeidsomstandigheden, klachten en verzuim bij werknemers zichtbaar kunnen worden.

Als de convenanten werken, zou dat uit de vergelijkingen in dit onderzoek moeten blijken. Echter, nuanceringen zijn op zijn plaats. Als we verschillen aantreffen, is dat op zichzelf nooit een *bewijs* dat de convenanten meerwaarde hebben. Ook zonder het convenant zou er een specifieke ontwikkeling in de sector plaatsgehad kunnen hebben. Het verschil zou dus ook door andere omstandigheden veroorzaakt kunnen zijn. Als er een verschil bestaat, is het echter wel *aannemelijk* dat de convenanten effect hebben. In dit project spreken we bewust van *meerwaarde*. We gaan er namelijk van uit dat zich ook tussen de sectoren waar geen convenanten zijn afgesloten actieve branches bevinden die werken aan verbeteringen op het terrein van arbo en verzuim.

Ten aanzien van de maatregelen is de hypothese dat gemiddeld meer maatregelen genomen worden in de convenantsectoren, waarbij mogelijk een grotere toename plaatsvindt over de jaren heen.

De hypothese ten aanzien van risico's en gezondheidseffecten is dat in de convenantsectoren eerst hogere prevalenties bestaan, die gedurende de tijd relatief sneller verminderen dan in de niet-convenantsectoren. Hierbij kan het verschil eerst klein zijn en later juist omgedraaid, maar het kan ook zo zijn dat de prevalenties in de convenant-

sectoren weliswaar nog steeds hoger zijn dan in de niet-convenantsectoren, maar dat de verschillen veel kleiner zijn geworden.

1.3 Overzicht van convenanten en onderwerpen

In totaal waren er 69 convenanten afgesloten in de periode 1999-2005 (inclusief tweede fase convenanten). De onderwerpen van die convenanten verschillen uiteraard. In Tabel 1.1 zijn de convenantthema's en de spreiding daarvan door de jaren heen samengevat.

Tabel 1.1 Overzicht van convenanten uit de periode 1999 – 2005 en de onderwerpen daarvan

Startjaar	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	totaal
Aantal convenanten	2	6	14	16	13	12	6	69
Totaal aantal onderwerpen	5	9	60	51	43	22	20	210
Waarvan:								
Tillen/Fysieke belasting ²	2	0	7	10	5	3	4	31
RSI	0	0	8	5	4	0	0	17
Werkdruk	1	4	12	9	8	3	3	39³
Agressie & Geweld	1	0	5	0	2	0	4	12
Geluid	0	0	1	5	2	1	0	9
Allergenen	0	0	5	1	2	0	0	8
Oplosmiddelen	0	0	3	4	1	0	0	8
Reïntegratie/verzuim	1	4	12	10	11	12	7	46⁴
Cytostatica, kwarts, klimaat, biologische agentia, houtstof	0	0	4	5	6	2	0	17
Voorlichting, veiligheid, arbo-infrastructuur, arbopreventie	0	1	3	2	2	1	2	11

Wat betreft de onderwerpen van de convenanten zullen we ons in het huidige onderzoek beperken tot de zeven thema's fysieke belasting, RSI, werkdruk, agressie en geweld, geluid, allergenen en oplosmiddelen. Verzuim en reïntegratie zijn opgenomen in de evaluatie van verzuim en arbeidsongeschiktheid van bureau *AStri*. De overige onderwerpen (kwarts, cytostatica, biologische agentia, houtstof, klimaat) komen te weinig voor om apart te bestuderen.

² Tot en met 2001 werd consistent gesproken over 'tillen', daarna over fysieke belasting; in feite wordt vrijwel hetzelfde bedoeld.

³ Hierbij zijn de 2^e fase convenanten afgetrokken waarin werkdruk voorkwam als het ook in de 1^e fase aan bod kwam (dit kwam 1 keer voor).

⁴ Hierbij zijn de 2^e fase convenanten afgetrokken waarin reïntegratie/verzuim voorkwam als het ook in de 1^e fase aan bod kwam (dit kwam 11 keer voor).

1.4 Onderzoeksvragen

De probleemstelling van het onderzoek luidt:

In hoeverre kan de veronderstelde meerwaarde van de convenantenaanpak ten opzichte van het generieke arbobeleid op basis van beschikbaar concreet en objectief cijfermateriaal worden gekwantificeerd?

Deze probleemstelling wordt verder uitgewerkt in een aantal centrale onderzoeksvragen, te weten:

1. Is er (en zo ja, in hoeverre is er) in convenantsectoren, mede ten opzichte van niet-convenantsectoren, sinds de inzet van het arboconvenantenbeleid in 1999, sprake van een significant hogere:
 - a. dynamiek in het arbo- en verzuimbeleid van arbeidsorganisaties;
 - b. afname van de mate waarin werknemers blootgesteld zijn aan arbeidsrisico's;
 - c. afname van (al dan niet risicogebonden) klachten en gezondheidsproblemen;
2. Hoe zijn deze gegevens aan elkaar te koppelen en welke verbanden worden dan zichtbaar?

2 Methoden

In dit onderzoek zijn meerdere bestaande gegevensbestanden gebruikt: data uit enquêtes onder werknemers en uit enquêtes onder werkgevers. In dit hoofdstuk geven we weer welke gegevensbronnen er gebruikt zijn en hoe we het materiaal hebben geanalyseerd. In de bijlagen D en E worden exacte indelingen en definities gepresenteerd.

2.1 Convenantindeling en thema's

De opzet van de analyses is relatief eenvoudig: gegevens uit convenantsectoren worden vergeleken met gegevens uit niet-convenantsectoren. Het betreft indicatoren van arbo- en verzuimbeleid van werkgevers, van maatregelen ervaren door werknemers, van arbeidsomstandigheden en risicofactoren van werknemers en van gezondheid van werknemers. Deze indicatoren worden in drie paragrafen gebundeld: maatregelen, risicofactoren en gezondheidseffecten. We hebben daarbij zoveel mogelijk gezocht naar lange tijdreeksen zodat gegevens uit de periode voor de implementatie van de arboconvenanten konden worden vergeleken met gegevens uit de periode na de arboconvenanten.

Thema's

In de analyses worden zeven thema's meegenomen waarover in de convenanten afspraken zijn gemaakt: fysieke belasting, RSI, werkdruk/psychosociale belasting, agressie en geweld, geluid, allergenen en oplosmiddelen.

Indeling sectoren in convenantsectoren en niet-convenantsectoren

In de analyses is de indeling naar convenantsectoren bepaald per convenantthema. Een sector wordt voor een onderwerp alleen beschouwd als convenantsector als het convenant (mede) betrekking heeft op dat thema. Een sector kan voor wat betreft fysieke belasting een convenantsector zijn, maar voor RSI niet. De groepen zijn per thema dus steeds verschillend samengesteld. Alleen bij de onderwerpen algemeen (algemene gezondheidsuitkomsten en maatregelen) zijn alle convenantsectoren, ongeacht de thema's, als convenantsectoren beschouwd. Alle convenanten beogen immers (direct of indirect) de verbetering van de gezondheid. Om deze indeling te operationaliseren is het van belang in de gegevensbestanden over gedetailleerde sectorinformatie te beschikken. Dit was niet in alle gevallen het geval. In sommige bestanden waren gedetailleerde SBI/BIK-codes aanwezig. Hiermee konden werknemers en werkgevers zeer nauwkeurig ingedeeld worden in convenant- en niet-convenantsectoren. In sommige bestanden waren alleen grove sectorindelingen aanwezig. Het herleiden van deze grove sectoren naar convenant- of niet-convenantsectoren is minder nauwkeurig (zie bijl. D).

2.2 Gehanteerde bronnen

WEA: Werkgevers Enquête Arbeidsomstandigheden; Research voor Beleid: 2004 en 2006

Het WEA-bestand bevat gegevens van werkgevers over genomen maatregelen op het gebied van arbeidsomstandigheden en hoe men tegen 'arbo' aankijkt. De gegevens zijn verzameld door middel van een telefonische enquête. In 2004 (respons 33%) waren er ruim 3100 en in 2006 (respons 31%) ruim 3000 werkgevers in de steekproef opgenomen. De bestanden bevatten een gedetailleerde branchecodering. Aangezien in 2006

een wijziging is doorgevoerd in de steekproefsamenstelling (grotere vertegenwoordiging van kleine bedrijven), moet er rekening gehouden worden met een trendbreuk in de resultaten. Theoretisch kan ook de vergelijkbaarheid van sectoren vanaf 2006 zijn veranderd als er in de convenantsectoren bijvoorbeeld meer grote bedrijven zitten dan in de niet-convenantsectoren. Nadeel van de WEA is dat die nog maar twee keer is afgenomen. In de WEA zal dus voornamelijk bekeken worden of in de convenantsectoren gemiddeld meer maatregelen genomen worden dan in de niet-convenantsectoren. Als er verschillen bestaan tussen 2004 en 2006 worden ze apart gepresenteerd; anders worden de gegevens samen genomen.

Arbomonitor van de AI (arbeidsinspectie); Arbeidsinspectie: 2001 tot en met 2006

De Arbomonitor bevat gegevens van werkgevers over genomen maatregelen op het gebied van arbeidsomstandigheden. Deze gegevens zijn verzameld door de inspecteurs met behulp van een mondeling afgenomen vragenlijst, in combinatie met een rondgang door het bedrijf ter verificatie. Per jaargang hebben we de beschikking over steekproeven van ongeveer 1500-2000 werkgevers. De bestanden bevatten een gedetailleerde branchecodering. Aangezien vanaf 2004 een aantal wijzigingen zijn doorgevoerd om de kwaliteit van de monitor te verbeteren (betere vertegenwoordiging van kleine bedrijven, terugdringen van de interferentie tussen monitoren en handhaven en ophoging van de steekproef), moet er rekening gehouden worden met een trendbreuk in de resultaten. Theoretisch kan ook de vergelijkbaarheid van sectoren tussen 2004 en 2006 aangetast zijn als er in de convenantsectoren bijvoorbeeld meer grote bedrijven zitten dan in de niet-convenantsectoren. Bovendien zijn in de vragenlijsten vaak aanpassingen aan de vraagstelling doorgevoerd. Om deze reden was het niet mogelijk de bestanden 'aan elkaar te koppelen' en overkoepelende effect- en betrouwbaarheidsmaten (OR's, beta's, P-waardes) te berekenen, maar zijn gegevens per jaar met elkaar vergeleken. Trends zijn wel grafisch gepresenteerd. Trends over de tijd en verschil in trends tussen convenant- en niet-convenantsectoren konden niet getoetst worden (zie paragraaf 2.3).

POLS: periodiek onderzoek van de leefsituatie; CBS: 1997 tot en met 2004

Het POLS-bestand bevat gegevens van werknemers over een aantal relevante indicatoren (de risicofactoren fysieke belasting en werkdruk, en enkele gezondheidseffecten) over een lange tijdreeks (1997 tot en met 2004). De gegevens zijn verzameld door middel van computerondersteunde mondelinge interviews, aangevuld met een schriftelijke vragenlijst enquête. De indicatoren zijn meestal gebaseerd op meerdere vragen in de vragenlijst. In het POLS zal geïnventariseerd worden of de trends in de convenantsectoren en de niet-convenantsectoren van elkaar verschillen. Per jaargang hebben we de beschikking over steekproeven van ongeveer 10.000 werknemers. De bestanden bevatten een gedetailleerde branchecodering. Een nadeel is dat RSI-klachten in het POLS niet adequaat worden nagevraagd. Een belangrijk nadeel is ook dat het POLS na 2004 niet meer is afgenomen. De meeste convenanten zijn na 2004 beëindigd.

EBB: enquête beroepsbevolking; CBS: 1997 tot en met 2003

Het EBB-bestand bevat gegevens van werknemers over een kleiner aantal relevante indicatoren (fysieke belasting, RSI, werkdruk, geluid). Bovendien zijn deze indicatoren meestal slechts gebaseerd op één of twee vragen. De gegevens zijn verzameld door middel van een computerondersteunde mondelinge enquête. De tijdreeks loopt van 1997 tot en met 2003⁵. In de EBB zal geïnventariseerd worden of de trends in de con-

⁵ Veel risicofactoren zijn niet meer opgenomen in de EBB 2004 en 2005. Bovendien bevat het bestand een minder gedetailleerde sectorindeling. 2004 en 2005 zijn daarom niet meegenomen.

venantsectoren en de niet-convenantsectoren van elkaar verschillen. Per jaargang hebben we de beschikking over steekproeven van ongeveer 45.000 tot 60.000 werknemers. De EBB bevat een gedetailleerde branchecodering. Een belangrijk nadeel is ook dat de EBB na 2004 niet meer de relevante gegevens voor dit onderzoek bevat.

TAS: TNO Arbeidssituatie Survey; 2000, 2002 en 2004

Het TAS-bestand bevat gegevens van werknemers over een groot aantal relevante indicatoren (de risicofactoren fysieke belasting, RSI, werkdruk, agressie en geweld, geluid, allergenen en oplosmiddelen en enkele gezondheidseffecten). De gegevens zijn verzameld door middel van een schriftelijke enquête. De respons was tussen 45% en 53%; per jaargang hebben we de beschikking over een steekproef van ruim 3200 werknemers. De gegevens lopen van 2000 tot en met 2004; dit betekent dat zowel geïnventariseerd zal worden of de trends in de convenantsectoren en de niet-convenantsectoren van elkaar verschillen, als of maatregelen of risicofactoren überhaupt verschillen tussen wel en niet convenantsectoren. De TAS bevat helaas alleen een grove branchecodering. Wederom is een nadeel dat de laatste meting in 2004 heeft plaatsgevonden.

NEA: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden; TNO: 2003, 2005 en 2006

Het NEA-bestand bevat gegevens van werknemers over een groot aantal relevante indicatoren (maatregelen over specifieke thema's, de risicofactoren fysieke belasting, RSI, werkdruk, agressie en geweld, geluid, allergenen en oplosmiddelen en enkele gezondheidseffecten). De gegevens zijn verzameld door middel van een schriftelijke (of internet) enquête. De respons bedroeg 42% in 2003 en ongeveer 33% in 2005 en 2006, dit betreft respectievelijk een steekproef van ruim 10.000 werknemers in 2003, ruim 23.000 in 2005 en ruim 24.000 in 2006. Er zijn alleen gegevens beschikbaar in de 'late jaren' 2003, 2005 en 2006. Dit betekent dat niet alleen geïnventariseerd zal worden of de trends in de convenantsectoren en de niet-convenantsectoren van elkaar verschillen, maar ook of maatregelen of risicofactoren überhaupt verschillen tussen wel en niet convenantsectoren. De NEA 2005 en 2006 bevatten een gedetailleerde branchecodering, de NEA 2003 bevat alleen een grove branche-indeling.

Tabel 2.1 Overzicht van gebruikte jaargangen van de databestanden

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
POLS										
EBB										
TAS										
NEA										
Arbomonitor										
WEA										

2.3 Analyses

Van de indicatoren (zie bijlage E) worden percentages (bij ja/nee indicator) of schaalgemiddelden berekend. Per indicator worden de percentages of schaalgemiddelden in de verschillende jaren grafisch weergegeven, apart voor de groep convenantsectoren en de groep niet-convenantsectoren. Naast deze grafische weergave van de resultaten worden ook tabellen gepresenteerd met overzichten van de resultaten, waarin we rele-

vante effecten hebben aangeduid op basis van de grootte⁶ van het effect en de statistische significantie⁷.

- ☺☺ statistisch significant en groot effect, in de verwachte richting
- ☺ statistisch significant effect, in de verwachte richting
- ☹ geen effect
- ☹ statistisch significant effect, niet in de verwachte richting
- ☹☹ statistisch significant en groot effect, niet in de verwachte richting

Het belangrijkste effect waar we naar kijken is het zogenaamde jaar*convenanteffect: is de trend in de tijd verschillend tussen convenanten en niet-convenanten? Een verwacht effect is dan bijvoorbeeld een grotere afname in risicofactoren en gezondheidseffecten, maar een grotere stijging in maatregelen.

Voor de maatregelen wordt vooral gekeken naar het convenanteffect: is er een gemiddeld verschil tussen convenanten en niet-convenanten (maar eventueel wel een vergelijkbare trend in de tijd)?

Daarnaast wordt voor de risicofactoren en de gezondheidseffecten ook het jaareffect gepresenteerd: is er een trend in de tijd te zien voor heel Nederland (maar eventueel geen verschil tussen convenanten en niet-convenanten)?

Standaardanalyses en verdiepende analyses

In dit rapport maken we een onderscheid in standaardanalyses en verdiepende analyses. Met de standaardanalyses bedoelen we dat het voorkomen van maatregelen, risicofactoren en gezondheidseffecten tussen convenant- en niet-convenantsectoren op een rechttoe rechtaan manier met elkaar vergeleken wordt.

In de verdiepende analyses, die niet voor alle databestanden konden worden uitgevoerd of zijn uitgevoerd (uit efficiëntieoogpunt) is geprobeerd deze analyses aan te scherpen. Ten eerste zijn alleen de sectoren geselecteerd waar het risico in relatief hoge mate aanwezig was.

- In het POLS op basis van een minimum percentage of schaalgemiddelde per sector in 1997/1998. Zowel in de convenantsectoren als de niet-convenantsectoren vielen er op deze manier sectoren uit.
- Door middel van het selecteren van die convenantsectoren die op basis van de EBB 1996 en 1997 door het Ministerie waren aangewezen (Ministerie van SZW, 1998).

Ook is de tijdsas van de arboconvenanten voor alle convenantsectoren opnieuw gedefinieerd en daarmee kunstmatig 'gelijkgetrokken', zodat een eventueel effect beter zichtbaar is. We hebben het dan niet meer over '1999' of '2002' maar over '3 jaar na start van het convenant' of '2 jaar voor start van het convenant'. Hierbij zijn de jaren weggelaten waarin in de convenantgroep te weinig werknemers waren om betrouwbare uitspraken te kunnen doen.

Tenslotte zijn specifieke sectoren geselecteerd waarin de doelstellingen (bijna) gehaald zijn en dus uit de nul- en eindmeting (Veerman e.a., 2007) blijkt dat er een daling in risicofactoren of klachten heeft plaatsgevonden.

⁶ effecten zijn berekend met OR's voor dichotome uitkomstmaten en beta's (β) voor continue uitkomstmaten; een groot effect wordt gedefinieerd als $OR > 1,1$ of $< 0,9$ en $\beta > 0,10$ of $< -0,10$

⁷ statistisch significant effect wordt gedefinieerd als $p < 0,05$

3 Resultaten

3.1 Algemene maatregelen en gezondheidsindicatoren

Arbobeleid Algemeen

Eerst zijn enkele algemene maatregelen en gezondheids- en tevredenheidsindicatoren in kaart gebracht. Hiertoe hebben we alle sectoren waar een convenant is afgesloten vergeleken met de sectoren waar geen convenant is afgesloten.

Uit analyses op basis van de WEA 2004-2006 bleek dat in convenantsectoren vaker een RI&E is uitgevoerd (of dat men er mee bezig is) dan in niet-convenantsectoren (78% versus 64%). Tabel 3.1 laat zien dat er in convenantsectoren vaker [dan in niet-convenantsectoren] bevestigend wordt geantwoord op de vraag of er door aandacht voor arbo minder ziekteverzuim/WAO instroom is binnen het bedrijf dan in 2004. Trends over de tijd zijn vergelijkbaar.

Tevens blijkt uit de WEA dat convenantsectoren vaker gebruik hebben gemaakt van een extern bedrijf bij het tot stand komen van de RI&E (11% vs. 8% in niet-convenantsectoren) en juist minder vaak speciaal de RI&E hebben laten maken door de arbodienst (8% vs. 11,2% in niet-convenantsectoren). Zowel in convenantsectoren als in niet-convenantsectoren is weinig gebruik gemaakt van een model RI&E uit een arbo(plus)convenant (0,1% in niet-convenant- en 0,1% in convenantsectoren). Wat betreft informatiebronnen over arbo bleek uit de WEA dat convenantsectoren vaker dan niet-convenantsectoren gebruik maken van informatie uit de branche (convenantsectoren 37%, niet-convenantsectoren 31,1%) en van de vakbond (convenantsectoren 1,1%, niet-convenantsectoren 0,6%), al gaat het in het laatste geval om zeer kleine percentages.

Ook uit de AI-monitor blijkt dat er vaker een RI&E is afgesloten in convenantsectoren. In deze gegevens zijn grofweg twee periodes te onderscheiden: In de periode 2001-2003 heeft in convenantsectoren 62%-87% van de bedrijven een door de arbodienst getoetste RI&E en in niet-convenantsectoren 62%-70%. In de periode 2004-2006 zijn dit respectievelijk 44%- 47% en 35%-37%. Deze grote verschillen worden vermoedelijk veroorzaakt door een verschil in vraagstelling en steekproefopstelling.

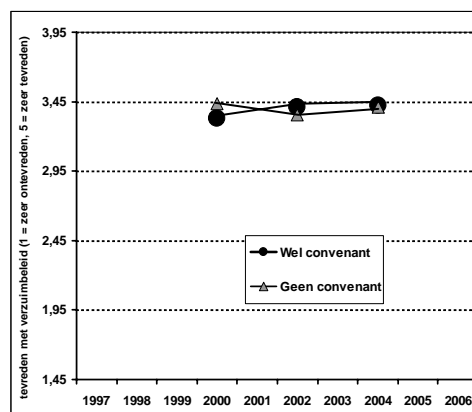
De AI-monitor laat tevens zien dat het percentage bedrijven dat een op schrift gesteld plan van aanpak heeft vrijwel hetzelfde is in convenantsectoren als in niet-convenantsectoren en ook tamelijk stabiel is over de tijd (rond de 60%). In de AI-monitor werd ook gevraagd of in het bedrijf een VGWM-commissie is ingesteld. Deze vraag is gesteld in 2001, 2003 en 2005 en het percentage bedrijven dat 'ja' antwoordt ligt in niet-convenantsectoren tussen de 42% en 43% en in convenantsectoren tussen de 36% (2001) en 50% (2003). Ten slotte is gevraagd hoe vaak er vast overleg is met de OR over arbozaken. Ook deze vraag is in 2001, 2003 en 2005 gesteld en de percentages bedrijven die op deze vraag antwoordden dat het een vast agendapunt is, liggen in niet-convenantsectoren tussen 47% (2001) en 33% (2005) en in convenantsectoren tussen 45% (2001) en 36% (2005). Er is hier dus geen verschil tussen convenant- en niet-convenantsectoren.

Uit analyses op de TAS en de NEA bleek dat in convenantsectoren meer werknemers weten wat ze moeten doen bij ziekte dan in niet-convenantsectoren en dat in convenantsectoren ziekteverzuim vaker onderwerp van gesprek is (in bijvoorbeeld een werkoverleg). De overige resultaten van de TAS en de NEA staan in Tabel 3.1. Hieruit blijkt dat de tevredenheid met het verzuimbeleid over de jaren heen meer toeneemt in convenantsectoren dan in niet-convenantsectoren. Dit effect is echter zeer klein. Hetzelfde geldt voor de toename in de mate waarin ziekteverzuim een gespreksonderwerp

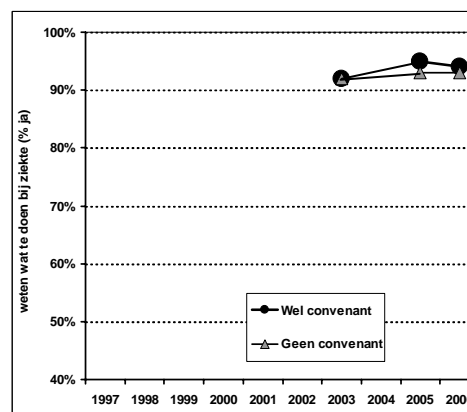
is. Er wordt wel een relatief sterk effect gevonden voor de mate waarin werknemers weten wat ze moeten doen bij ziekte. Ook hier is de ontwikkeling over de tijd gunstiger voor convenantsectoren. De resultaten uit Tabel 3.1 staan grafisch weergegeven in Figuur 3.1 t/m Figuur 3.5.

Tabel 3.1 Arbobeleid algemeen

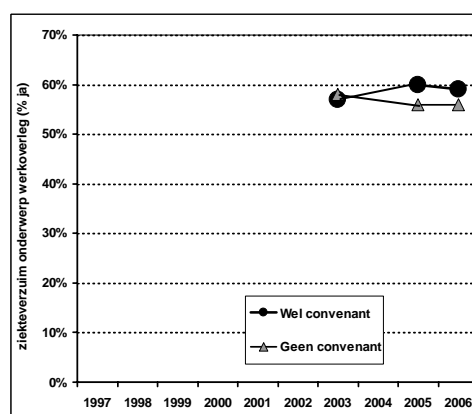
Databestand	Indicator	Convenant vs. niet-convenant	Verschillende trends voor convenant vs niet-convenant
TAS	Tevreden met verzuimbeleid	☹	☺
	Weten wat moet doen bij ziekte	☺☺	☺☺
NEA	Ziekteverzuim gespreksonderwerp	☺☺	☺
WEA	Door aandacht voor arbo minder ziekteverzuim/WAO	☺	☹
AI	Overleg met OR over arbo	☹	☹

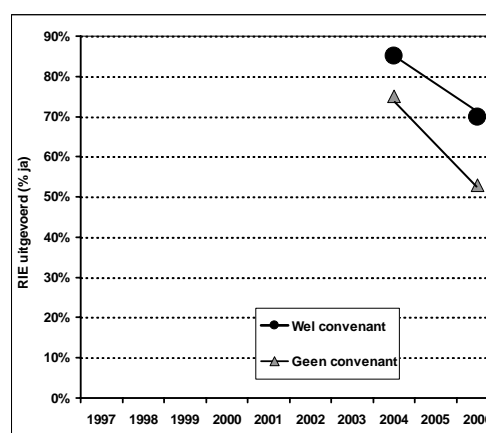
Figuur 3.1 TAS tevreden met verzuimbeleid (1 = zeer ontevreden, 5 = zeer tevreden)

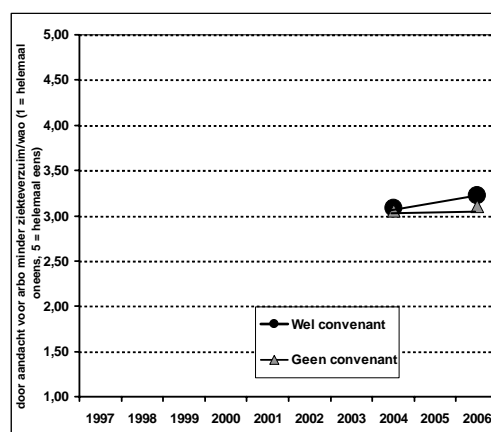
Figuur 3.2 NEA: weten wat te doen bij ziekte (% ja)

Figuur 3.3 NEA: ziekteverzuim gespreksonderwerp (% ja)

Figuur 3.4 WEA: RIE uitgevoerd (% ja)

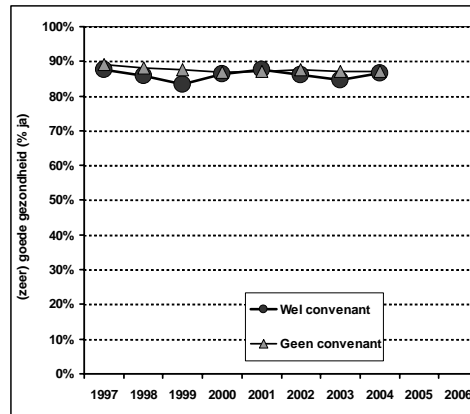

Figuur 3.5 WEA: door aandacht voor arbo minder ziekteverzuim/WAO (1 = helemaal mee oneens, 5 = helemaal mee eens)

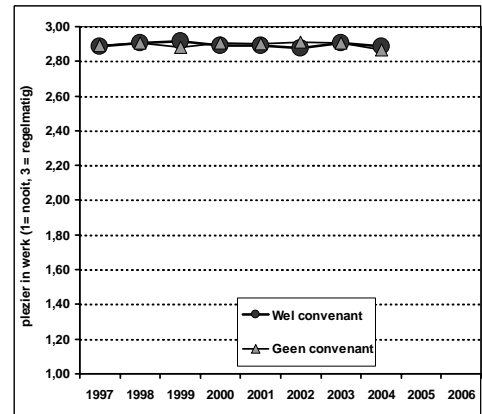
Tabel 3.2 geeft een overzicht van de analyses die zijn uitgevoerd voor algemene gezondheids- en tevredenheidsindicatoren. Het enige effect in deze tabel dat behalve statistisch significant ook relatief sterk is, is het verschil in gezondheid tussen werknemers in convenant- en werknemers in niet-convenantsectoren: De tabel laat zien dat werknemers in convenantsectoren gemiddeld iets minder vaak een goede gezondheid rapporteren dan werknemers in niet-convenantsectoren. Voor de overige variabelen in deze tabel worden slechts zeer kleine verschillen gevonden. Zo zijn werknemers in convenantsectoren iets meer tevreden met hun werk en met hun arbeidsomstandigheden dan werknemers in niet-convenantsectoren en is er voor tevredenheid met het werk een zeer lichte toename in de tijd te zien. In geen enkel geval zijn er verschillende trends in de tijd voor convenant- en niet-convenantsectoren. De resultaten uit Tabel 3.2 staan grafisch weergegeven in Figuur 3.6 t/m Figuur 3.11.

Tabel 3.2 Algemene gezondheids- en tevredenheidsindicatoren

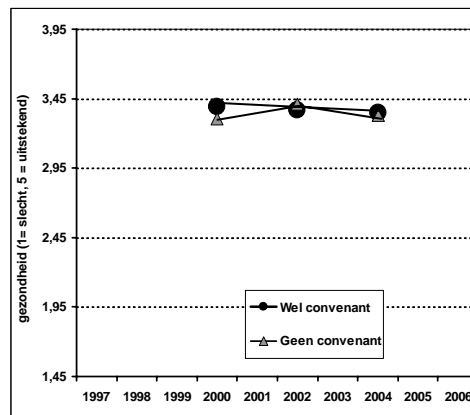
Databestand	Indicator	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS	Goede gezondheid	☹	☹
	Plezier in werk	☹	☹
TAS	Gezondheid	☹	☹
	Tevreden met werk	☺	☹
NEA	Gezondheid	☹	☹
	Tevreden met arbeidsomstandigheden	☹	☹

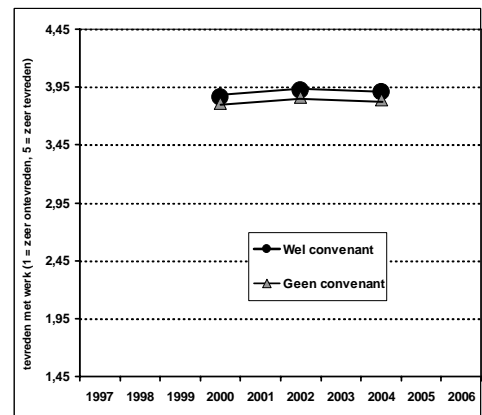
Figuur 3.6 POLS: goede gezondheid (% ja)

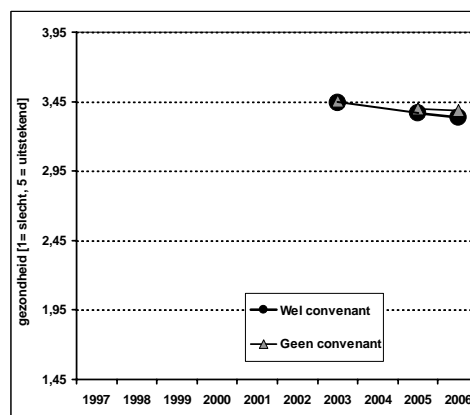
Figuur 3.7 POLS: plezier in werk (1 = nee, 3 = ja, regelmatig)

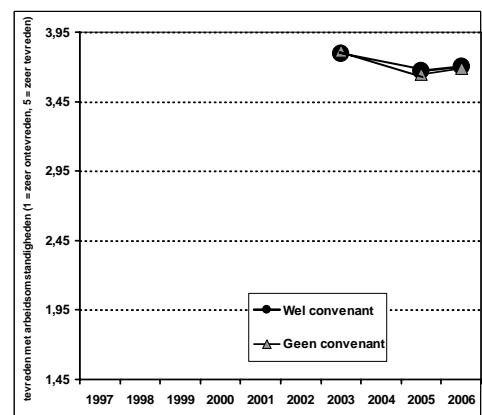
Figuur 3.8 TAS: gezondheid (1 = slecht, 5 = uitstekend)

Figuur 3.9 TAS: tevreden met werk (1 = zeer ontevreden, 5 = zeer tevreden)

Figuur 3.10 NEA: algemene gezondheid (1 = slecht, 5 = uitstekend)

Figuur 3.11 NEA: tevreden met arbeidsomstandigheden (1 = zeer ontevreden, 5 = zeer tevreden)

3.2 Fysieke belasting

Inleiding

Voor het in kaart brengen van de maatregelen, risicofactoren en gezondheidseffecten die samenhangen met fysieke belasting is gebruik gemaakt van verschillende schalen. De gegevens over maatregelen zijn afkomstig uit de WEA en de AI-monitor. In deze enquêtes staat de vraag centraal of er – gegeven het feit dat fysieke belasting als risico in de RI&E is aangemerkt – door werkgevers maatregelen zijn genomen met betrekking tot dit onderwerp. Voor risico's is gebruik gemaakt van vragen uit het POLS, EBB, TAS en NEA die alle de mate van fysiek zwaar werk in kaart brengen. Voor de TAS en de NEA is daarnaast specifiek gekeken naar de mate waarin werknemers zware lasten moeten verplaatsen. In de TAS gaat het daarbij om lasten van meer dan 5 kg en in de NEA om lasten van meer dan 25 kg. Gezondheidseffecten van fysieke belasting komen alleen in het POLS aan bod (namelijk werkgebonden klachten van nek, schouders en armen).

Naast de analyses die in deze paragraaf besproken worden, is voor werkgebonden klachten aan nek/schouders/arm een aantal verdiepende analyses uitgevoerd op basis van het POLS. Deze worden besproken in Bijlage B, maar geven geen opvallende nieuwe inzichten ten opzichte van de analyses die in deze paragraaf besproken worden. Tabel 3.3 geeft voor elk van de vier vragenlijsten die door werknemers zijn ingevuld (nl. het POLS, EBB, TAS en NEA) een overzicht van het aantal werknemers, de man/vrouw verdeling en de verdeling naar leeftijd binnen de sectoren waarin fysieke belasting een convenantonderwerp was. De tabel laat zien dat er volgens de gegevens uit deze databestanden iets meer mannen dan vrouwen werkzaam zijn in sectoren waarin fysieke belasting een convenantonderwerp is en dat het overgrote deel van de werknemers tussen de 25 en 54 jaar oud is. De man/vrouw verhouding en leeftijdsopbouw is vergelijkbaar met die in niet-convenantsectoren (niet in tabel).

Tabel 3.3 Beschrijving populatie convenantsectoren fysieke belasting

		POLS	EBB	TAS	NEA
Aantal werknemers		840 - 1062	12.789-19.307	1753 - 2399	4346 - 4891
Sekse	V	34,1%	39,8%	43,1%	39,6%
	M	65,9%	60,2%	56,9%	60,4%
Leeftijd	15 - 24	12,0%	11,5%	12,5%	11,8%
	25 - 54	79,3%	80,6%	78,5%	76,1%
	55 - 64	8,7%	7,9%	9,0%	12,1%

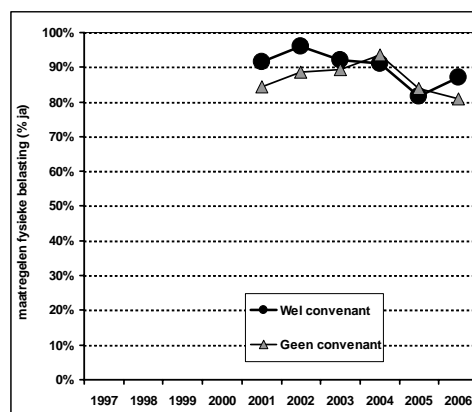
Maatregelen

Analyses op basis van de WEA 2004-2006 laten zien dat, als fysieke belasting volgens de RI&E een risico is, 45% van de werkgevers uit convenantsectoren en 56% van de werkgevers uit niet-convenantsectoren in de afgelopen twee jaar maatregelen hebben genomen tegen fysieke belasting (gemiddelde cijfers over 2004 en 2006; verschil is significant). In 2006 zijn minder maatregelen genomen (niet in tabel). De trends verschillen niet.

Uit de AI-monitor blijkt dat, als fysieke belasting als risico in de RI&E is aangemerkt, in het overgrote deel van de convenant- en niet-convenantsectoren maatregelen zijn genomen met betrekking tot dit onderwerp. Analyses wezen tevens uit dat in 2001 en 2002 significant vaker maatregelen in convenantsectoren dan in niet-convenantsectoren zijn genomen. Dit geldt ook voor 2006, maar in dit jaar was het verschil niet significant.

Tabel 3.4 Maatregelen fysieke belasting

Databestand	Indicator	Convenant vs niet-convenant	Verschillende trends voor convenant vs niet-convenant
WEA	Maatregelen fysieke belasting	⊖⊖	⊖
AI	Maatregelen fysieke belasting	⊖	⊖

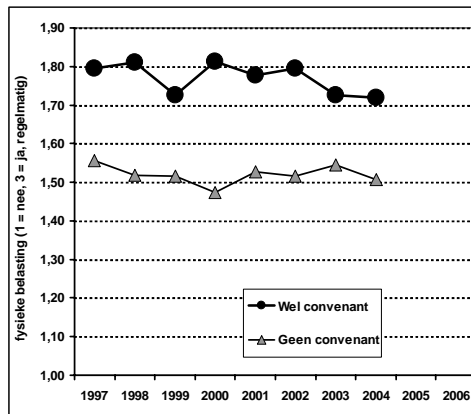
Figuur 3.12 AI-monitor: Maatregelen fysieke belasting (% ja)

Risicofactoren

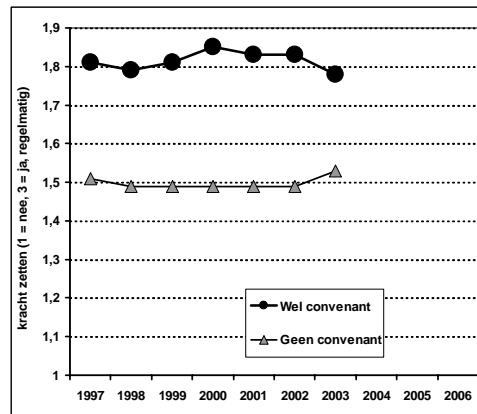
Werknemers in sectoren waar fysieke belasting een convenantonderwerp is ervaren in het algemeen een hogere fysieke belasting in hun werk dan werknemers in sectoren waar fysieke belasting geen convenantonderwerp is, al zijn deze effecten voor de TAS en voor de fysieke belastingschaal in de NEA slechts klein (niet in tabel). Tabel 3.5 laat zien dat de ontwikkeling van fysieke belasting in Nederland over de tijd heen voor twee indicatoren iets afneemt en voor één indicator iets toeneemt. Gemeten naar de twee NEA-indicatoren blijkt de situatie voor convenantsectoren in vergelijking met niet-convenantsectoren ongunstiger te worden in de loop van de tijd. De andere indicatoren geven dat effect overigens niet. De resultaten uit onderstaande tabel staan grafisch weergegeven in Figuur 3.13 t/m Figuur 3.18.

Tabel 3.5 Risicofactoren fysieke belasting

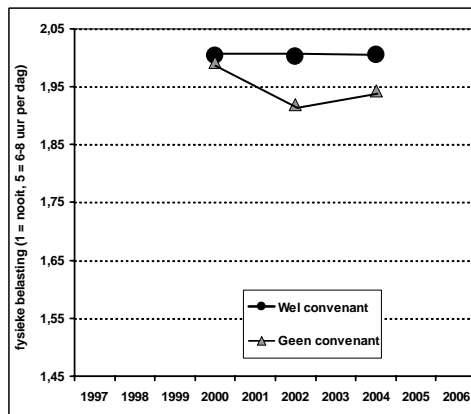
Databestand	Indicator	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs niet-convenant
POLS	Fysieke belasting	⊖	⊖
EBB	Kracht zetten	⊖	⊖
TAS	Fysieke belasting	⊖	⊖
NEA	Lasten meer dan 5 kg	⊖	⊖
	Zware lasten (>25 kg)	⊖	⊖⊖

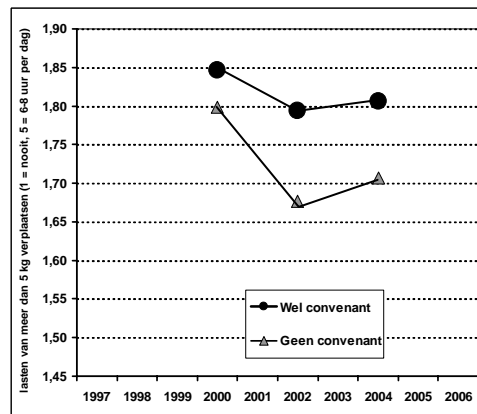
Figuur 3.13 POLS: fysieke belasting (1 = nee; 3 = ja, regelmatig)

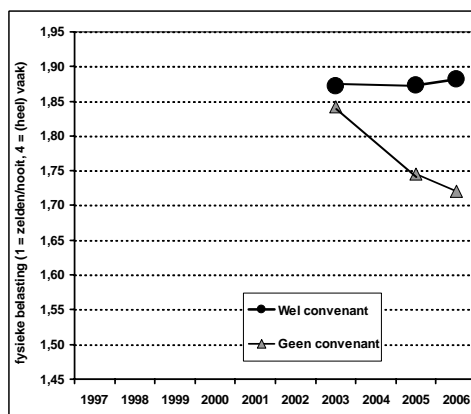
Figuur 3.14 EBB: kracht zetten (1 = nee, 3 = ja, regelmatig)

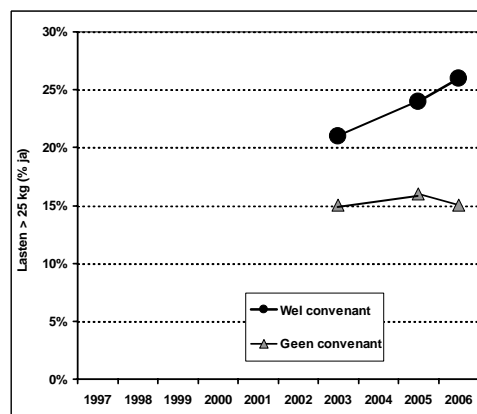
Figuur 3.15 TAS: fysieke belasting (1 = nooit, 5 = 6-8 uur per dag)

Figuur 3.16 TAS: lasten van meer dan 5 kilo verplaatsen (1 = nooit, 5 = 6-8 uur per dag)

Figuur 3.17 NEA: fysieke belasting (1 = zelden/nooit, 4 = (heel) vaak)

Figuur 3.18 NEA: blootstelling aan lasten > 25 kg (% ja)

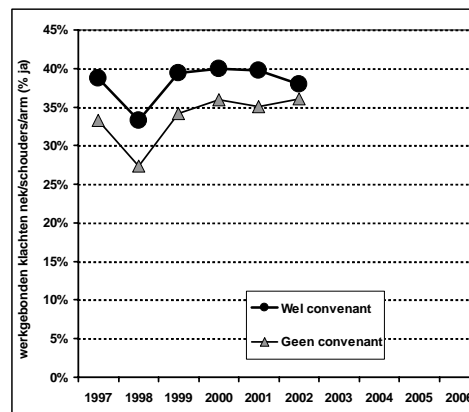
Gezondheidseffecten

Werknemers in sectoren waar fysieke belasting een convenantonderwerp is blijken volgens het POLS meer werkgebonden klachten aan nek/schouders/arm te rapporteren

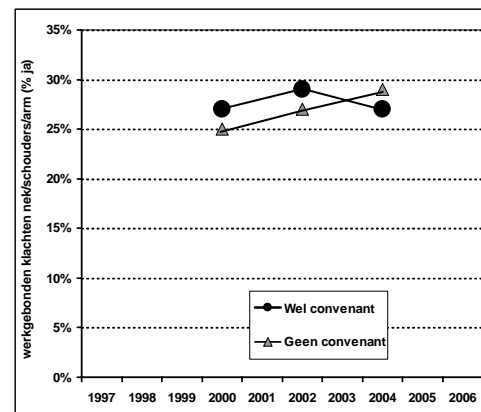
dan werknemers uit sectoren waar fysieke belasting geen convenantonderwerp is. In de NEA en de TAS worden geen verschillen gevonden. Tabel 3.6 laat zien dat waar de trend in Nederland duidt op een lichte toename, de ontwikkeling van deze klachten over de tijd alleen in de TAS verschilt tussen convenant- en niet-convenantsectoren. Hier is de ontwikkeling gunstiger binnen convenantsectoren, al is het effect zeer klein. De resultaten staan grafisch weergegeven in Figuur 3.19 t/m Figuur 3.21. Opvallend in Figuur 3.20 is dat het percentage werknemers dat klachten ervaart in convenant- en niet-convenantsectoren in de laatste jaren steeds dichterbij elkaar komt.

Tabel 3.6 Gezondheidseffecten fysieke belasting

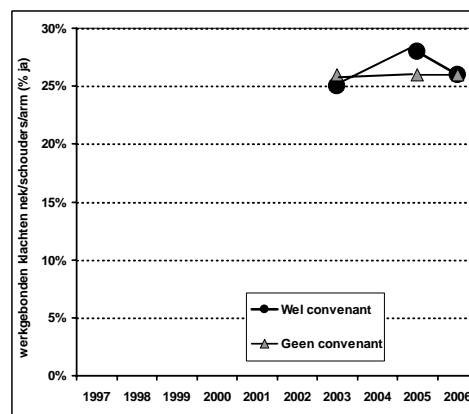
Databestand	Indicator	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs niet-convenant
POLS	Werkgebonden klachten nek/schouders/arm	☹	☹
TAS	Werkgebonden klachten nek/schouders/arm	☹	☺
NEA	Werkgebonden klachten nek/schouders/arm	☺	☹

Figuur 3.19 POLS: Werkgebonden klachten nek/schouders/arm (% ja)

Figuur 3.20 TAS: Werkgebonden klachten nek/schouders/arm

Figuur 3.21 NEA: Werkgebonden klachten nek/schouders/arm

3.3 RSI

Inleiding

Gegevens over maatregelen met betrekking tot RSI zijn afkomstig uit de WEA, de AI-monitor en de NEA. In de eerste twee databestanden staat de vraag centraal of werkgevers al dan niet maatregelen hebben genomen met betrekking tot RSI indien dit onderwerp als risico in de RI&E is aangemerkt, terwijl in de NEA werknemers aangeven of bepaalde maatregelen tegen RSI genomen zijn. Als mogelijk risico voor RSI wordt in de TAS en NEA gevraagd naar het (gemiddeld) aantal uren dat een werknemer per dag beeldschermwerk verricht en wordt in de EBB de vraag gesteld of de werknemer beeldschermwerk verricht. RSI-klachten (TAS, NEA) en werkgebonden klachten van nek/arm/schouders (POLS) zijn in dit onderzoek meegenomen als gezondheidseffecten. Naast de analyses die in deze paragraaf besproken worden, is voor RSI een aantal verdiepende analyses uitgevoerd op basis van het POLS. Deze worden besproken in Bijlage B en geven over het algemeen dezelfde resultaten als de in deze paragraaf besproken analyses.

Een overzicht van het aantal werknemers, de man/vrouw verdeling en de verdeling naar leeftijd binnen de sectoren waarin RSI een convenantonderwerp was staat in Tabel 3.7. De tabel laat zien dat er volgens de gegevens uit deze databestanden iets meer mannen dan vrouwen werkzaam zijn in sectoren waarin RSI een convenantonderwerp is en dat het overgrote deel van de werknemers tussen de 25 en 54 jaar oud is. Dit is ook het geval in niet-convenantsectoren (niet in tabel).

Tabel 3.7 Beschrijving populatie convenantsectoren RSI

		POLS	EBB	TAS	NEA
Aantal werknemers		478 - 587	7690-10.331	963 - 1311	2440 - 3194
Sekse	V	42,1%	46,3%	39,7%	49,1%
	M	57,9%	53,7%	60,3%	50,9%
Leeftijd	15 - 24	7,4%	7,8%	10,6%	7,9%
	25 - 54	84,5%	84,1%	79,7%	80,6%
	55 - 64	8,1%	8,1%	9,7%	11,5%

Maatregelen

Uit de analyses op basis van de AI-monitor blijkt dat in 2001, 2003 en 2005 meer maatregelen tegen RSI zijn genomen in sectoren waarin RSI een convenantonderwerp is dan in sectoren waarin dit geen convenantonderwerp is (gegeven dat RSI als risico is aangemerkt in de RI&E). Deze analyse moet echter voorzichtig geïnterpreteerd worden, aangezien het aantal respondenten hier slechts tussen 29 (2004) en 72 (2002) ligt (zie figuur 24).

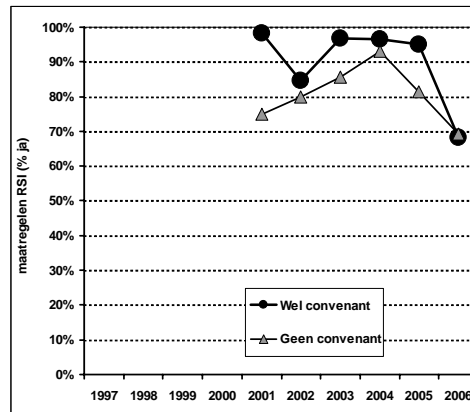
Uit de analyses op de NEA blijkt dat werknemers in sectoren waar RSI een convenantonderwerp is vaker voorlichting krijgen over (het verminderen van) RSI, en dat voor deze werknemers vaker hun werk (takenpakket, werk- en rusttijden, inrichting werkplek) aangepast wordt om RSI te verminderen (of te voorkomen). Dit zijn alle relatief sterke effecten (zie tabel 10). Daarnaast blijkt dat het aantal maatregelen over de tijd is toegenomen (niet in tabel). Behalve voor voorlichting over (het voorkomen van) RSI zijn ook dit relatief sterke effecten. Een verschil in trends over de tijd tussen convenanten en niet-convenanten wordt alleen geobserveerd voor het aanpassen van de inrichting van de werkplek, al is dit effect slechts zwak: In dit geval is er een sterkere toename in de tijd voor convenantsectoren dan voor niet-convenantsectoren.

Analyses op basis van de WEA 2004-2006 laten zien dat, als RSI volgens de RI&E een risico is, 77% van de werkgevers uit convenantsectoren en 61% van de werkgevers

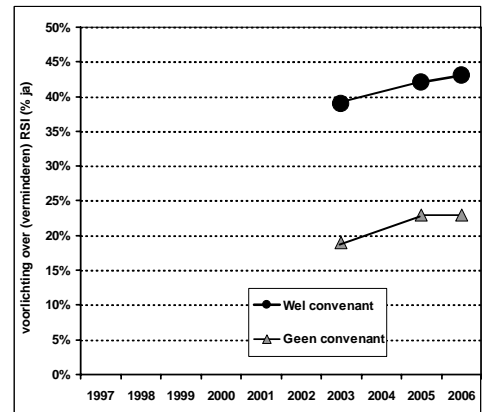
uit niet-convenantsectoren in de afgelopen twee jaar maatregelen hebben genomen tegen RSI, gemiddeld over 2004 en 2006. Dit verschil is significant (zie Tabel 3.8). Dit geldt specifiek voor 2004, in 2006 is het effect weg. De resultaten uit Tabel 3.8 staan grafisch weergegeven in Figuur 3.22 t/m Figuur 3.27.

Tabel 3.8 Maatregelen RSI

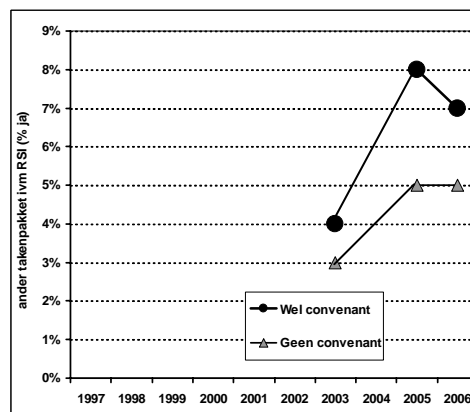
Databestand	Indicator	Convenant vs niet convenant	Versillende trends voor convenant vs. niet-convenant
NEA	Voorlichting over (verminderen) RSI	☺☺	☹
	Takenpakket veranderd om risico RSI te verminderen	☺☺	☹
	Werk- en pauzetijden aangepast om risico RSI te verminderen	☺☺	☹
	Inrichting werkplek aangepast zodat in goede houding kan werken	☺☺	☺
	Maatregelen RSI	☺☺	☹☹
AI	Maatregelen RSI	☺☺	

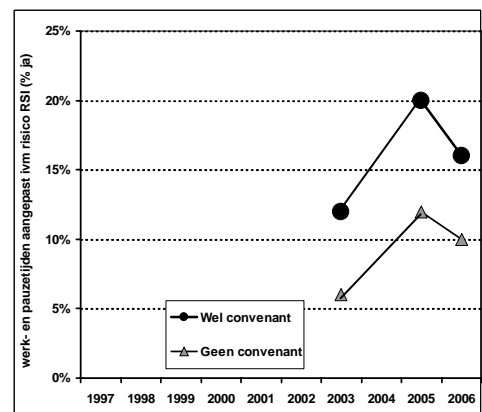
Figuur 3.22 AI-monitor: Maatregelen RSI (% ja)

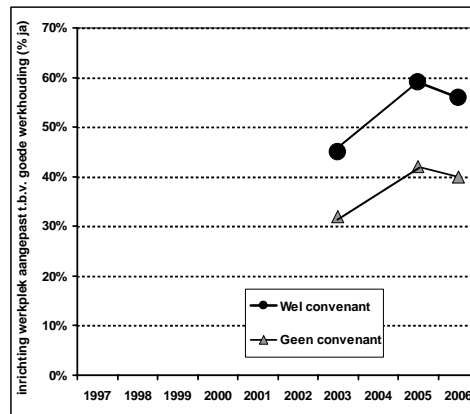
Figuur 3.23 NEA: voorlichting (verminderen) RSI (% ja)

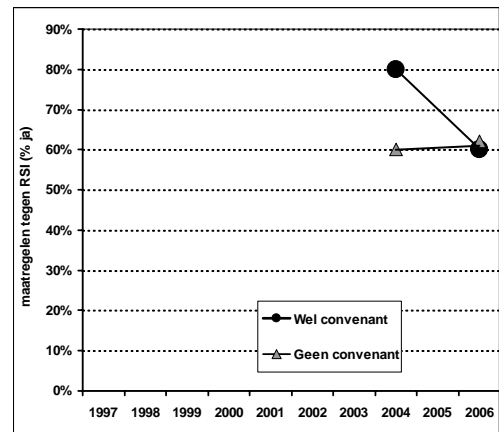
Figuur 3.24 NEA: Takenpakket veranderd (% ja)

Figuur 3.25 NEA: Werktijden veranderd (% ja)

Figuur 3.26 Inrichting werkplek veranderd (% ja)

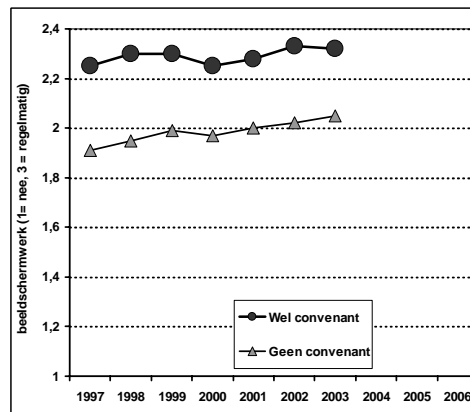
Figuur 3.27 WEA: Maatregelen RSI (% ja)

Risicofactoren

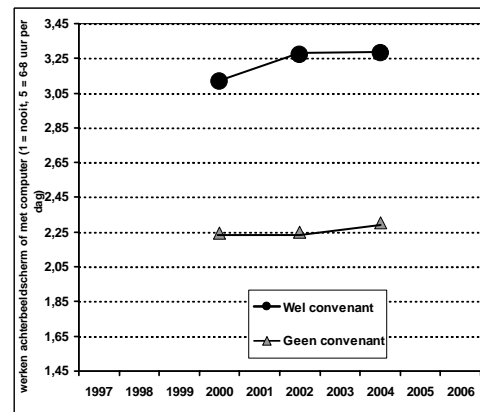
In convenantsectoren wordt gemiddeld meer uren beeldschermwerk verricht dan in niet-convenantsectoren (niet in tabel). Uit Tabel 3.9 blijkt daarnaast ook dat het aantal uren beeldschermwerk in het algemeen toeneemt over de tijd, al is dit effect niet bijzonder sterk. De laatste kolom van Tabel 3.9 laat echter zien dat deze toename minder sterk is in convenantsectoren dan in niet-convenantsectoren, maar ook dit effect is slechts klein. De resultaten uit Tabel 3.9 staan grafisch weergegeven in Figuur 3.28 t/m Figuur 3.30.

Tabel 3.9 Risicofactoren RSI

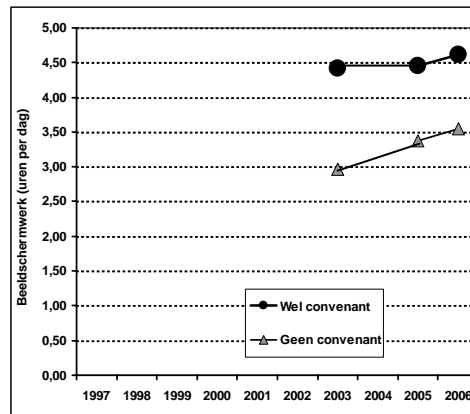
Databestand	Indicator	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verskillende trends voor convenant vs niet-convenant
EBB	Uren beeldschermwerk	⊗	⊙
TAS	Uren beeldschermwerk	⊗	⊙
NEA	Uren beeldschermwerk	⊗	⊙

Figuur 3.28 EBB: beeldschermwerk (1 = nee, 3 = regelmatig)

Figuur 3.29 TAS: Uren beeldschermwerk (aantal uren per dag)

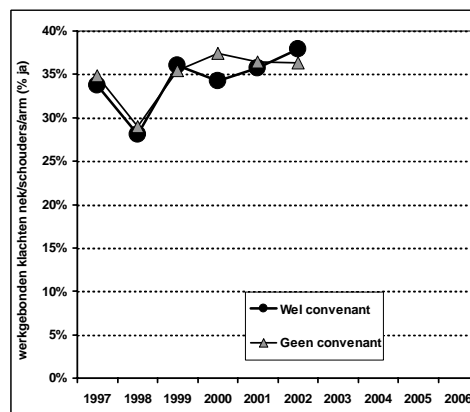
Figuur 3.30 NEA: Uren beeldschermwerk (uren per dag)

Gezondheidseffecten

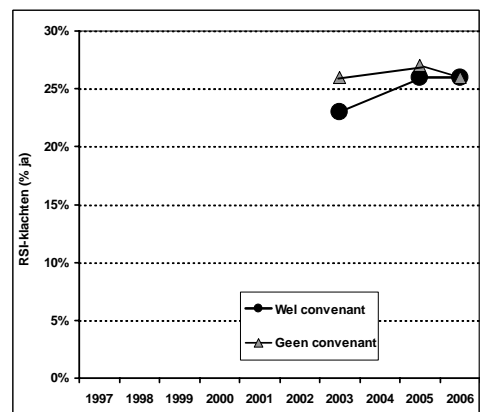
Net als bij het aantal uren beeldschermwerk nemen de gezondheidseffecten van RSI door de jaren heen in Nederland iets toe (volgens twee van de drie indicatoren; zie tabel 12). De analyses met betrekking tot gezondheidseffecten van RSI laten geen consistente relatie zien tussen al dan niet werken in een sector waar RSI een convenantonderwerp is en het rapporteren van RSI-klachten. In geen enkel geval worden verschillende trends over de tijd gevonden voor convenantsectoren versus niet-convenantsectoren. De resultaten uit Tabel 3.10 staan grafisch weergegeven in Figuur 3.31 t/m Figuur 3.33.

Tabel 3.10 Gezondheidseffecten van RSI

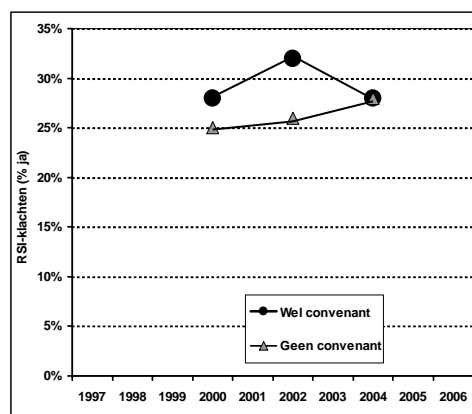
Databestand	Indicator	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS	Werkgebonden klachten nek/schouder/arm	☹	☹
TAS	RSI-klachten	☹	☹
NEA	RSI-klachten		

Figuur 3.31 POLS: werkgebonden klachten nek/schouder/arm (0 = nee, 1 = ja)

Figuur 3.32 NEA: RSI-klachten (0 = nee, 1 = ja)

Figuur 3.33 TAS: RSI-klachten (% ja)

3.4 Werkdruk

Inleiding

Ook voor werkdruk geven de WEA en de AI-monitor informatie over de vraag of werkgevers al dan niet maatregelen met betrekking tot werkdruk hebben getroffen indien dit onderwerp als risico in de RI&E is aangemerkt. In de NEA hebben werknemers aangegeven of in hun organisatie bepaalde maatregelen al dan niet getroffen zijn. Wat betreft risico's voor werkdruk is werknemers in zowel het POLS, de EBB, de TAS als de NEA gevraagd of ze werkdruk ervaren. Met uitzondering van de EBB zijn hier meerdere items voor gebruikt, die bijvoorbeeld vragen of men in hoog werktempo moet werken en of men veel werk heeft.

Als mogelijke gezondheidseffecten van werkdruk wordt in het POLS en de TAS gevraagd naar burnoutklachten. In de NEA wordt een aantal vragen gesteld over de herstelbehoefte van werknemers buiten werktijd. Een hoge score op deze schaal geeft aan dat men werkstress ervaart. Behalve de analyses die in deze paragraaf besproken worden, is voor werkdruk een aantal verdiepende analyses uitgevoerd op basis van het POLS. Deze worden besproken in Bijlage B en geven ongeveer dezelfde resultaten als de analyses in deze paragraaf. Ook is in zowel het POLS als de NEA onderzocht of resultaten verschillen voor mannen en vrouwen. De resultaten van deze analyses staan in Bijlage C.

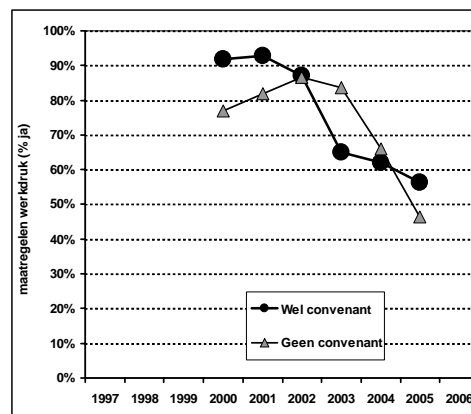
Tabel 3.11 geeft een beschrijving van de werknemers in het onderzoek die werkzaam zijn in sectoren waar werkdruk een convenantonderwerp is. Net als bij fysieke belasting en RSI laat de tabel zien dat de onderzoeksgroep iets meer mannen dan vrouwen bevat en dat het overgrote deel van de respondenten tussen de 25 en 54 jaar oud is. Dit is ook het geval in de niet-convenantsectoren (niet in tabel).

Tabel 3.11 Beschrijving populatie convenantsectoren werkdruk

		POLS	EBB	TAS	NEA
Aantal werknemers		1170 - 1367	17.528 - 24.131	1861 - 2489	5689 - 7355
Sekse	V	42,7%	42,7%	47,0%	45,6%
	M	57,3%	57,3%	53,0%	54,4%
Leeftijd	15 - 24	10,2%	9,4%	14,2%	10,6%
	25 - 54	81,2%	82,1%	76,4%	76,2%
	55 - 64	8,6%	8,6%	9,4%	13,2%

Maatregelen

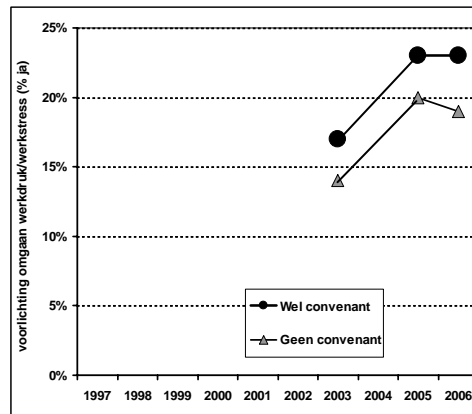
Uit de analyses op basis van de AI-monitor blijkt dat in 2001 en 2002 meer en in 2004 minder maatregelen genomen zijn in convenantsectoren dan in niet-convenantsectoren (gegeven dat werkdruk als risico is aangemerkt in de RI&E; zie figuur 36). Analyses op basis van de WEA 2004-2006 laten zien dat, als werkdruk volgens de RI&E een risico is, 51% van de werkgevers uit sectoren waar werkdruk een convenantonderwerp is en 36% van de werkgevers uit sectoren waar werkdruk geen convenantonderwerp is in de afgelopen twee jaar maatregelen hebben genomen tegen werkdruk (gemiddelde cijfers over 2004 en 2006). Dit verschil is significant. Er is geen verschil tussen de jaren 2004 en 2006. Daarnaast blijkt uit de NEA dat werknemers die werken in sectoren waar werkdruk een convenantonderwerp is, vaker voorlichting krijgen over het omgaan met werkdruk/werkstress en meer aandacht ondervinden voor klachten door werkdruk. Tabel 3.12 zien dat er over de jaren heen een toename is in het aantal werknemers dat voorlichting krijgt over het omgaan met werkdruk/werkstress, dat voor meer werknemers de werklast is beperkt en dat meer werknemers aandacht ondervinden voor klachten door werkdruk. Voor deze laatste variabele blijkt er ten slotte een klein verschil te zijn in de ontwikkeling over de tijd tussen convenanten en niet-convenanten. Hierbij is er een sterkere toename over de tijd binnen convenantsectoren.

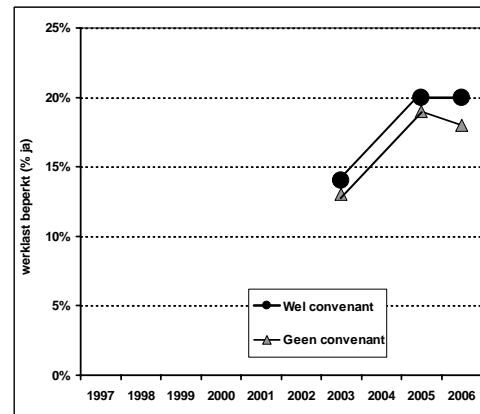
Figuur 3.34 AI-monitor: Maatregelen werkdruk (% ja)

Tabel 3.12 Maatregelen werkdruk

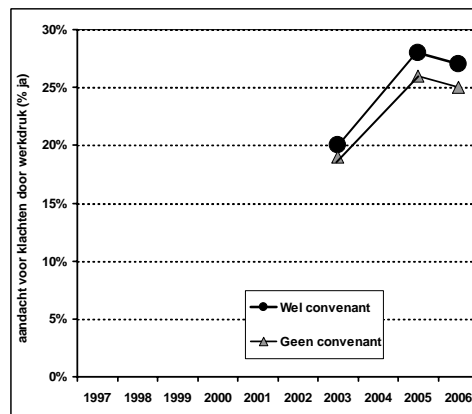
Databestand	Indicator	Convenant vs niet-convenant	Verschillende trends voor convenant vs niet-convenant
NEA	Voorlichting over omgaan met werkdruk/werkstress	☺☺	☺
	Werklast beperkt	☺	☺
	Aandacht voor klachten door werkdruk	☺☺	☺
WEA	Maatregelen werkdruk	☺☺	☺
AI	Maatregelen werkdruk	☺	☺

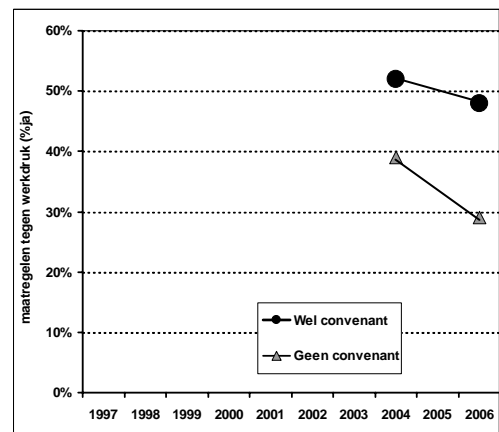
Figuur 3.35 NEA: Voorlichting werkdruk/werkstress (% ja)

Figuur 3.36 NEA: Werklast beperkt (% ja)

Figuur 3.37 NEA: Aandacht klachten werkdruk (% ja)

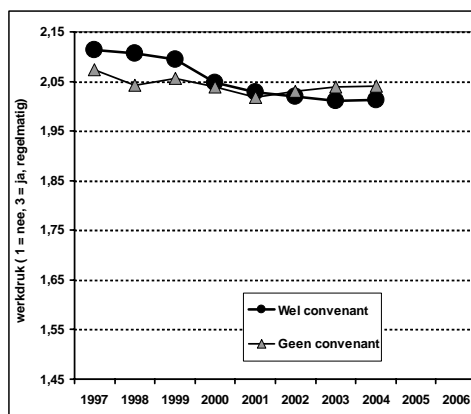
Figuur 3.38 WEA: maatregelen werkdruk (% ja)

Risicofactoren

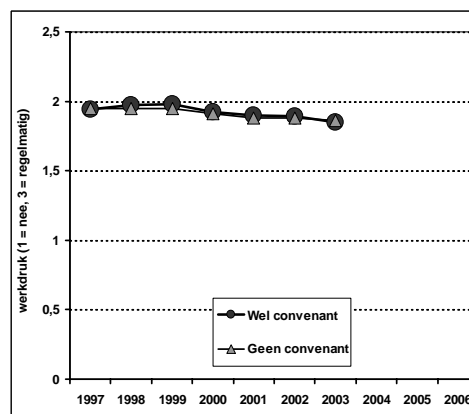
Uit de analyses met betrekking tot werkdruk blijkt dat werknemers in convenantsectoren volgens de EBB en de TAS iets meer werkdruk ervaren dan werknemers in niet-convenantsectoren. Uit de NEA blijkt echter dat werknemers in convenantsectoren gemiddeld juist iets minder werkdruk ervaren (niet in tabel). Tabel 3.13 laat in het algemeen een lichte afname zien in werkdruk over de tijd, al zijn deze effecten slechts klein. Ook is te zien dat op basis van het POLS het verloop van werkdruk over de tijd significant verschilt tussen convenant- en niet-convenantsectoren: Convenantsectoren scoren aan het begin van het onderzoek iets hoger dan niet-convenantsectoren en aan het einde van de onderzoeksperiode iets lager (zie Figuur 3.37). Het verschil is echter klein. Figuur 3.39 t/m Figuur 3.43 bevatten een grafische weergave van de resultaten uit Tabel 3.13.

Tabel 3.13 Risicofactoren werkdruk

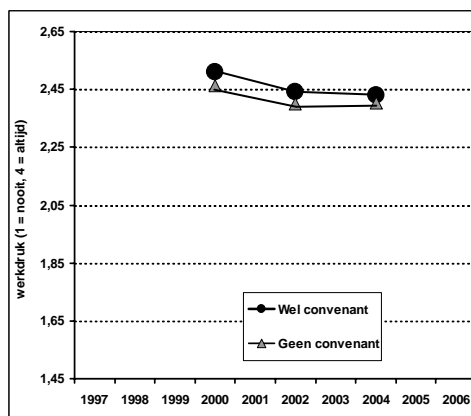
Databestand	Indicator	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS	Werkdruk schaal	☺	☺
EBB	Werkdruk	☺	☺
TAS	Werkdruk schaal	☺	☺
NEA	Wel/niet werkdruk (I)	☺	☺
	Werkdruk schaal zoals POLS	☹	☺

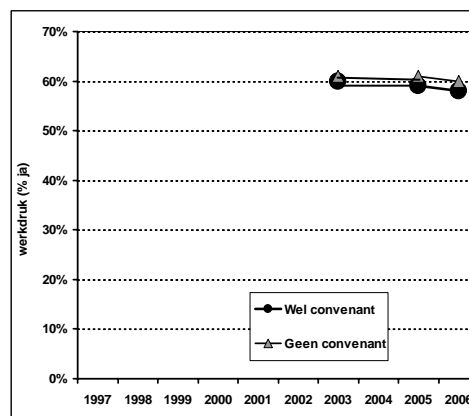
Figuur 3.39 POLS: werkdruk schaal (1 = nee, 3 = ja, regelmatig)

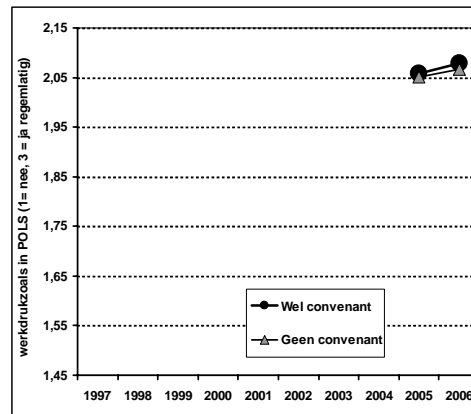
Figuur 3.40 EBB: werkdruk (1 = nee, 3 = ja, regelmatig)

Figuur 3.41 TAS: werkdruk schaal (1= nooit, 4 = altijd)

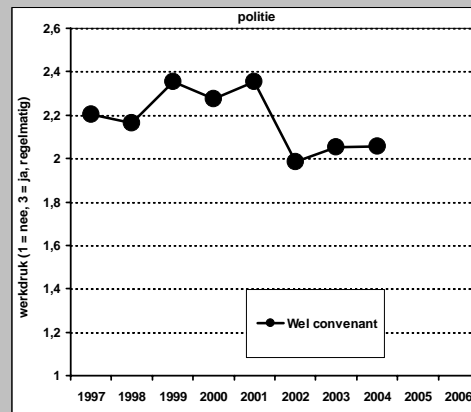
Figuur 3.42 NEA: werkdruk (%ja)

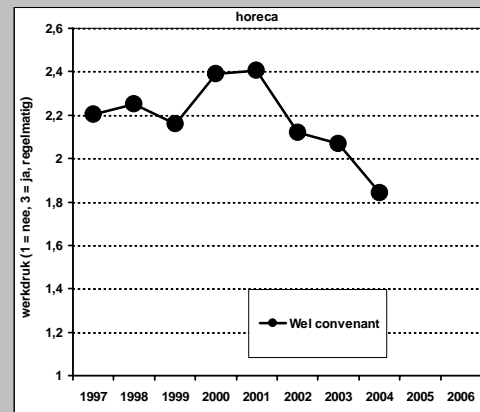
Figuur 3.43 NEA: werkdruk zoals POLS (hoge score = veel werkdruk)

Ontwikkeling werkdruk in de sectoren politie en horeca

Op basis van individuele convenantevaluaties is vastgesteld dat werkdruk in een aantal sectoren is afgenomen over de tijd. Voor zeven sectoren (horeca, POVO, onderwijs, gemeenten, woningcorporaties, politie, provincies) zijn aparte analyses uitgevoerd op het POLS. Hieruit bleek dat binnen de sectoren politie en horeca ook in het POLS een daling in werkdruk over de tijd heeft plaatsgevonden ($\beta = -.11$, $p = .056$ voor politie en $\beta = -.13$, $p < .05$ voor horeca). Wel dient opgemerkt te worden dat de steekproef in deze analyse een vrij kleine omvang heeft (n tussen 28 en 50 voor politie en tussen 26 en 45 voor horeca). In de andere sectoren werden geen effecten gevonden, deels door te kleine aantallen.

Figuur 3.44 Ontwikkeling werkdruk binnen de sector politie

Figuur 3.45 Ontwikkeling werkdruk binnen de sector horeca

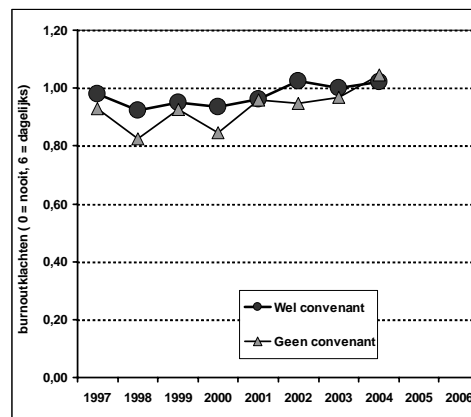
Gezondheidseffecten

De analyses die zijn uitgevoerd voor de gezondheidseffecten van werkdruk lieten zien dat, volgens de NEA, in de convenantsectoren meer werkstress voorkwam dan in niet-convenantsectoren. Uit de analyses op het POLS bleek eveneens dat werknemers uit convenantsectoren gemiddeld meer burnoutklachten rapporteren dan werknemers in niet-convenantsectoren, al is dit effect slechts (zeer) zwak. In de TAS is er geen verband tussen het al dan niet werken in een convenantsector en het ervaren van burnout-

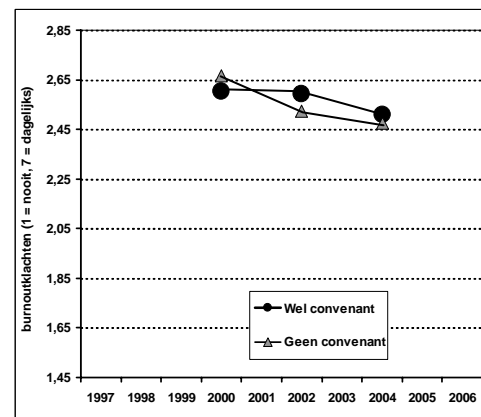
klachten (niet in tabel). Wel blijken in dit databestand burnoutklachten in het algemeen iets af te nemen over de jaren heen, al is dit effect slechts zwak (zie Tabel 3.14). Volgens de andere databestanden is er echter een zeer lichte toename in deze klachten over de tijd, maar ook de sterkte van effecten is slechts beperkt. Het verloop van deze klachten over de tijd blijkt ten slotte niet te verschillen tussen convenantsectoren en niet-convenantsectoren. De resultaten uit Tabel 3.14 staan grafisch weergegeven in Figuur 3.46 t/m Figuur 3.48.

Tabel 3.14 Gezondheidseffecten werkdruk

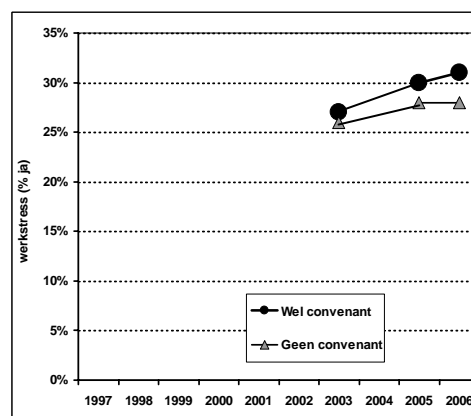
Databestand	Indicator	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS	Burnout schaal	☹	☹
TAS	Burnout schaal	☹	☹
NEA	Werkstress	☹	☹

Figuur 3.46 POLS: burnoutklachten (0 = nooit, 6 = dagelijks)

Figuur 3.47 TAS: burnoutklachten (1 = nooit, 7 = dagelijks)

Figuur 3.48 NEA: Werkstress (% ja)

3.5 Agressie en Geweld

Inleiding

Ook voor maatregelen met betrekking tot agressie en geweld brengen de vragen uit de WEA en de AI-monitor het werkgeversperspectief voor het voetlicht en de vragen uit de NEA dat van de werknemers. Met betrekking tot risico's is in het POLS gevraagd naar discriminatie op grond van sekse en/of huidskleur en in de TAS en de NEA naar ongewenst gedrag door leidinggevende(n)/collega('s) en naar ongewenst gedrag door klanten/leerlingen/patiënten/passagiers. In de NEA kwamen, als gevolgen, ten slotte ook beperkingen ten gevolge van agressie en geweld aan bod. Behalve de analyses die in deze paragraaf besproken worden, is voor agressie en geweld een aantal verdiepende analyses uitgevoerd op basis van het POLS. Deze worden besproken in Bijlage B en laten ongeveer dezelfde resultaten zien als in deze paragraaf. Ook is in zowel het POLS als de NEA onderzocht of resultaten verschillen voor mannen en vrouwen. De resultaten van deze analyses staan in Bijlage C.

Tabel 3.15 bevat een beschrijving van de respondenten die werkzaam zijn in sectoren waar agressie en geweld een convenantonderwerp is. In tegenstelling tot bij de eerder besproken convenantonderwerpen zijn in dit geval vrouwen iets oververtegenwoordigd. Wel is wederom het overgrote deel van de onderzoeksdeelnemers tussen de 25 en 54 jaar oud. In niet-convenantsectoren is het aandeel mannen iets groter en is – wederom – het grootste gedeelte van de respondenten tussen de 25 en 54 jaar (niet in tabel).

Tabel 3.15 Beschrijving populatie convenantsectoren agressie en geweld

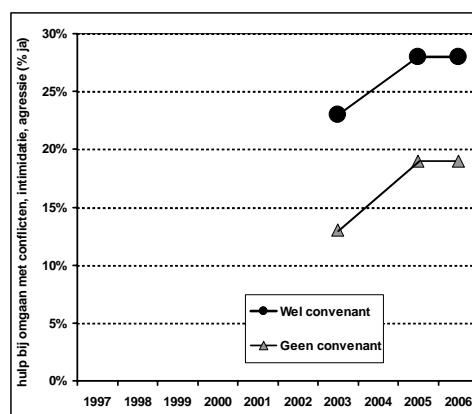
		POLS	EBB	TAS	NEA
Aantal werknemers		425 - 631	7258 – 11.312	873 - 1090	2116 - 3192
Sekse	V	55,7%	60,6%	57,2%	58,1%
	M	44,3%	39,4%	42,8%	41,9%
Leeftijd	15 - 24	9,0%	7,4%	15,6%	10,4%
	25 - 54	81,8%	83,8%	74,4%	75,5%
	55 - 64	9,1%	8,9%	10,0%	14,1%

Maatregelen

Analyses op basis van de WEA 2004-2006 laten zien dat, als agressie volgens de RI&E een risico is, binnen sectoren waar agressie en geweld een convenantonderwerp is even vaak maatregelen zijn genomen tegen agressie als in sectoren waar dit geen convenantonderwerp is (43%; gemiddelde cijfers over 2004 en 2006). Er is geen verschil (in trends) tussen 2004 en 2006. Uit de NEA blijkt dat werknemers die werken in een convenantsector vaker hulp krijgen bij het omgaan met conflicten/intimidatie/agressie. Tabel 3.16 laat zien dat er over de tijd een toename is in het aantal werknemers dat hulp krijgt, maar dat deze toename iets minder sterk is binnen convenantsectoren (zie ook Figuur 3.49). Dit laatste effect is slechts zeer beperkt. Er zijn voor dit onderwerp geen gegevens uit de AI-monitor beschikbaar.

Tabel 3.16 Maatregelen tegen agressie

Databestand	Indicator	Convenant vs niet-convenant	Verschillende trends voor convenant vs niet-convenant
NEA	Hulp bij omgaan met conflict/intimidatie/agressie	☺☺	☺
WEA	Maatregelen agressie	☺	☺

Figuur 3.49 NEA: Hulp bij omgaan conflict /intimidatie/agressie (% ja)

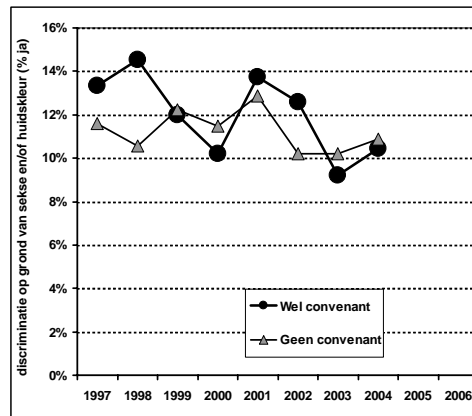
Risico's

Resultaten van de TAS laten zien dat werknemers in sectoren waar agressie en geweld een convenantonderwerp is vaker te maken hebben met ongewenste omgangsvormen door klanten/patiënten/leerlingen/passagiers dan werknemers in sectoren waar dit geen convenantonderwerp is. Uit de TAS blijkt tevens dat werknemers in convenantsectoren iets vaker te maken hebben met ongewenste omgangsvormen door leidinggevend/collega's, maar dit effect is slechts zwak. Discriminatie naar sekse en/of huidskleur komt niet vaker voor in convenantsectoren (niet in tabel). Tabel 3.17 laat zien dat er in het algemeen een daling is in discriminatie en ongewenste omgangsvormen over de jaren heen, maar ook in dit geval is het effect niet sterk.

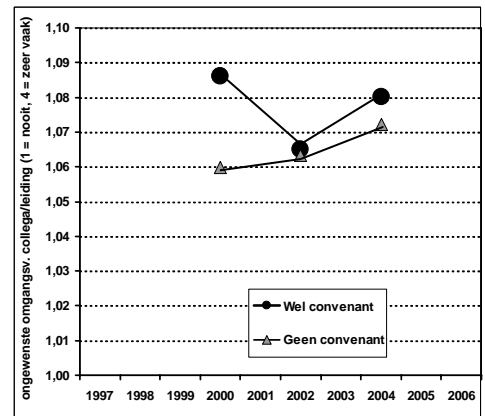
De laatste kolom van Tabel 3.17 laat zien dat ongewenste omgangsvormen door klanten/patiënten/leerlingen/passagiers zowel in de TAS als in de NEA meer afnemen over de tijd in convenant- dan in niet-convenantsectoren, al zijn deze effecten slechts beperkt in omvang. Uit Figuur 3.52 en Figuur 3.54 blijkt inderdaad dat er in convenantsectoren een daling is, terwijl het niveau in niet-convenantsectoren vrijwel stabiel blijft over de tijd. Ook voor ongewenste omgangsvormen door collega's/leidinggevenden zoals gemeten in de TAS zijn er in beperkte mate verschillende trends in de tijd voor convenant en niet-convenantsectoren. In convenantsectoren is een daling tussen 2000 en 2002 te zien en een stijging tussen 2002 en 2004, terwijl in niet-convenantsectoren een stijging over alle jaren heen waar te nemen is. In alle gevallen zijn de effecten echter niet sterk.

Tabel 3.17 Risico's agressie

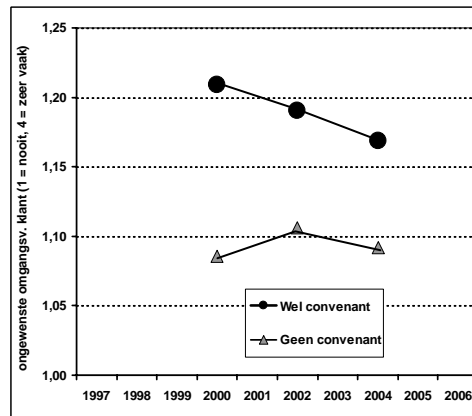
Databestand	Indicator	Trend over de jaren heen	Verschillende trends voor convenant vs niet-convenant
POLS	Discriminatie	☺	☹
TAS	Ongewenste omgangsv. Collega/leidinggevende	☹	☺
	Ongewenste omgangsv. Klanten/patiënten/leerlingen/passagiers	☺	☺
NEA	Ongewenste omgangsv. Collega/leidinggevende	☺	☹
	Ongewenste omgangsv. Klanten/patiënten/leerlingen/passagiers	☺	☺

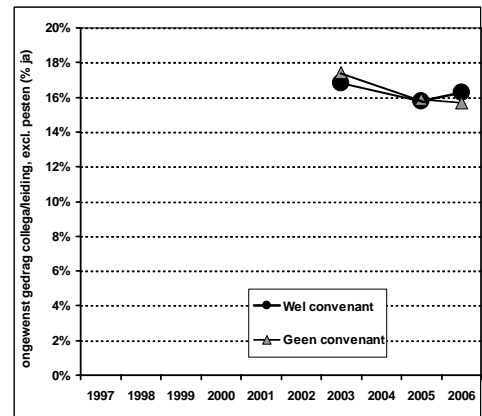
Figuur 3.50 POLS: discriminatie (% ja)

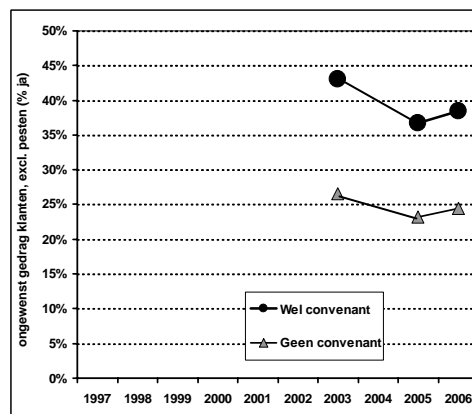
Figuur 3.51 TAS: ongewenste omgangsvormen leiding/collega's (1 = nooit, 4 = zeer vaak)

Figuur 3.52 TAS: ongewenste omgangsvormen klanten/patiënten/leerlingen/passagiers (1 = nooit, 4 = zeer vaak)

Figuur 3.53 NEA: ongewenste omgangsvormen leiding/collega's (% ja)

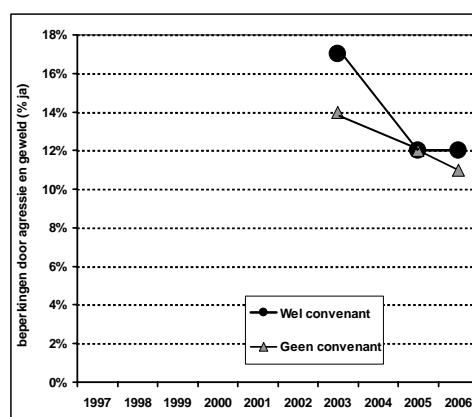
Figuur 3.54 NEA: ongewenste omgangsvormen klanten/patiënten/leerlingen/passagiers (% ja)

Gevolgen

Werknemers in convenantsectoren ondervinden vaker beperkingen door agressie/geweld dan werknemers in niet-convenantsectoren. Tabel 3.18 laat zien dat er over de jaren heen een afname is in de mate waarin werknemers beperkingen ervaren. Ten slotte blijkt deze afname sterker te zijn binnen convenantsectoren dan binnen niet-convenantsectoren (zie Figuur 3.57), al is dit effect slechts beperkt in omvang.

Tabel 3.18 Beperkingen door agressie

Databestand	Indicator	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs niet-convenant
NEA	Beperkingen door agressie/geweld	☺☺	☺

Figuur 3.55 NEA: beperkingen door agressie/geweld (0 = nee, 1 = ja)

3.6 Geluid

Inleiding

Met betrekking tot het arbeidsrisico geluid zijn in dit onderzoek uitsluitend gegevens over maatregelen en risico's meegenomen: Gegevens over gezondheidseffecten waren niet beschikbaar. Maatregelen komen alleen aan bod in de WEA en de AI-monitor. Wederom richten deze databestanden zich op de vraag of werkgevers maatregelen hebben getroffen tegen geluid in de werkomgeving als geluid als risico is aangemerkt in de RI&E. Risicofactoren zijn een onderwerp in zowel het POLS, EBB, TAS en de NEA. Hier gaat het om vragen die in kaart brengen of werknemers te maken hebben met lawaai in hun werkomgeving. Behalve de analyses die in deze paragraaf besproken worden, is voor geluid een aantal verdiepende analyses uitgevoerd op basis van het POLS. Deze leveren ongeveer dezelfde resultaten als in deze paragraaf en worden besproken in Bijlage B.

Tabel 3.19 geeft een beschrijving van de groep werknemers die volgens de in dit onderzoek gebruikte databestanden werkzaam zijn in sectoren waar geluid een conventantonderwerp is. In vergelijking met de eerder beschreven conventantonderwerpen is de onderzoeksgroep relatief klein in omvang. Wederom is een meerderheid van de on-

derzoeksdeelnemers man en tussen de 25 en 54 jaar. Mannen zijn sterk oververtegenwoordigd. In niet-convenantsectoren is het verschil tussen het aandeel mannen en vrouwen minder sterk. De leeftijdsopbouw is vergelijkbaar (niet in tabel).

Tabel 3.19 Beschrijving populatie convenantsectoren geluid

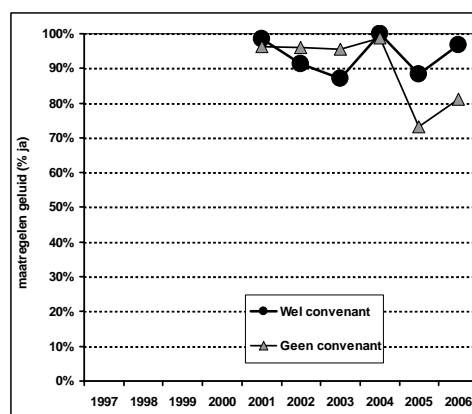
		POLS	EBB	TAS	NEA
Aantal werknemers		110 - 135	1447 - 2091	199 - 329	528 - 615
Sekse	V	22,1%	24,3%	35,5%	28,7%
	M	77,9%	75,7%	64,5%	71,3%
Leeftijd	15 - 24	15,6%	14,6%	13,0%	14,0%
	25 - 54	74,8%	77,9%	76,9%	74,9%
	55 - 64	9,6%	7,4%	10,1%	11,1%

Maatregelen geluid

Analyses op basis van de WEA 2004-2006 laten zien dat, als lawaai volgens de RI&E een risico is, 52% van de werkgevers in sectoren waar geluid een convenantonderwerp is en 47% van de werkgevers uit sectoren waar geluid geen convenantonderwerp is in de afgelopen twee jaar maatregelen hebben genomen tegen lawaai (gemiddelde cijfers over 2004 en 2006; verschil is niet significant, maar $OR > 1,1^8$). Er is geen verschil tussen 2004 en 2006. De analyses op basis van de AI-monitor (zie Figuur 3.56) laten zien dat in convenantsectoren in 2003 minder en in 2005 en 2006 meer maatregelen tegen geluid zijn genomen dan in niet-convenantsectoren (als geluid als risico in de RI&E is aangemerkt). Deze gegevens dienen echter voorzichtig geïnterpreteerd te worden vanwege de kleine aantallen (tussen 20 (2004) en 92 (2003)) in convenantsectoren.

Tabel 3.20 Maatregelen geluid

Databestand	Indicator	Convenant vs niet-convenant	Verschillende trends voor convenant vs niet-convenant
WEA	Maatregelen lawaai	☺	☺
AI	Maatregelen lawaai	☹	☹

Figuur 3.56 AI-monitor: Maatregelen geluid (% ja)

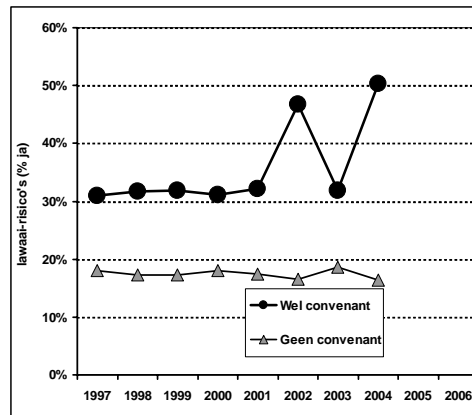
⁸ Reden voor toekennen van positieve smiley

Risicofactoren

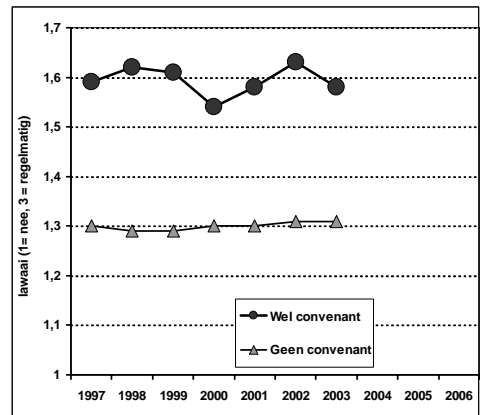
De analyses met betrekking tot geluid lieten zien dat werknemers in sectoren waar geluid een convenantonderwerp is in het algemeen meer blootstaan aan het arbeidsrisico geluid dan werknemers in sectoren waar geluid geen convenantonderwerp is. Dit zijn vrijwel allemaal sterke effecten (niet in tabel). In de laatste kolom van Tabel 3.21 is te zien dat er een verschil is in de ontwikkeling van lawaairisico's over de tijd tussen convenant en niet-convenantsectoren. Uit het POLS komt naar voren dat lawaairisico's tegen het einde van de onderzoeksperiode toenemen in convenantsectoren, terwijl deze stabiel blijven in niet-convenantsectoren. Dit is niet in overeenstemming met de verwachting dat risico's juist (sterker) zouden afnemen in convenantsectoren. Ditzelfde resultatenpatroon is – weliswaar minder uitgesproken - zichtbaar in de NEA. In de TAS wordt echter wel juist binnen de convenantsectoren een daling geobserveerd, al is het effect ook in dit geval slechts zwak. Een grafische weergave van de resultaten staat in Figuur 3.57 t/m Figuur 3.60.

Tabel 3.21 Risicofactoren geluid

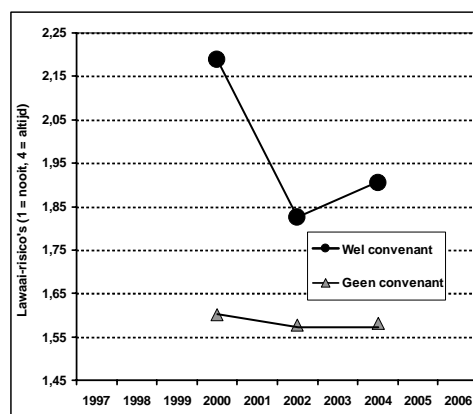
Databestand	Indicator	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs niet-convenant
POLS	Lawaairisico's	☹	☹☹
EBB	Lawaai	☹	☹
TAS	Hard moeten praten	☺	☺
NEA	Geluid	☺	☹

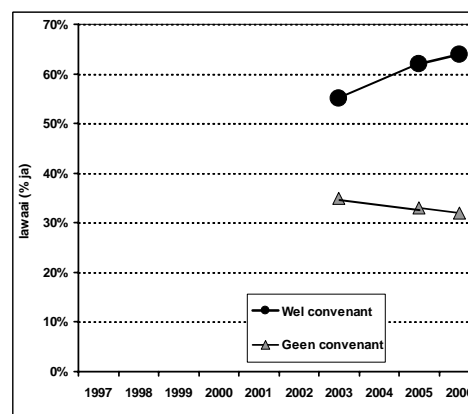
Figuur 3.57 POLS: lawaairisico's (% ja)

Figuur 3.58 EBB: lawaai (1 = nee, 3 = regelmatig)

Figuur 3.59 TAS: lawaairisico's
(1 = nooit, 4 = altijd)

Figuur 3.60 NEA lawaai (% ja)

3.7 Allergenen en Oplosmiddelen

Inleiding

Ook voor de convenantonderwerpen allergenen en oplosmiddelen bieden gegevens uit de WEA en de AI-monitor inzicht in maatregelen die werkgevers hebben getroffen indien allergenen en oplosmiddelen als risico zijn aangemerkt in de RI&E. In de NEA konden werknemers aangeven of bepaalde maatregelen al dan niet genomen zijn. Voor risicofactoren zijn alleen gegevens uit de NEA en de TAS beschikbaar. In deze databestanden konden werknemers voor een aantal stoffen aangeven in welke mate ze eraan blootgesteld worden tijdens hun werk. Gegevens over gezondheidseffecten zijn niet beschikbaar. Behalve de analyses die in deze paragraaf besproken worden, is voor allergenen en oplosmiddelen een aantal verdiepende analyses uitgevoerd op basis van het POLS. Deze worden besproken in Bijlage B en geven ongeveer dezelfde resultaten als de analyses die in deze paragraaf besproken worden.

Tabel 3.22 geeft een beschrijving van de onderzoeksgroep voor de convenantonderwerpen allergenen en oplosmiddelen. De tabel laat zien dat in de sectoren waar allergenen een convenantonderwerp zijn meer vrouwen dan mannen in het onderzoek betrokken zijn. Voor oplosmiddelen zijn mannen juist oververtegenwoordigd. De verdeling naar leeftijd is voor beide onderwerpen ongeveer hetzelfde: Het overgrote deel van de respondenten is tussen de 25 en 54 jaar oud. In niet-convenantsectoren werken iets meer mannen dan vrouwen. De leeftijdsopbouw is vergelijkbaar met die in convenantsectoren (niet in tabel).

Tabel 3.22 Beschrijving populatie convenantsectoren allergenen en oplosmiddelen

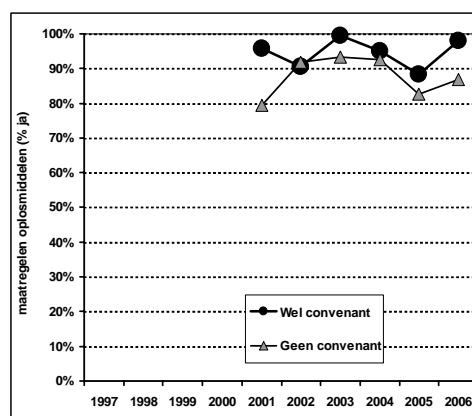
		Allergenen		Oplosmiddelen	
		TAS	NEA	TAS	NEA
Aantal werknemers		255 - 361	718 - 1016	448 - 663	1327 - 2003
Sekse	V	79,0%	74,7%	28,4%	19,9%
	M	21,0%	25,3%	71,6%	80,1%
Leeftijd	15 - 24	14,2%	12,3%	10,9%	12,7%
	25 - 54	78,5%	77,7%	78,6%	74,8%
	55 - 64	7,3%	10,0%	10,5%	12,5%

Maatregelen

Uit de AI-monitor zijn alleen gegevens over oplosmiddelen beschikbaar. De analyses laten zien dat, gegeven de aanwezigheid van het risico ‘oplosmiddelen’ in de RI&E, in 2001, 2003 en 2006 vaker maatregelen zijn getroffen in sectoren waar oplosmiddelen een conventantonderwerp zijn dan in conventantsectoren waar dit niet het geval is (zie Figuur 3.61).

Uit de NEA blijkt dat zowel in conventantsectoren waar oplosmiddelen een onderwerp zijn als in conventantsectoren waar allergenen een onderwerp zijn vaker maatregelen m.b.t. gevaarlijke stoffen worden genomen. Daarnaast blijkt uit tabel 22 dat er in conventantsectoren een sterkere toename in de tijd is wat betreft het aantal maatregelen dan in niet-conventantsectoren. Een grafische weergave van de resultaten staat in Figuur 3.62 en Figuur 3.63.

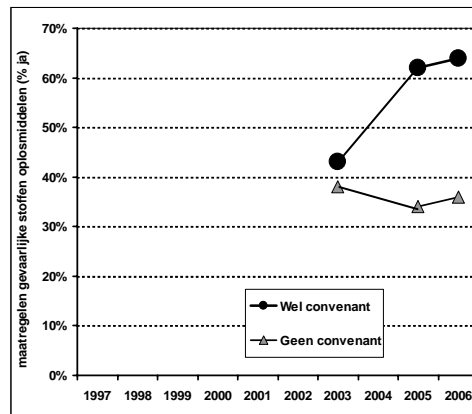
Analyses op basis van de WEA 2004-2006 laten zien dat, als blootstelling aan oplosmiddelen volgens de RI&E een risico is, evenveel werkgevers uit de sectoren waar oplosmiddelen een conventantonderwerp als werkgevers uit sectoren waarin dit geen onderwerp was, in de afgelopen twee jaar maatregelen hebben genomen tegen gevaarlijke stoffen (48%: gemiddelden over 2004 en 2006). Er is eveneens geen verschil tussen 2004 en 2006. Voor allergenen lagen deze percentages op respectievelijk 50% en 47% (gemiddelden over 2004 en 2006; verschil niet significant). Ook in dit geval is er geen verschil in trend tussen 2004 en 2006 (zie Figuur 3.64 en Figuur 3.65).

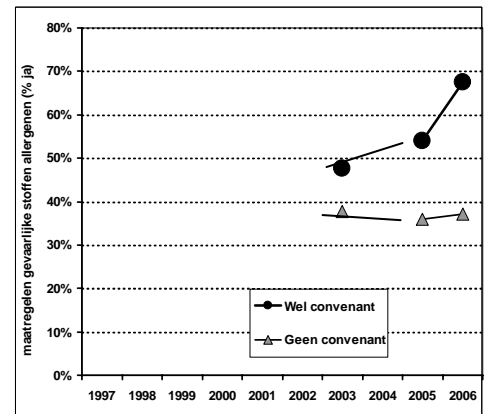
Figuur 3.61 AI-monitor: Maatregelen tegen oplosmiddelen (% ja)

Tabel 3.23 Maatregelen gevaarlijke stoffen

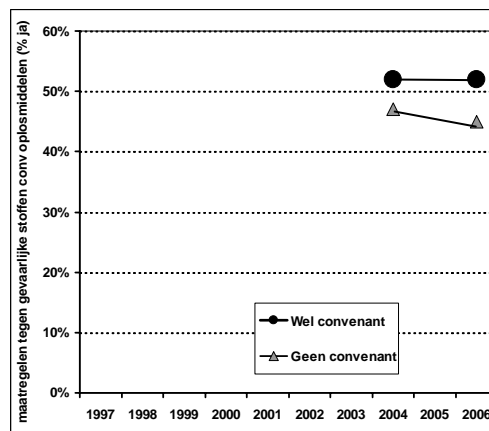
Databestand	Indicator	Conventant vs niet conventant	Verschillende trends voor conventant vs. Niet-conventant
NEA	Maatr. gevaarlijke stoffen (oplosmiddelen)	☺☺	☺☺
	Maatr. gevaarlijke stoffen (allergenen)	☺☺	☺☺
WEA	Maatr. gevaarlijke stoffen (oplosmiddelen)	☹	☹
	Maatr. gevaarlijke stoffen (allergenen)	☹	☹
AI	Maatr. gevaarlijks stoffen (oplosmiddelen)	☺	

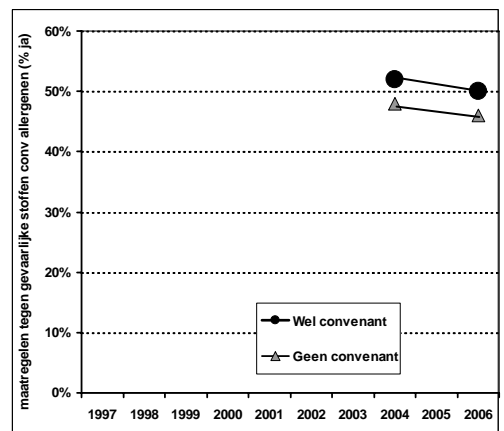
Figuur 3.62 NEA: Maatregelen gevaarlijke stoffen oplosmiddelen (% ja)

Figuur 3.63 NEA: Maatregelen gevaarlijke stoffen allergenen (% ja)

Figuur 3.64 WEA: Maatregelen gevaarlijke stoffen oplosmiddelen

Figuur 3.65 WEA: Maatregelen gevaarlijke stoffen allergenen

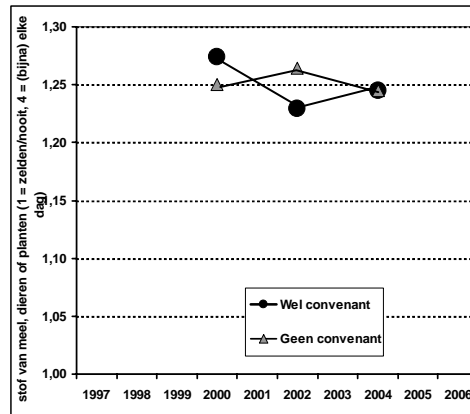
Risicofactoren

Allergenen

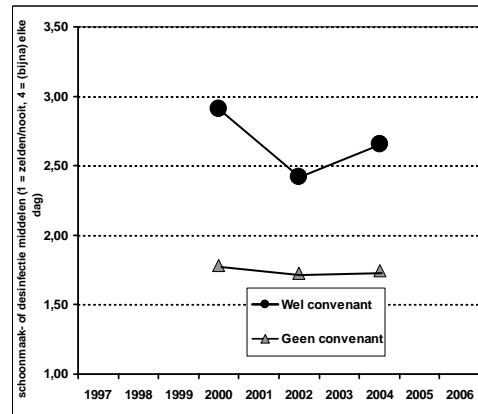
De analyses met betrekking tot allergenen lieten zien dat werknemers in convenantsectoren meer blootstaan aan schoonmaak/desinfecteermiddelen en dat zij (iets) minder blootstaan aan metaalbewerkingsvloeistof en stof (van bijv. graan) dan werknemers in niet-convenantsectoren (niet in tabel). Uit Tabel 3.24 blijkt dat de blootstelling aan metaalbewerkingsvloeistof iets toeneemt over de tijd, terwijl de blootstelling aan schoonmaak-/desinfecteermiddelen en graan/meel/houtstof juist iets afneemt door de jaren heen. Echter, in alle gevallen is de grootte van de effecten slechts beperkt. Er zijn geen verschillende trends over de tijd voor convenant versus niet-convenantsectoren. Figuur 3.66 t/m Figuur 3.70 geven een grafische weergave van deze resultaten.

Tabel 3.24 Risicofactoren allergenen

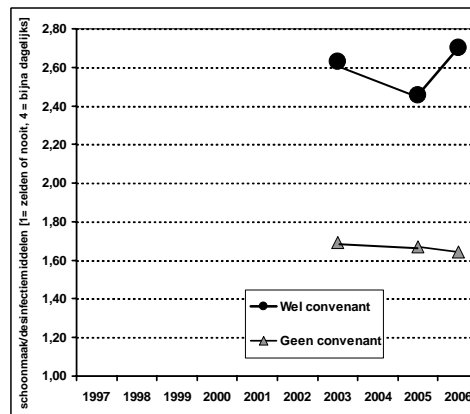
Databestand	Indicator	Trend over de jaren (in Nederland)	Verskillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
TAS	Stof meel, dier, planten	☹	☹
	Schoonmaak/desinfecteermiddelen	☺	☺
NEA	Metaalbewerkingsvloeistof	☹	☹
	Schoonmaak/desinfecteermiddelen	☺	☺
	Graan/meel/houtstof	☺	☺

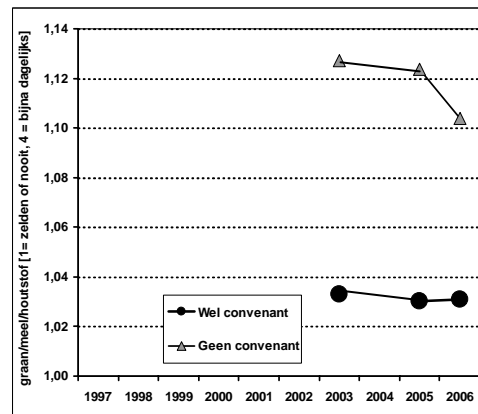
Figuur 3.66 TAS: stof van meel, dier, of planten (hoe hoger de score, hoe vaker)

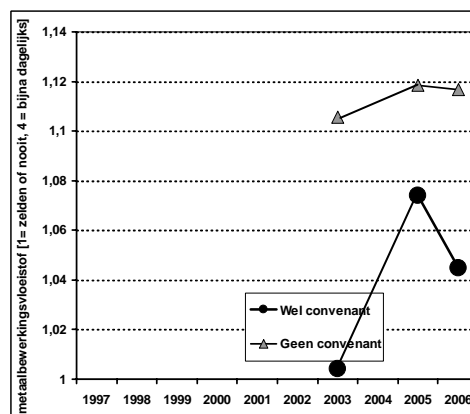
Figuur 3.67 TAS: Schoonmaak/desinfectie-middelen (1 = zelden/nooit, 4 = (bijna) elke dag)

Figuur 3.68 NEA: schoonmaak/desinfectiemiddelen (1 = zelden/nooit, 4 = (bijna) dagelijks)

Figuur 3.69 NEA: graan, meel, houtstof (1 = zelden/nooit, 4 = (bijna) dagelijks)

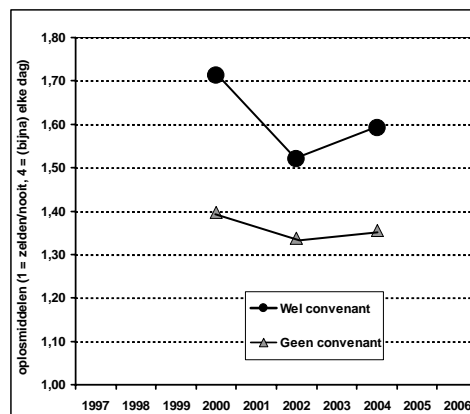
Figuur 3.70 NEA: metaalbewerkingsvloeistof (hoe hoger de score, hoe vaker)

Oplosmiddelen

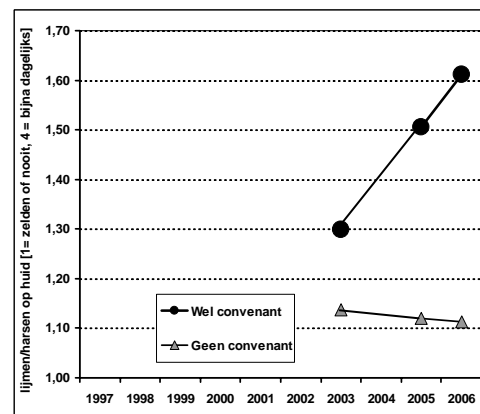
Uit zowel de TAS als de NEA blijkt dat werknemers in convenantsectoren in hun werk meer te maken hebben met oplosmiddelen dan werknemers in niet-convenantsectoren (niet in tabel). Tabel 3.25 laat bovendien zien dat voor de oplosmiddelen zoals die in de NEA aan bod komen er een verschil is tussen convenantsectoren en niet-convenantsectoren voor wat betreft in de ontwikkeling over de tijd. In tegenstelling tot de verwachting neemt de blootstelling in convenantsectoren juist toe, terwijl deze in niet-convenantsectoren stabiel blijft. Deze effecten zijn echter slechts beperkt in omvang. Een grafische weergave van de resultaten staat in Figuur 3.71 t/m Figuur 3.74.

Tabel 3.25 Risicofactoren oplosmiddelen

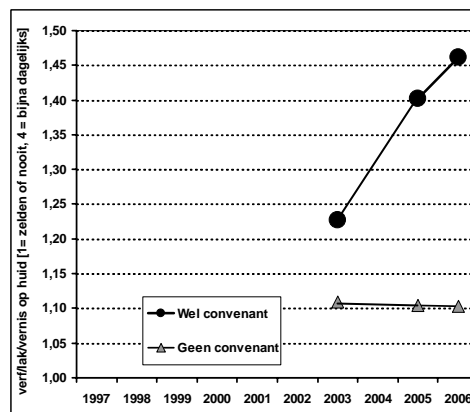
Databestand	Indicator	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs niet-convenant
TAS	Oplosmiddelen	☺	☹
NEA	Lijm/hars op huid	☹	☺
	Verf/lak/vernis op huid	☹	☺
	Damp oplosmiddelen inademen	☹	☺

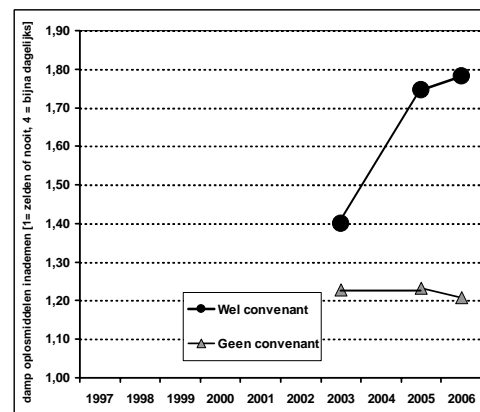
Figuur 3.71 TAS: oplosmiddelen (1 = zelden/nooit, 4 = (bijna) elke dag)

Figuur 3.72 NEA: lijm/hars op huid (1 = zelden/nooit, 4 = (bijna) dagelijks)

Figuur 3.73 NEA: verf/lak/vernis op huid (1 = zelden/nooit, 4 = (bijna) dagelijks)

Figuur 3.74 NEA: damp oplosmiddelen inademen (1 = zelden/nooit, 4 = (bijna) dagelijks)

4 Discussie en conclusie

4.1 Samenvatting van de resultaten

Uit dit onderzoek blijkt dat iets meer *maatregelen* worden genomen in de sectoren waar een convenant is afgesloten dan in de sectoren waarin dit niet het geval is. Hierbij hebben we alleen gekeken naar die bedrijven waar een risico ook daadwerkelijk aanwezig was volgens de RI&E. Dat er meer maatregelen worden genomen geldt niet even sterk voor alle convenant-onderwerpen, maar vooral voor RSI, werkdruk, agressie en geweld, oplosmiddelen en algemene arbomaatregelen. Opgemerkt moet worden dat de effecten niet groot zijn.

Ten aanzien van het vóórkomen van de *risicofactoren* concluderen we dat de blootstelling aan risicofactoren in de sectoren waar een convenant is afgesloten in veel gevallen hoger is dan in de sectoren waarin dit niet het geval is, al zijn de effecten over het algemeen klein. Deze verschillen worden iets kleiner wanneer alleen convenantsectoren en niet-convenantsectoren in de analyses meegenomen worden waar de risicofactor in hoge mate aanwezig is (volgens het POLS), maar deze extra analyses beïnvloeden de kern van de resultaten niet. Op basis hiervan kunnen we concluderen dat de convenanten dus inderdaad afgesloten zijn bij branches waarbinnen daartoe de meeste aanleiding was. De belangrijkste vraag is of risicofactoren meer afnemen in de convenantsectoren dan in de niet-convenantsectoren. In een klein aantal gevallen nemen risicofactoren statistisch significant meer af (RSI, agressie en geweld, werkdruk), maar de effecten zijn zeer klein. Deze effecten worden niet sterker wanneer in de analyses rekening gehouden wordt met het feit dat er verschillen zijn in startdatum tussen de diverse convenanten. Ook worden in enkele gevallen juist de omgekeerde effecten gevonden, namelijk dat de risicofactoren juist (relatief) toenemen in de convenantsectoren (fysieke belasting, blootstelling aan oplosmiddelen). Voor geluid worden tegenstrijdige effecten gevonden.

Ten aanzien van *gezondheidseffecten* is te concluderen dat er geen effecten van de convenanten waar te nemen zijn. Beperkingen door agressie en geweld lijken iets meer af te nemen in de convenantsectoren dan in de niet-convenantsectoren, maar dit kon alleen in de NEA onderzocht worden. In de fysieke belasting convenantsectoren namen arm-nek-schouderklachten iets meer af, maar dit was eveneens slechts een enkele bevinding en bovendien in tegenstelling tot de effecten bij de risicofactoren.

De resultaten zijn schematisch weergegeven in tabel 25. Het overzicht van de resultaten van de maatregelen is gebaseerd op de effecten in de convenantsectoren versus de niet-convenantsectoren, gemiddeld over de jaren heen. Om trends te analyseren waren de tijdreeksen te kort (WEA, NEA) of niet vergelijkbaar genoeg, waardoor geen overkoepelende effectmaat kon worden berekend (AI). De resultaten van de risicofactoren en gezondheidseffecten zijn gebaseerd op de effecten ten aanzien van verschillende trends in de tijd in convenantsectoren versus niet-convenantsectoren.

Tabel 4.1 Overzicht van effecten

	Maatregelen	Risicofactoren	Gezondheidseffecten
Algemeen	☺☺☺☺☺	geen gegevens	☹☹☹☹☹
Fysieke belasting	☺☹	☹☹☹☹☹	☺☺☺
RSI	☺☺☺☺☺☺	☹☹☹	☹☹☹
Werkdruk	☺☺☺☺☺	☹☹☹☹☹	☹☹☹
Agressie en geweld	☺☹	☹☹☹☹☹	☺
Geluid	☺☹	☹☹☹☹	geen gegevens
Allergenen en oplosmiddelen	☺☺☺☺☺	☹☹☹☹☹ (allergenen) ☹☹☹☹☹ (oplosmiddelen)	geen gegevens

Het aantal symbolen per cel geeft weer hoeveel indicatoren in de verschillende bestanden onderzocht zijn. Aan het soort symbool is te zien of er een significant effect in de verwachte richting is gevonden ☺, in de richting die we niet verwachten ☹ of dat er geen effect is gevonden ☹. Vetgedrukt ☺ betekent een significant en groot effect.

4.2 Mogelijke verklaringen voor de resultaten

Zoals uit 4.1 bleek worden in de convenantsectoren meer maatregelen genomen dan in de niet-convenantsectoren. Dit blijkt uit de WEA overigens sterker naar voren te komen dan uit de AI-monitor, waar in sommige jaren soms ook een omgekeerd effect wordt gevonden. De bevinding strookt met de algemene conclusie (Veerman e.a., 2007) dat er in veel convenantsectoren een bepaalde dynamiek tot stand is gebracht op het terrein van het arbeidsomstandighedenbeleid.

Effecten zijn vooral gevonden voor algemeen arbobeleid, RSI-maatregelen, werkdrukmaatregelen en maatregelen op het terrein van agressie en geweld en oplosmiddelen. RSI-maatregelen bij beeldschermwerkers zijn waarschijnlijk relatief gemakkelijk in te voeren omdat ze vrij algemeen toepasbaar zijn voor alle beeldschermwerkers en het (deels) de aanschaf van ergonomische hulpmiddelen betreft. Maatregelen ter vermindering van de meer 'harde' effecten, zoals tillen, zijn wellicht moeilijker te implementeren omdat dat een rigoureuze aanpassing van de werksituatie vereist. Voor werkdrukmaatregelen geldt dat gedragsveranderingen en organisatorische maatregelen vaak lastig in te voeren zijn, maar wellicht dat de beleving dat er wat aan werkdruk gedaan wordt gemakkelijker te beïnvloeden is.

Over het algemeen vinden we meer risico's en klachten in de convenantsectoren dan in de niet-convenantsectoren. Deels wekt dit geen verbazing; de convenanten zijn uiteraard afgesloten in de branches waar daartoe de meeste aanleiding was. Echter, niet alleen in de beginjaren maar ook in de latere jaren komen risicofactoren en klachten vaak nog vaker voor in de convenantsectoren. Dit zou nog steeds volgens de verwachting zijn als de verschillen tussen de convenantsectoren en de niet-convenantsectoren kleiner geworden zouden zijn. Statistisch significant grotere dalingen van risico's of klachten in de convenantsectoren vinden we echter slechts sporadisch en als ze gevonden worden, dan zijn ze klein.

Redenen voor deze negatieve bevindingen (geen effect) kunnen op meerdere vlakken liggen. Ten eerst zijn effecten van maatregelen op een vermindering van risicofactoren en klachten logischerwijs pas te verwachten enige tijd nadat de maatregelen zijn ingevoerd. Omdat de maatregelen vaak pas laat in het traject van een arboconvenant blijken te zijn ingevoerd, is het dus niet te verwachten dat grote effecten op risicofactoren en gezondheidsindicatoren binnen de tijdspanne van dit onderzoek te detecteren zijn. We hebben bekeken of een eventueel effect duidelijker zichtbaar zou zijn als we de

tijdsas in de convenantsectoren vergelijkbaar zouden maken, zodat voor alle sectoren het aantal jaren tussen afsluiten van een convenant en het meten van een effect getoond konden worden. Het maximum aantal jaren na het convenant waarvan we gegevens hadden, bedroeg meestal drie of vier jaar. Op basis van die analyses konden eveneens geen effecten aangetoond worden.

Ten tweede is niet in alle convenanten waar doelstellingen ten aanzien van een bepaald risico zijn afgesproken, ook daadwerkelijk aandacht besteed aan die risico's. Soms realiseerde men zich dat op teveel thema's convenanten afgesloten waren en beperkte men zich liever tot een of twee thema's.

Ook worden maatregelen vaak op maat, bij een bepaalde groep werknemers met een bepaalde functie, geïmplementeerd. Maatregelen om fysieke belasting te verminderen zijn bijvoorbeeld voornamelijk bedoeld voor verpleegkundigen, maar niet voor mensen in administratieve functies of managers. In onze analyses kan echter geen onderscheid gemaakt worden tussen functies in sectoren. Hierdoor kan een mogelijk gunstig effect 'vervagen'.

Tenslotte moet men zich realiseren dat bedrijven in de niet-convenantbranches ook niet stil zitten; ook daar wordt actief gewerkt aan verbeteringen op het punt van arbeidsomstandigheden op grond van het generieke overheidsbeleid.

Methodologische beperkingen

Ook zijn enkele methodologische verklaringen aan te voeren voor het feit dat geen effecten op risicofactoren en klachten gevonden zijn. De informatie over sectoren in de TAS (en NEA 2003) was slechts beschikbaar op een zeer grof niveau, grover dan het sectorniveau waarop convenanten werden afgesloten. Daarom moest op basis van het relatieve aantal werknemers in een TAS-sector die onder een convenant vielen, een beslissing genomen worden over de hele TAS-sector. Dit betekent dat van bijna alle sectoren die uiteindelijk ingedeeld zijn in de groep convenanten een deel van de werknemers helemaal niet onder een convenant viel; andersom bevonden zich in de groep niet-convenanten ook sectoren waar een kleine groep werknemers toch onder een convenant viel. In de databestanden waar met BIK-codes gewerkt kon worden, is de kans op een verkeerde indeling waarschijnlijk klein. Wel is het voorstelbaar dat het coderen van sector op basis van informatie over functie en bedrijf sowieso misclassificatie met zich mee kan brengen.

Ook hebben de databestanden die we gehanteerd hebben beperkingen. Zo is in de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA) en de Werkgevers Enquête Arbeidsomstandigheden (WEA) speciaal rekening gehouden met de doelstelling hiermee de arboconvenanten te evalueren. De monitors bevatten daarom de goede indicatoren voor de evaluatie. Echter, er zijn slechts gegevens aanwezig van recente datum; nulmetingen ontbreken. De AI-monitor is jaarlijks afgenomen tussen 2001 en 2006 en bestaat daarmee ook uit een redelijk lange tijdreeks. Echter, de vragen zijn niet elk jaar op dezelfde wijze gesteld en tevens is de steekproefopstelling tussen 2003 en 2004 drastisch gewijzigd (meer kleine bedrijven). Ook in de WEA zijn in 2006 meer kleine bedrijven benaderd dan in 2004.

Het POLS en de EBB bevatten de langste tijdreeksen en zijn voor het bestuderen van het beloop van risicofactoren en klachten het meest waardevol. Deze bestanden bevatten immers gegevens van de jaren vóórdat de arboconvenanten gestart zijn en ook nog nadat veel convenanten zijn afgesloten. Een nadeel van het POLS is dat de aantallen relatief klein zijn, zodat specifieke analyses van bepaalde sectoren beperkte waarde hebben. Een nadeel van de EBB is dat deze slechts weinig vragen over arbeidsomstandigheden bevat. Veel indicatoren zijn slechts gebaseerd op een enkele vraag.

Vergelijking met afzonderlijke convenantevaluaties

Het is interessant om te bekijken of onze bevindingen in lijn zijn met de resultaten van de eindevaluaties van afzonderlijke convenanten, op basis van de nul- en eindmetingen die in de sectoren zijn uitgevoerd. Veerman e.a. (2007) concluderen in hun rapport in het kader van de finale eindevaluatie dat de kwantitatieve doelstellingen die in veel convenanten geformuleerd waren lang niet altijd gehaald zijn. Op een aantal onderwerpen zijn beperkte resultaten gehaald (minder dan de doelstellingen, maar wel in gunstige richting) en op andere onderwerpen is geen ontwikkeling, maar soms juist achteruitgang gevonden. Van alle kwantitatieve doelstellingen waarvan het doelbereik bekend is, is 41% gehaald (daarnaast 36% gedeeltelijk en 23% niet gehaald). De kans dat de gunstige effecten van enkele convenanten dan vervagen in de totale groep waar een convenant op een bepaald thema is afgesloten is groot. We hebben specifieke afzonderlijke analyses uitgevoerd voor een twaalf sectoren waarin een relevante afname van klachten of risicofactoren tussen nul- en eindmeting gevonden was. Op basis van het POLS kunnen wij voor de meeste van deze sectoren geen daling van klachten of risicofactoren aantonen. Aantallen zijn echter klein. Alleen in de sectoren politie en horeca vinden we een significante daling van werkdruk over de tijd, conform de eindevaluaties.

Aanbevelingen

Het is aan te bevelen over enkele jaren nogmaals een vergelijking tussen convenant- en niet-convenantsectoren te maken, zodat ook eventuele effecten zichtbaar gemaakt kunnen worden in convenanten die pas laat zijn afgesloten. Hiervoor zullen de WEA en de NEA gebruikt kunnen worden.

5 Referenties

Veerman TJ, Molenaar PGM., Burg CL van den, Hoffius R.. De meerwaarde van de arboconvenanten aanpak: Een eerste evaluatie op basis van beschikbare databronnen. Leiden: *AStri*, 2004.

Veerman TJ, Jong Ph de, Vroom de B, Bannink DBD, Mur SG, Ossewaarde MRR, Veldhuis V, Vellekoop N. Convenanten in Context. Aggregatie en analyse van werking en opbrengsten van het beleidsprogramma Arboconvenanten. Den Haag 2007.

Bos C, Engelen M. De werkgeversmonitor arbeidsomstandigheden: tweede meting. Eindrapport. Leiden: Research voor Beleid, 2007.

Bossche SNJ van den, Hupkens CLH, Ree SJM de, Smulders PGW. Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden 2006: Methodologie en globale resultaten. Hoofddorp: TNO, 2007.

Smulders PGW, Andries F, Otten F. Hoe denken Nederlanders over hun werk...? Opzet, kwaliteit en eerste resultaten van de TNO Arbeidssituatie Survey. Hoofddorp: TNO Arbeid, 2001.

Smulders PGW. Nederlanders over hun werk: Methodologie en tabellenboek TNO Arbeidssituatie Surveys 2000 en 2002. Hoofddorp: TNO Arbeid, 2003.

A Bijlage: Detailinformatie behorende bij de uitgevoerde analyses

In de volgende tabellen staan de resultaten uit hoofdstuk 3 van dit rapport weergegeven in precieze cijfers in plaats van in symbolen.

Algemeen

Tabel A 1 Arbobeleid algemeen

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
TAS	Tevreden met verzuimbeleid	-,01	,03*	,02*
NEA	Weten wat moet doen bij ziekte (I)	1,22*	1,08*	1,13*
	Ziekteverzuim gespreksonderwerp (I)	1,11*	0,99	1,05*
WEA	RIE uitgevoerd (I)	1,98*	0,63*	1,05
	Door aandacht voor arbo minder ziekteverzuim/WAO	-,003*	,004*	,002

*p<.05

Tabel A 2 Algemene gezondheids- en tevredenheidsindicatoren

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS	Goede gezondheid	OR=0,87*	OR=0,99	OR=1,02
	Plezier in werk	$\beta = -,00$	$\beta = -,01$	$\beta = ,00$
TAS	Gezondheid	$\beta = ,01$	$\beta = -,01$	$\beta = -,02$
	Tevreden met werk	$\beta = ,03^*$	$\beta = ,02^*$	$\beta = ,01$
NEA	Gezondheid	$\beta = -,02^*$	$\beta = -,04^*$	$\beta = -,01$
	Tevreden met arbeidsomstandigheden	$\beta = ,01^*$	$\beta = -,04^*$	$\beta = -,00$

*p<.05

Resultaten fysieke belasting

Tabel A 3 Maatregelen fysieke belasting

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
WEA	Maatr. fysieke belasting	OR = 0,71*	OR = 0,78*	OR = 1,15

* p<.05

Tabel A 4 Risicofactoren fysieke belasting

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS	Fysieke belasting	$\beta = ,14^*$	$\beta = -,01$	$\beta = -,01$
EBB	Kracht zetten	$\beta = ,17^*$	$\beta = ,00$	$\beta = -,00$
TAS	Fysieke belasting	$\beta = ,03^*$	$\beta = -,01$	$\beta = ,01$
	Lasten meer dan 5 kg	$\beta = ,04^*$	$\beta = -,02^*$	$\beta = ,01$
NEA	Fysieke belasting	$\beta = ,09^*$	$\beta = -,05^*$	$\beta = ,04^*$
	Zware lasten (>25 kg)	OR = 1,76*	OR = 1,02*	OR = 1,10*

* p<.05

Tabel A 5 Gezondheidseffecten fysieke belasting

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS	Werkgebonden klachten nek/schouders/arm	OR = 1,19*	OR = 1,04*	OR = 0,97
TAS	Werkgebonden klachten nek/schouders/arm	OR = 1,02	OR = 1,03*	OR = 0,95*
NEA	Werkgebonden klachten nek/schouders/arm	OR = 1,04	OR = 1,01	OR = 1,03

* p<.05

Resultaten RSI

Tabel A 6 Maatregelen RSI.

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
NEA	Voorlichting over (vermindere(n)) RSI	OR=2,53*	OR=1,06*	OR=1,00
	Takenpakket veranderd om risico RSI te verminderen	OR=1,52*	OR=1,21*	OR=1,08
	Werk- en pauzetijden aangepast om risico RSI te verminderen	OR=1,81*	OR=1,13*	OR=1,03
	Inrichting werkplek aangepast zodat in goede houding kan werken	OR=1,87*	OR=1,11*	OR=1,06*
WEA	Maatregelen RSI	OR = 1,57*	OR = 0,98	OR = 0,58*

*p<.05

Tabel A 7 Risicofactoren RSI

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
EBB	Uren beeldschermwerk	$\beta = ,13^*$	$\beta = ,04^*$	$\beta = -,01^*$
TAS	Uren beeldschermwerk	$\beta = ,28^*$	$\beta = ,02^*$	$\beta = ,01$
NEA	Uren beeldschermwerk	$\beta = ,14^*$	$\beta = ,06^*$	$\beta = -,03^*$

* p<.05

Tabel A 8 Gezondheidseffecten van RSI

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS	Werkgebonden klachten... (I)@	OR=0,98	OR=1,04*	OR=1,01
TAS	RSI-klachten (I)	OR=1,15*	OR=1,03*	OR=0,97
NEA	RSI-klachten (I)	OR=0,94*	OR=1,01	OR=1,05

* p<.05

Resultaten werkdruk

Tabel A 9 Maatregelen werkdruk

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
NEA	Voorlichting over omgaan met werkdruk/werkstress	OR=1,21*	OR=1,11*	OR=1,05
	Werklast beperkt	OR=1,04	OR=1,13*	OR=1,04
	Aandacht voor klachten door werkdruk	OR=1,10*	OR=1,12*	OR=1,05*
WEA	Maatregelen werkdruk	OR = 1,95*	OR = 0,85	OR = 1,18

*p<.05

Tabel A 10 Risicofactoren werkdruk

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS	Werkdruk schaal	$\beta = ,01$	$\beta = -,03^*$	$\beta = -,02^*$
EBB	Werkdruk	$\beta = ,01^*$	$\beta = -,04^*$	$\beta = -,00$
TAS	Werkdruk schaal	$\beta = ,03^*$	$\beta = -,05^*$	$\beta = -,01$
NEA	Wel/niet werkdruk (I)	OR =0,92*	OR=0,97*	OR=0,97
	Werkdruk schaal zoals POLS	$\beta = ,01$	$\beta = ,01^*$	$\beta = ,00$

* p<.05

Tabel A 11 Gezondheidseffecten werkdruk

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS	Burnout schaal	$\beta = ,02^*$	$\beta = ,04^*$	$\beta = -,01$
TAS	Burnout schaal	$\beta = ,01$	$\beta = -,04^*$	$\beta = ,01$
NEA	Werkstress (I)	OR =1,10*	OR=1,04*	OR=1,03
	Herstelbehoefte schaal (=zelfde items als werkstress)	$\beta = ,03^*$	$\beta = ,02^*$	$\beta = ,01$

* p<.05

Resultaten agressie en geweld

Tabel A 12 Maatregelen tegen agressie

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
NEA	Hulp bij omgaan met conflict/intimidatie/agressie	OR=1,72*	OR=1,14*	OR=0,95*
WEA	Maatregelen agressie	OR = 0,77	OR = 1,23	OR = 0,65

*p<.05

Tabel A 13 Risico's agressie

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS	Discriminatie (I)	OR=1,07	OR=0,98*	OR=0,97
TAS	Ongewenste omgangsv. Leiding/collega's	$\beta = ,03^*$	$\beta = ,02^*$	$\beta = -,02^*$
	Ongewenste omgangsv. Klanten/patiënten/leerlingen/passagiers	$\beta = ,16^*$	$\beta = -,01$	$\beta = -,03^*$
NEA	Ongewenste omgangsv. Klanten/patiënten/leerlingen/passagiers	$\beta = -,00$	$\beta = -,01^*$	$\beta = ,00$
	Ongewenste omgangsv. extern	$\beta = ,12^*$	$\beta = -,02^*$	$\beta = -,01^*$

* p<.05

Tabel A 14 Beperkingen door agressie

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
NEA	Beperkingen door agressie/geweld (I)	OR=1,15*	OR=0,90*	OR=0,97*

* p<.05

Resultaten geluid

Tabel A 15 Maatregelen geluid

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
WEA	Maatr. geluid	OR = 1,16	OR = 1,10	OR = 0,82

Tabel A 16 Risicofactoren geluid

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS	Lawaairisico's (I)	OR=2,64*	OR=1,00	OR=1,11*
EBB	Lawaai	$\beta = ,08^*$	$\beta = ,01^*$	$\beta = -,00$
TAS	Hard moeten praten	$\beta = ,12^*$	$\beta = -,02^*$	$\beta = -,03^*$
NEA	Geluid (I)	OR=3,26*	OR=0,96*	OR=1,20*

* $p < .05$

Resultaten allergenen en oplosmiddelen

Tabel A 17 Maatregelen gevaarlijke stoffen

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
NEA	Maatr. gevaarlijke stoffen (oplosmiddelen)	OR=2,67*	OR=1,01	OR=1,39*
	Maatr gevaarlijke stoffen (allergenen)	OR=2,46*	OR=1,01	OR=1,30*
WEA	Maatr. gevaarlijke stoffen (oplosmiddelen)	OR=1,28	OR=0,97	OR=1,05
	Maatr gevaarlijke stoffen (allergenen)	OR=1,17	OR=0,97	OR=1,00

*p<.05

Tabel A 18 Risicofactoren allergenen

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
TAS	Stof meel, dier, planten	$\beta = -,00$	$\beta = -,00$	$\beta = -,00$
	Schoonmaak/desinfecteermiddelen	$\beta = ,20^*$	$\beta = -,02$	$\beta = -,02$
NEA	Metaalbewerkingsvloeistof	$\beta = -,03^*$	$\beta = ,01^*$	$\beta = ,00$
	Schoonmaak/desinfecteermiddelen	$\beta = ,18^*$	$\beta = -,01^*$	$\beta = -,01$
	Graan/meel/houtstof	$\beta = -,04^*$	$\beta = -,02^*$	$\beta = ,00$

* p<.05

Tabel A 19 Risicofactoren oplosmiddelen

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen (in Nederland)	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
TAS	Oplosmiddelen	$\beta = ,09^*$	$\beta = -,02^*$	$\beta = -,01$
NEA	Lijm/hars op huid	$\beta = ,20^*$	$\beta = -,00$	$\beta = ,07^*$
	Verf/lak/vernis op huid	$\beta = ,17^*$	$\beta = ,01^*$	$\beta = ,05^*$
	Damp oplosmiddelen inademen	$\beta = ,19^*$	$\beta = ,01$	$\beta = ,07^*$

* p<.05

B Bijlage: Verdiepende analyses POLS

Op basis van het POLS is een aantal verdiepende analyses uitgevoerd.

Een eerste extra analyse is uitgevoerd door in zowel convenant- als niet-convenantsectoren alleen die sectoren in de analyses mee te nemen waarbinnen het onderzochte arbeidsrisico volgens het POLS daadwerkelijk een risico is (en die dus, bijvoorbeeld, hoog scores op werkdruk). Hierdoor kan het effect van het afsluiten van een convenant worden bekeken in vergelijking met niet-convenantsectoren waarbinnen het betreffende onderwerp toch een risico is. De beslissing of een sector tot de risico-groep behoort is gebaseerd op de gemiddelde scores in 1997 en 1998 (de periode voor de start van de convenanttrajecten).

Ten tweede is aan de hand van de startdatum van het convenant voor elke convenant-sector de tijdsas opnieuw gedefinieerd. Hierbij is 0 het startjaar van het convenant (dat in werkelijkheid bijvoorbeeld 2000 of 2002 kan zijn), zijn ‘negatieve’ jaren de jaren vóór de startdatum van het convenant en zijn ‘positieve’ jaren de jaren ná de startdatum van het convenant. Door deze procedure toe te passen zijn de convenantsectoren vergelijkbaar gemaakt wat betreft het tijdverloop: Ongeacht het jaar waarin het convenant is afgesloten, is in deze analyses het jaar ‘0’ het jaar van afsluiting.

Ten derde zijn voor een aantal onderwerpen analyses uitgevoerd a) voor sectoren waarvan uit individuele convenantevaluaties bekend is dat er verbeteringen opgetreden zijn en b) voor sectoren waarvan al in een eerder stadium op basis van de EBB 1996 geconcludeerd is dat ze tot een risicogroep behoren voor een bepaald arbeidsrisico.

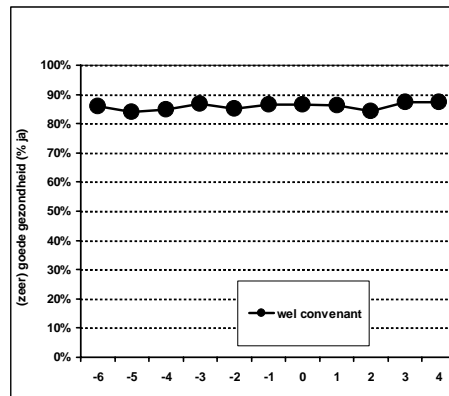
Alleen bij de eerste analyse (risico aanwezig in convenant- en niet-convenantsector) is naar alle effecten (verschil convenant, niet-convenant, trend over de jaren heen, verschillende trends voor convenant vs. niet-convenant) gekeken. Omdat we bij de andere analyses vooral geïnteresseerd waren in de ontwikkeling over de tijd binnen (een specifieke groep) convenantsectoren hebben we ons in die gevallen beperkt tot het onderzoeken van de trend over de jaren heen.

Algemene maatregelen en gezondheidsindicatoren

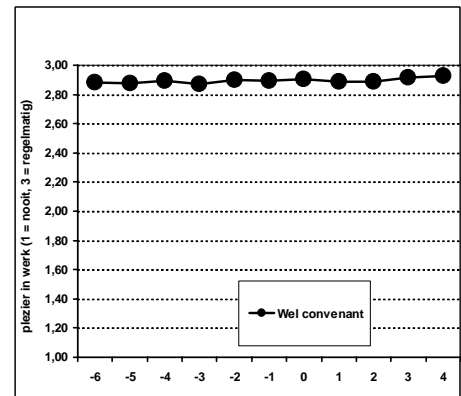
Tabel B 1 laat zien dat – net als in de standaardanalyses op basis van het POLS – er geen ontwikkeling in de tijd is voor gezondheid en plezier in het werk.

Tabel B 1 Algemene gezondheidsindicatoren

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS nieuwe tijdsindicating	Goede gezondheid		OR =1,01	
	Plezier in werk		$\beta =,02$	

Figuur B 1 POLLS: goede gezondheid (% ja)

Figuur B 2 POLLS: plezier in werk (1 = nee, 3= ja, regelmatig)

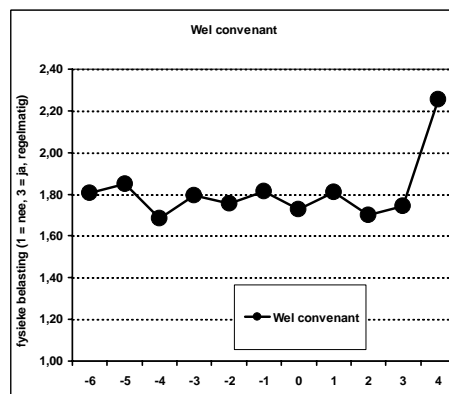
Fysieke belasting

Tabel B 2 laat zien dat het enige relevante (en tevens het enige significante) effect het verschil tussen convenant- en niet-convenant is: In convenantsectoren rapporteren werknemers gemiddeld meer fysieke belasting. Dit resultaat is in overeenstemming met de standaardanalyses die op basis van het POLS zijn uitgevoerd.

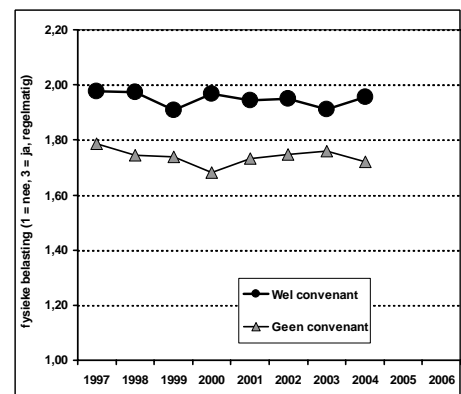
Tabel B 2 Fysieke belasting

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS risico aanwezig	Fysieke belasting	$\beta = ,11^*$	$\beta = -,01$	$\beta = -,00$
POLS nieuwe tijdsindeling	Fysieke belasting		$\beta = ,01$	
POLS sectoren met effect	Fysieke belasting		$\beta = ,06$	
POLS risicogroepen EBB	Fysieke belasting		$\beta = -,01$	

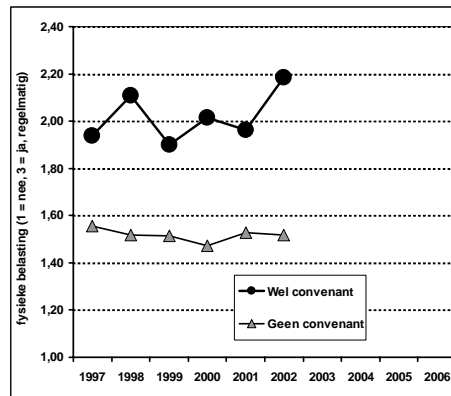
*p<.05; *p<.01

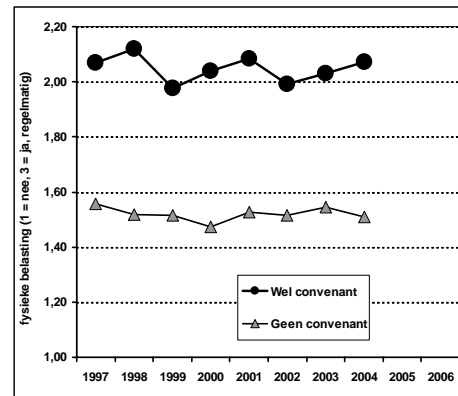
Figuur B 3 POLLS nieuwe tijdsindeling: fysieke belasting (1 = nee; 3 = ja, regelmatig)

Figuur B 4 POLLS risico aanwezig: fysieke belasting (1 = nee; 3 = ja, regelmatig)

Figuur B 5 POLS sectoren met effect: fysieke belasting (1 = nee; 3 = ja, regelmatig)

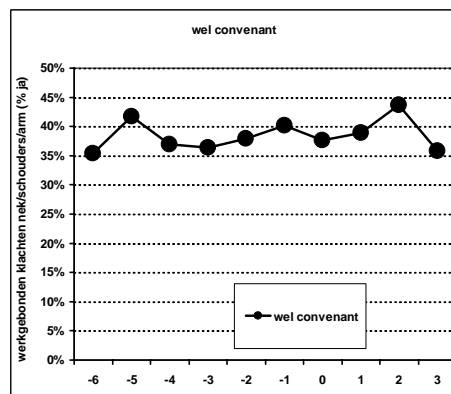

Figuur B 6 POLS: Risicosectoren o.b.v. EBB: fysieke belasting (1 = nee; 3 = ja, regelmatig)

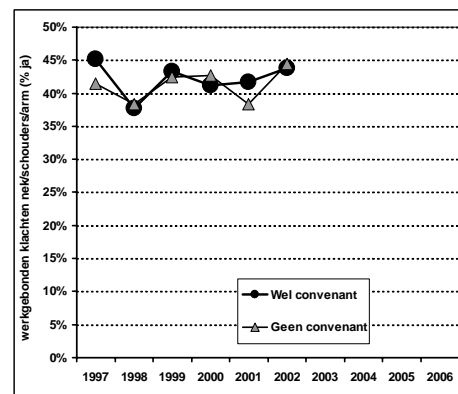
Tabel B 3 laat zien dat er in geen van de extra uitgevoerde analyses een significante trend over de jaren heen geobserveerd wordt voor werkgebonden klachten van nek/schouders/arm. Dit is een verschil met de standaardanalyses die in hoofdstuk 3 besproken werden, want daar werd wel een (significant maar niet relevant) verschil over de jaren heen gevonden, alsmede een significant en relevant verschil tussen convenant- en niet-convenantsectoren.

Tabel B 3 Gezondheidseffecten fysieke belasting

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS risico aanwezig	Werkgebonden klachten nek/schouders/arm	OR = 1,15	OR = 1,01	OR = 0,99
POLS nieuwe tijdsindeling	Werkgebonden klachten nek/schouders/arm		OR = 1,01	
POLS sectoren met effect	Werkgebonden klachten nek/schouders/arm		OR = 1,04	
POLS risico-groepen EBB	Werkgebonden klachten nek/schouders/arm		OR = 1,03	

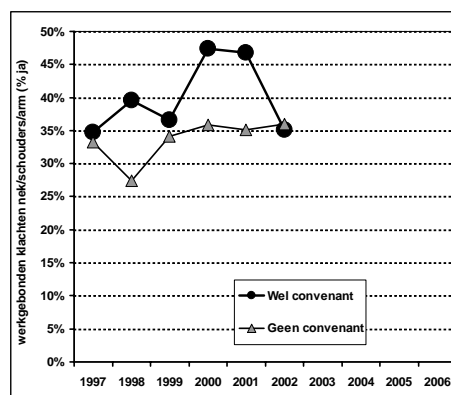

Figuur B 7 POLS nieuwe tijdsindeling:

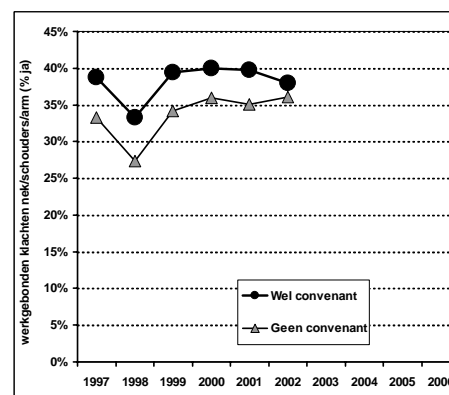
Figuur B 8 POLS 'risico aanwezig':

werkgebonden klachten
nek/schouders/arm (0 = nee,
1 = ja)

Figuur B 9 POLS sectoren met effect:
werkgebonden klachten
nek/schouders/arm (% ja)

werkgebonden klachten
nek/schouders/arm (% ja)

Figuur B 10 POLS risicosectoren o.b.v.
EBB: werkgebonden klachten
nek/schouders/arm (% ja)

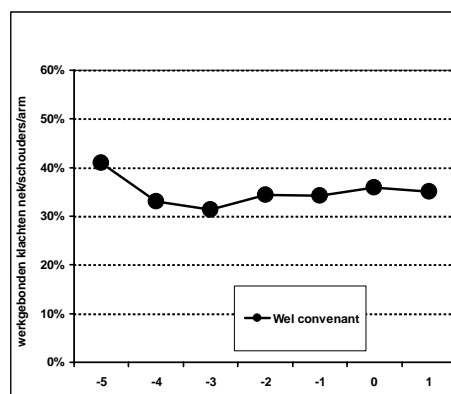
RSI

Tabel B 4 laat zien dat er in sectoren waar in de individuele convenantevaluaties effecten zijn gevonden voor RSI en in sectoren waar RSI op basis van de EBB 1996 als risico is aangeduid een (zeer) lichte toename in RSI klachten door de jaren heen is. Ditzelfde resultaat werd ook gevonden in de standaardanalyse op basis van het POLS.

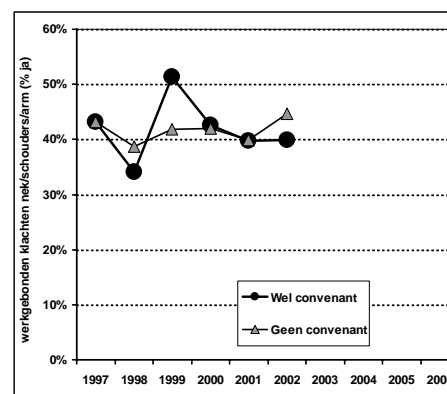
Tabel B 4 Gezondheidseffecten van RSI

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS risico aanwezig	Werkgebonden klachten nek/schouder/arm	OR=0,98	OR=1,01	OR=0,98
POLS nieuwe tijdsindeling	Werkgebonden klachten nek/schouder/arm		OR=1,01	
POLS sectoren met effect	Werkgebonden klachten nek/schouder/arm		OR=1,05*	
POLS risicogroepen EBB	Werkgebonden klachten nek/schouder/arm		OR=1,05*	

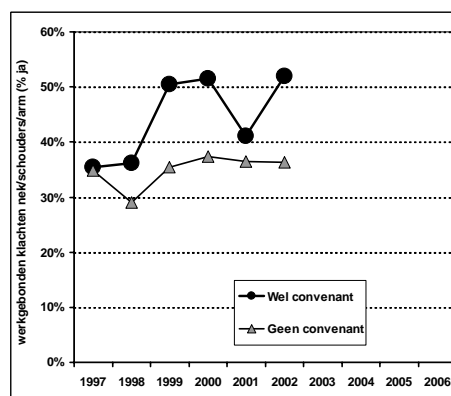
*p<.05;

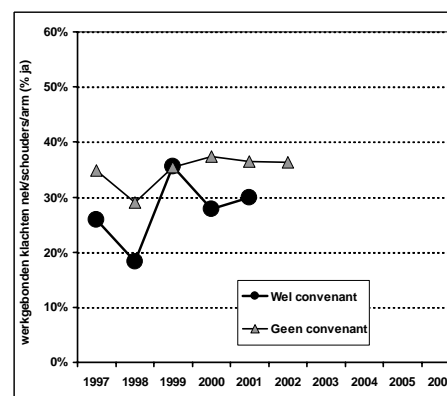
Figuur B 11 POLS nieuwe tijdsindeling:
werkgebonden klachten
nek/schouders/arm (% ja)

Figuur B 12 POLS 'risico aanwezig':
werkgebonden klachten
nek/schouders/arm (% ja)

Figuur B 13 POLS sectoren met effect:
werkgebonden klachten
nek/schouders/arm (% ja)

Figuur B 14 POLS risicosectoren o.b.v.
EBB: werkgebonden klachten
nek/schouders/arm (% ja)

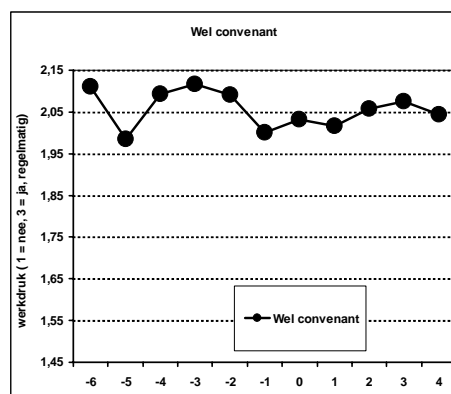
Werkdruk

Tabel B 5 laat zien dat werkdruk over het algemeen (zeer licht) afneemt over de jaren heen. Hiermee geven de verdiepende analyse hetzelfde resultatenpatroon als de standaardanalyses uit hoofdstuk 3.

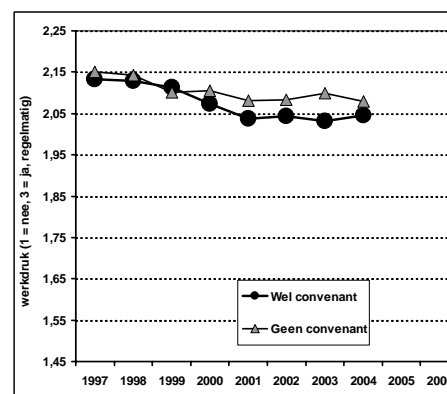
Tabel B 5 Risicofactoren werkdruk

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen	Verschuivende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS risico aanwezig	Werkdruk schaal	$\beta = -.02^*$	$\beta = -.04^*$	$\beta = -.01$
POLS nieuwe tijdsindeling	Werkdruk schaal		$\beta = -.02^*$	
POLS sectoren met effect	Werkdruk schaal		$\beta = -.03$	
POLS risicogroepen EBB	Werkdruk schaal		$\beta = .04^*$	

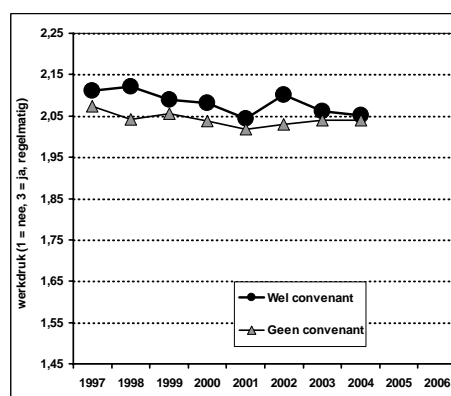
* $p < .05$

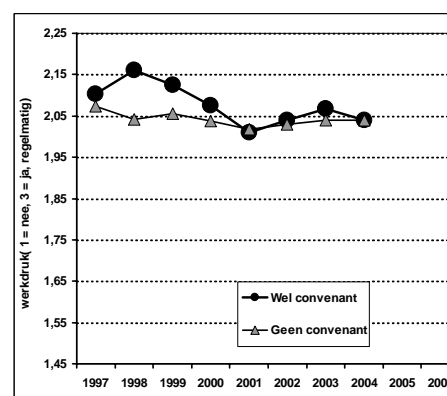
Figuur B 15 POLS nieuwe tijdsindeling:
werkdruk schaal (1 = nee, 3 = ja, regelmatig)

Figuur B 16 POLS risico aanwezig:
werkdruk schaal (1 = nee, 3 = ja, regelmatig)

Figuur B 17 POLS: sectoren met effect

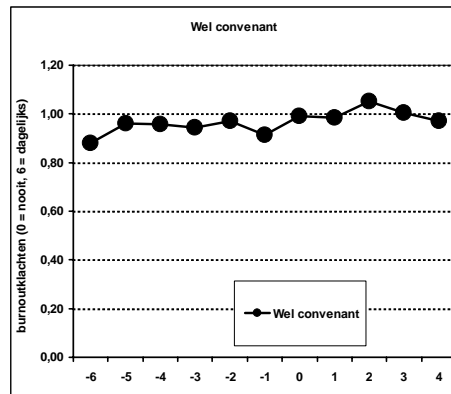
Figuur B 18 POLS: risicosectoren o.b.v
EBB

Tabel B 6 laat zien dat burnoutklachten in de convenantsectoren gemiddeld over de hele onderzoeksperiode stabiel blijven in de tijd. Alleen de analyse op basis van de nieuwe tijdsindeling laat een zeer kleine stijging zien, maar die is nauwelijks relevant te noemen. Hiermee worden de resultaten van de standaardanalyses slechts gedeeltelijk gerepliceerd. In de standaardanalyses op het POLS werd namelijk een iets hogere score in convenantsectoren en een (eveneens slechts beperkte) toename in burnoutklachten over de tijd gevonden.

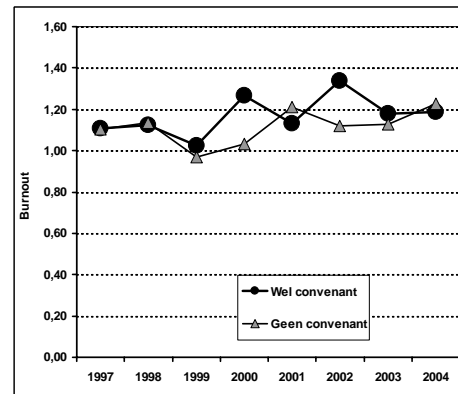
Tabel B 6 Gezondheidseffecten werkdruk

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS risico aanwezig	Burnout schaal	$\beta = -,01$	$\beta = ,01$	$\beta = ,01$
POLS nieuwe tijdsindeling	Burnout schaal		$\beta = ,02^*$	
POLS sectoren met effect	Burnout schaal		$\beta = ,01$	
POLS risicogroepen EBB	Burnout schaal		$\beta = ,01$	

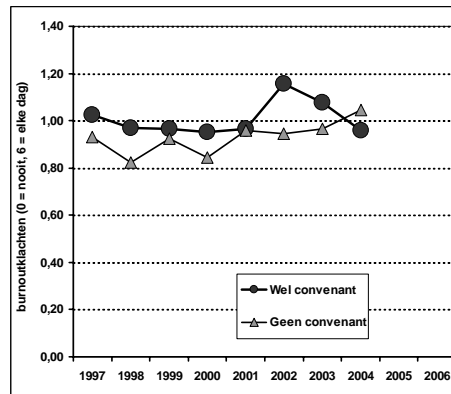
* $p < .05$

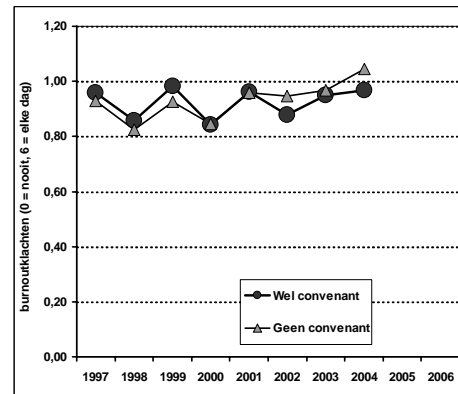
Figuur B 19 POLS nieuwe tijdsindeling: burnoutklachten (0 = nooit, 6 = dagelijks)

Figuur B 20 POLS 'risico aanwezig': burnoutklachten (0 = nooit, 6 = dagelijks)

Figuur B 21 POLS: sectoren met effect burnoutklachten (0 = nooit, 6 = dagelijks)

Figuur B 22 POLS: risicosectoren o.b.v EBB burnoutklachten (0 = nooit, 6 = dagelijks)

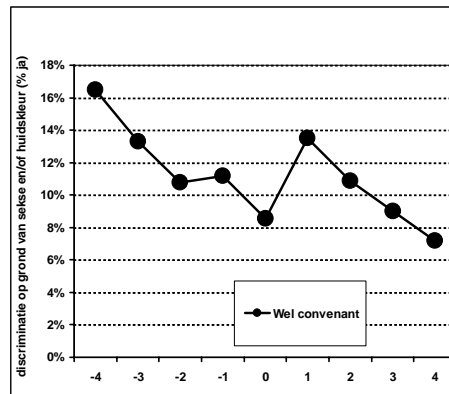
Agressie en Geweld

Tabel B 7 laat zien dat het percentage werknemers dat te maken heeft met discriminatie naar sekse en/of huidskleur in de convenantsectoren iets is afgenomen over de jaren heen, al zijn deze effecten slechts significant en niet relevant te noemen. Dit is in overeenstemming met de resultaten die uit de standaardanalyses naar voren kwamen.

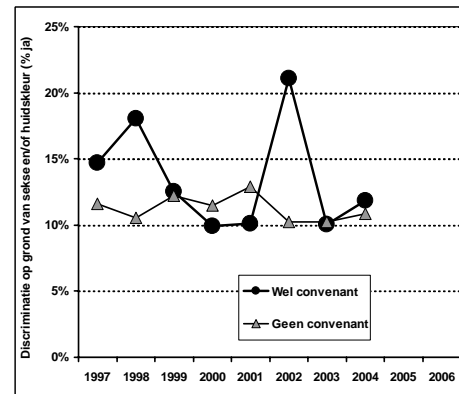
Tabel B 7 Risico's agressie

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen	Verskillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS nieuwe tijdsindeling	Discriminatie		OR= 0,91*	
POLS risicogroepen EBB	Discriminatie		OR = 0,98*	

*p<.05

Figuur B 23 POLS nieuwe tijdsindeling: discriminatie (% ja)

Figuur B 24 POLS sectoren met effect: discriminatie (% ja)

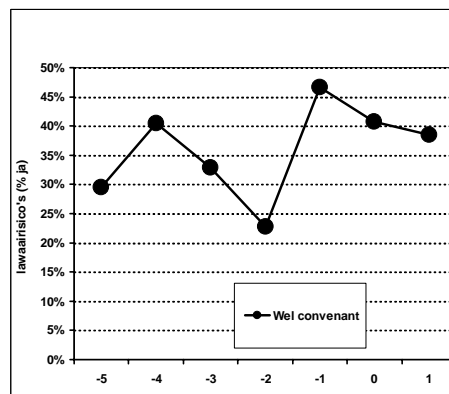
Geluid

Tabel B 8 laat zien dat ook als alleen die niet-convenant en convenantsectoren in de analyses worden meegenomen waar lawaai een risico is, werknemers in convenantsectoren een groter risico hebben op blootstelling aan dit arbeidsrisico. In de analyses op basis van de nieuwe tijdsindeling zien we een significante, maar nauwelijks relevante, toename in blootstelling aan geluid over de jaren heen, terwijl in de analyse waar alleen risico-sectoren zijn meegenomen geen verandering door de tijd te zien is. Deze resultaten zijn gedeeltelijk in overeenstemming met de standaardanalyses uit hoofdstuk 3, waar naast een verschil tussen convenant en niet-convenant ook verschillende trends voor convenant- versus niet-convenantsectoren werden gevonden.

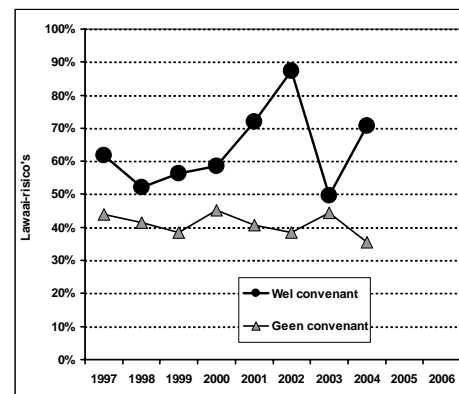
Tabel B 8 Risicofactoren geluid

Vragenlijst	Indicator	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS risico aanwezig	Lawaairisico's	OR=2,58*	OR=0,98	OR=1,14
POLS nieuwe tijdsindeling	Lawaairisico's		OR=1,08*	

*p<.05

Figuur B 25 POLS nieuwe tijdsindeling: lawaairisico's (0 = nee, 1 = ja)

Figuur B 26 POLS risico aanwezig: lawaairisico's (0 = nee, 1 = ja)

C Bijlage: Extra analyses mannen en vrouwen apart

Om te onderzoeken of het werkzaam zijn in een convenantsector verschillende effecten heeft voor mannen en vrouwen, zijn voor de variabelen in het POLS en de NEA die aansluiten bij de convenantonderwerpen ‘werkdruk’ en ‘agressie en geweld’ de in hoofdstuk 3 besproken analyses herhaald voor mannen en vrouwen apart. De resultaten van deze analyses staan in onderstaande tabel. Met betrekking tot verschillen tussen convenant- en niet-convenantsectoren laat de tabel zien dat er soms voor mannen een groter effect lijkt te zijn (vb. ongewenst beperkingen door agressie en geweld) en soms voor vrouwen (vb. werkstress). Vaak zijn de effecten echter even groot. Voor de trend over de jaren heen worden geen duidelijke sekseverschillen gevonden. Dit geldt ook voor verschillende trends over de tijd voor convenant- en niet-convenantsectoren: Soms worden soms worden deze wel geobserveerd voor mannen en niet voor vrouwen en soms is het andersom. Overigens zijn deze trends over de tijd in alle gevallen wel statistisch significant, maar niet relevant.

Op basis van deze analyses kan geconcludeerd worden dat de effecten van het werkzaam zijn in een convenantsector op een enkele uitzondering na niet verschillen tussen mannen en vrouwen.

Tabel C 1

Vragenlijst	Variabele	Sekse	Convenant vs. Niet-convenant	Trend over de jaren heen	Verschillende trends voor convenant vs. Niet-convenant
POLS	Werkdruk	V	$\beta=,02^*$	$\beta=-,02^*$	$\beta=-,03^{**}$
		M	$\beta=-,01$	$\beta=-,03$	$\beta=-,01$
	Burnout	V	$\beta=,03^{**}$	$\beta=,03^{**}$	$\beta=-,01$
		M	$\beta=,01$	$\beta=,05^{**}$	$\beta=-,01$
	Discriminatie	V	OR=1,04	OR=1,00	OR=0,97
		M	OR=1,14	OR=0,97 ^{**}	OR=0,97
NEA	Werkdruk ja/nee	V	OR=0,87 ^{**}	OR=0,96 ^{**}	OR=0,96
		M	OR=0,96	OR=0,97	OR=0,99
	Werkdruk POLS	V	$\beta=,02^{**}$	$\beta=,02^{**}$	$\beta=,00$
		M	$\beta=-,01$	$\beta=,01$	$\beta=,00$
	Werkstress	V	OR=1,19 ^{**}	OR=1,03	OR=1,00
		M	OR=1,03	OR=1,05 ^{**}	OR=1,06 [*]
	Ongewenst gedrag intern	V	$\beta=,02^{**}$	$\beta=-,03^{**}$	$\beta=,02^{**}$
		M	$\beta=-,01$	$\beta=,00$	$\beta=-,01$
	Ongewenst gedrag extern	V	$\beta=,07^{**}$	$\beta=-,02^{**}$	$\beta=-,02^*$
		M	$\beta=,14^{**}$	$\beta=-,03^{**}$	$\beta=,00$
	Beperkingen door agressie/geweld	V	OR=1,06	OR=0,88 ^{**}	OR=0,97
		M	OR=1,29 ^{**}	OR=0,92 ^{**}	OR=0,98

D Bijlage: Sectorindelingen

Sectorindeling op basis van SBI/BIK codes

CONVENANT	BIK-codes
Arbovoorlichters in de bouw	452
Horeca	550
Onderwijs BVE	8022, 8042
Onderwijs HOO	803
Onderwijs PO/VO	8010, 8021
Academische Ziekenhuizen	85111
Banken	651
Bouw	45 (ex 4522, 45251, 454)
Dakdekkers	4522
Gehandicaptenzorg	85314, 85322
Gemeenten	751
GGZ	85114, 85144
Grafimedia	222
Kappers	93021
Papier en Karton	211, 212
Politie	7524
Rijksoverheid	7511
Woningcorporaties	70201
Ziekenhuizen	85112, 85113
Agrarische sectoren	01, 02
Architecten	742011
Defensie	7522
Funderingsbranche	45251
Industriële reiniging en Scheepsonderhoud ORSIMA	747022, 747023
Meubelindustrie	361101, 361102, 361121, 361122
Openbare Bibliotheken	92511
Orkesten	92313
Podiumkunsten	9231, 9232
Sociale Werkvoorziening	36631
Timmerindustrie	2030
Uitgeverijbedrijf	2211, 2212, 2213
Verf- en Drukinkindustrie	243

CONVENANT	BIK-codes
Vleesindustrie	151, 51322, 51573, 52222
Wasserij- en textielreinigingsbedrijven	9301
Wonenbranche	52441, 52442, 52444, 52465, 524672, 454301, 454302, 454304
Afbouw en Onderhoud	454
Houthandel	201
Jeugdhulpverlening	85315, 85316, 8533, excl. 85331, 8534, 85314, 85322 en 85323 (= incl. welzijn.)
Meelverwerking	156
Mobiliteitsbranches	50 (excl. 505)
Provincies	7511
Schoonmaak RAS	74701
Suikerverwerkende industrie (Koek en Snoep)	1583, 1584
Uitzendbranche	74501, 74502, 74503, 74504
Welzijn	85315, 85316, 8533, excl. 85331, 8534, 85314, 85322 en 85323 (= incl. jeugdhulpv.)
Zorgverzekeraars	660
Ambulancezorg	85172
Installatie- en Isolatiebranches	4531, 4532 en 4533
Recreatie	5522, 5523 en 92611
Ambulante handel en Detailhandel in AGF bloemen en vis	5221, 5223, 524911, 5262
Contractcatering	5552
Dienst Justitiële Inrichtingen	75232
Particuliere beveiligingsbranche	7460
Taxibranche	6022
Kinderopvang en peuterspeelzalen	85321
Thuiszorg	85326

Overzicht convenantsectoren voor TAS en NEA 2003 sectorindeling

Voor het indelen van de TAS sectoren naar wel/niet convenantsectoren is voor zover mogelijk gebruik gemaakt van de indeling zoals die door *AStri* (2004) gehanteerd is. Voor convenantsectoren en/of –onderwerpen die in het *AStri*-rapport niet aan bod kwamen, zijn zo goed mogelijk de door *AStri* gehanteerde beslisregels gevolgd. Dit wil zeggen dat een bepaalde TAS-sector tot convenantsector wordt gerekend voor een bepaald onderwerp als in een substantieel deel van de sectoren die onder de betreffende TAS-sector vallen een convenant voor dit onderwerp is afgesloten.

TAS sector	fys.bel	werk- druk	RSI	agres- sie	geluid	aller- genen	oplos- midde- len
1 voeding/genotmiddelen	0	M	1	0	0	0	0
2 aardolie, chemische ind.	0	0	0	0	0	0	0
3 metaalproductenindustrie	0	0	0	0	0	0	0
4 metaal-/elektronische ind.	0	0	0	0	0	0	0
5 machine industrie	0	0	0	0	0	0	0
6 overige industrie	1	1	1	0	1	0	1
7 bouwbedrijven	1	1	0	0	0	0	1
8 bouwinstallatiebedrijven	1	1	0	0	0	0	0
9 afwerking van gebouwen	1	0	0	0	0	0	0
10 autohandel en – reparatie	0	0	0	0	0	0	0
11 groothandel en machines	0	0	0	0	0	0	0
12 warenhuizen en superm.	0	0	0	0	0	0	0
13 andere groot/detailhandel	1	1	0	0	0	0	0
14 wegvervoer	1	0	0	1	0	0	0
15 post en telecom	0	0	0	0	0	0	0
16 ander vervoer/communic.	1	1	0	0	1	0	1
17 bankwezen	0	1	1	0	0	0	0
18 andere financiële inst.	0	1	1	0	0	0	0
19 computerservice en IT	0	0	0	0	0	0	0
20 juridische/econ. Dvl.	0	0	0	0	0	0	0
21 architecten en ingenieurs	0	1	1	0	0	0	0
22 andere zakelijke dienstv.	1	1	1	0	0	0	1
23 basis- en speciaal onderw.	0	1	0	1	0	0	0
24 voortgezet onderwijs	0	1	0	1	0	0	0
25 hoger onderwijs	0	1	0	0	0	0	0
26 ziekenhuizen	1	1	1	1	0	1	0
27 andere gezondheidszorg	1	1	0	1	0	0	0
28 verpleeg/bejaardenteh.	0	0	0	0	0	0	0
29 andere welzijnszorg	1	1	0	0	0	1	0
30 sport, cultuur, recreatie	1	0	0	m	1	0	0
31 ander cultuur, overige dv.	M	M	M	M	M	M	M
32 land/bosbouw, visserij	1	1	0	0	0	0	0
33 energie en water	0	0	0	0	0	0	0
34 horeca	0	1	0	1	0	0	0
35 openbaar bestuur/overheid	1	1	1	0	0	0	0

Noot: 1 = convenantsector voor het betreffende onderwerp, 0 = geen convenantsector voor het betreffende onderwerp, M = missing (d.w.z.: er kon geen beslissing worden genomen over de indeling)

E Bijlage: Gebruikte indicatoren per databestand

POLS

Vragen t.b.v. analyses Fysieke belasting

In het POLS zijn twee items opgenomen die fysieke belasting meten: “Doet u lichamenteel zwaar werk?” en “Doet u werk waarbij u veel kracht moet zetten, bijvoorbeeld bij tillen, duwen, trekken, sjuuwen, of gebruikt u in uw werk gereedschappen en apparaten waarbij u veel kracht moet zetten?”. Deze items worden gescoord op een 3-puntsschaal (1 = nee, 3 = ja, regelmatig). De schaalscore wordt gevormd door het gemiddelde van deze twee vragen, waarbij een hogere score op een hogere fysieke belasting duidt.

Klachten door fysieke belasting worden in het POLS eveneens met twee vragen in kaart gebracht. De ene vraag had betrekking op lichamelijke belasting, de tweede vraag op het rijden met een voertuig of het werken met trillend gereedschap. Als gevolg hiervan kunnen klachten ontstaan zoals pijn in de rug, nek, schouders, handen of armen. Voor beide onderdelen is de volgende vraag gesteld: “Heeft u de afgelopen twaalf maanden ten gevolge hiervan één of meer van deze klachten gehad?”. In de analyses is het percentage werknemers dat minimaal één keer “ja” heeft geantwoord meegenomen om inzicht te krijgen in verschillen tussen convenant- en niet-convenantsectoren en tussen jaren.

Vragen t.b.v. analyses RSI

Als maat voor RSI in het POLS is gebruik gemaakt van de schaal “klachten door fysieke belasting” die onder het kopje “Vragen t.b.v. analyses Fysieke belasting” besproken wordt.

Vragen t.b.v. analyses Werkdruk

Werkdruk wordt gemeten met twee vragen, namelijk “Moet u in een hoog tempo werken?” en “Moet u onder hoge tijdsdruk werken?”. Deze items worden gescoord op een 3-puntsschaal (1 = nee, 3 = ja, regelmatig). De schaalscore wordt gevormd door het gemiddelde van deze twee vragen, waarbij een hogere score op een hogere werkdruk duidt.

Burnoutklachten worden in het POLS in kaart gebracht met behulp van vijf vragen, bijvoorbeeld “Aan het einde van een werkdag voel ik met leeg” en “Ik voel me compleet uitgeput door mijn werk”. De antwoordmogelijkheden variëren van “nooit” (0) tot “elke dag” (6). De schaalscore wordt gevormd door het gemiddelde van de vijf vragen. Hierbij wijst een hogere score op meer burnoutklachten.

Vragen t.b.v. analyses Agressie en Geweld

In het POLS wordt respondenten met behulp van één item gevraagd of ze te maken hebben met discriminatie naar huidskleur en/of sekse (0 = nee, 1 = ja).

Vragen t.b.v. analyses Geluid

Er zijn twee items die geluid meten en die respectievelijk vragen of men in een lawaaierige werkomgeving werkt en of men op het werk hard moet praten vanwege lawaai (3-puntsschaal: 1 = nee, 2 = ja, soms, 3 = ja, regelmatig). In de analyses is het percentage werknemers dat minimaal één keer “ja, soms” of “ja, regelmatig” heeft geantwoord meegenomen om inzicht te krijgen in verschillen tussen convenant- en niet-convenantsectoren en tussen jaren.

Vragen t.b.v. analyses Allergenen en Oplosmiddelen

Deze onderwerpen komen niet aan bod in het POLS.

Algemene vragen

De *algemene gezondheidstoestand* van de respondenten is gemeten met één vraag (“Hoe is in het algemeen uw gezondheid?” (1 = (zeer) slecht, 4 = zeer goed). In de analyses is het percentage werknemers de gezondheid (zeer) goed vindt meegenomen om inzicht te krijgen in verschillen tussen convenant- en niet-convenantsectoren en tussen jaren.

Werkplezier is eveneens met één item in kaart gebracht dat vraagt of de respondent plezier in het werk ervaart (1 = nee, 3 = regelmatig).

EBB

Vragen t.b.v. analyses Fysieke belasting

In de EBB wordt met behulp van één item gevraagd of werknemers kracht moeten zetten in het werk (1 = nee, 3 = ja, regelmatig).

Vragen t.b.v. analyses RSI

Werknemers wordt met behulp van één item gevraagd of ze achter een beeldscherm werken (1 = nee, 3 = ja, regelmatig).

Vragen t.b.v. analyses Werkdruk

Werkdruk wordt in de EBB met één item gemeten dat vraagt of werknemers in een hoog werktempo moeten werken (1 = nee, 3 = ja, regelmatig).

Vragen t.b.v. analyses Agressie en Geweld

Dit onderwerp komt niet aan bod in de EBB.

Vragen t.b.v. analyses Geluid

In de EBB wordt gevraagd of werknemers te maken hebben met lawaai op het werk (1 = nee, 3 = ja, regelmatig).

Vragen t.b.v. analyses Allergenen en Oplosmiddelen

Dit onderwerp komt niet aan bod in de EBB.

TAS

Vragen t.b.v. analyses Fysieke belasting

Fysieke belasting wordt in de TAS met 4 items gemeten, die bijvoorbeeld vragen of men kracht moet zetten of lasten van meer dan 5 kg moet verplaatsen (1 = nooit, 5 = 6-8 uur per dag). Het gemiddelde van deze items vormt de schaalscore, waarbij een hogere score duidt op een hogere fysieke belasting. Naast de analyse op de schaal ‘fysieke belasting’ is een aparte analyse uitgevoerd op de vraag of men lasten van meer dan 5 kg moet verplaatsen.

Vragen t.b.v. analyses RSI

Respondenten is met behulp van één item gevraagd aan te geven hoeveel beeldschermwerk zij gemiddeld per dag verrichten (1 = 0 uur, 5 = 6-8 uur).

Ook is een vraag gesteld over klachten aan nek, schouders, armen/ellebogen en polsen/handen gedurende de afgelopen 12 maanden. Respondenten konden aangeven of deze klachten werkgerelateerd zijn. Indien dit het geval was, en de klachten waren regelmatig en/of langdurig, dan werd gesteld dat men RSI-klachten ondervond. Het percentage werknemers dat RSI klachten ondervindt is in de analyses opgenomen om in-

zicht te krijgen in verschillen tussen convenant- en niet-convenantsectoren en tussen jaren.

Vragen t.b.v. analyses Werkdruk

Werkdruk wordt in de TAS met 5 items in kaart gebracht die bijvoorbeeld vragen of men erg snel moet werken en of men heel veel werk te doen heeft. Vragen worden beantwoord op een 4-puntsschaal (1 = nooit, 4 = altijd). De schaalscore wordt gevormd door het gemiddelde van deze 4 items te berekenen. Hierbij wijst een hogere score op een hogere werkdruk.

Burnoutklachten zijn eveneens gemeten met 5 items, bijvoorbeeld “Ik voel met mentaal uitgeput door mijn werk” en “Aan het einde van een werkdag voel ik me leeg” (6-puntsschaal: 1 = nooit, 7 = dagelijks). Ook in dit geval wordt de schaalscore gevormd door het gemiddelde van de alle items te berekenen, waarbij een hogere score op meer burnoutklachten duidt.

Vragen t.b.v. analyses Agressie en Geweld

Ongewenste omgangsvormen door collega's/leidinggevenden en *ongewenste omgangsvormen door klanten/patiënten/leerlingen/passagiers* zijn beide in kaart gebracht met vier items. Bijvoorbeeld “Kunt u aangeven in welke mate u de afgelopen 12 maanden persoonlijk te maken heeft gehad met intimidatie door chefs/collega's?” en “Kunt u aangeven in welke mate u de afgelopen 12 maanden persoonlijk te maken heeft gehad met lichamelijk geweld door klanten (patiënten, leerlingen of passagiers)?”. Vragen worden gescoord op een 4-puntsschaal (1 = nee, nooit, 4 = ja, zeer vaak). Schaalscores worden gevormd door het gemiddelde te berekenen van de items van eens schaal. Hierbij wijst een hogere score op meer ongewenste omgangsvormen.

Vragen t.b.v. analyses Geluid

In de TAS is respondenten gevraagd of er op hun werk zoveel lawaai is dat ze hard moeten praten om verstaanbaar te zijn (1 = nooit, 4 = altijd).

Vragen t.b.v. analyses Allergenen en Oplosmiddelen

Voor een tweetal allergenen (namelijk stof van meer/dier/plant, schoonmaak/ desinfecteermiddelen) en voor oplosmiddelen konden werknemers aangeven in hoeverre ze er mee te maken hebben in hun werk (1 = zelden of nooit, 4 = (bijna) elke dag). Alle items worden apart in de analyses opgenomen.

Algemene vragen

Algemene gezondheid wordt met één vraag in kaart gebracht (1 = slecht, 5 = uitstekend) en dat geldt eveneens voor de *tevredenheid met het werk* (1 = zeer ontevreden, 5 = zeer tevreden).

NEA

Vragen t.b.v. analyses Fysieke belasting

Op basis van verschillende schalen in de NEA die betrekking hebben op (aspecten van) fysieke belasting, is een ‘samengestelde’ schaal berekend die fysieke belasting in kaart brengt. Deze schaal bevat items over tillen, trillingen, lichaamshouding en repeterende bewegingen (1 = zelden/nooit, 4 = (heel) vaak).

Tevens is berekend of respondenten zeer zware lasten van meer dan 25 kg moeten tillen, duwen, trekken, en/of dragen (0 = zelden/nooit/soms, 1 = regelmatig-heel vaak).

Vragen t.b.v. analyses RSI

Er zijn 12 items die RSI-klachten meten, bijvoorbeeld “Heeft u de afgelopen drie maanden in uw nek, schouders, armen, polsen, handen en/of vingers een ongemakkelijk gevoel?” en “Heeft u de afgelopen drie maanden in uw nek, schouders, armen, polsen, handen en/of vingers tintelingen?” (1 = nooit, 4 = altijd). Respondenten die 8 of meer (van de $12 * 4 = 36$) punten scoren op deze schaal worden verondersteld wel (1) rsi-klachten te rapporteren en respondenten die 7 of minder punten scoren vallen in de groep zonder (0) rsi-klachten.

Beeldschermwerk komt aan bod door respondenten te laten aangeven hoeveel uur ze per dag gemiddeld aan een beeldscherm werken voor hun werk.

Er worden 4 vragen gesteld over het nemen van maatregelen tegen RSI, bijvoorbeeld “Heeft u voorlichting gekregen over RSI en wat u kunt doen om de kans op RSI te verminderen?” en “Is uw takenpakket veranderd om de kans op RSI te verminderen?” (0 = nee, 1 = ja). Alle maatregelen worden apart in de analyses opgenomen.

Vragen t.b.v. analyses Werkdruk

Werktempo is gemeten met 11 items, bijvoorbeeld “Moet u erg snel werken?” en “Heeft u teveel werk te doen?” (0 = nooit, 3 = altijd). Voor elke respondent wordt het totaal aantal punten op de 11 items opgeteld. Werknemers met 19 punten of meer (van een maximum van $11 * 3 = 33$) worden verondersteld wel werkdruk te ervaren (1) en werknemers met 18 punten of minder worden verondersteld geen werkdruk te ervaren (0).

In de NEA 2005 en 2006 zijn tevens de werkdrukvragen zoals die ook in het POLS aan bod komen opgenomen.

Er zijn 11 vragen in de NEA die de *herstelbehoefte* van werknemers in kaart brengen, bijvoorbeeld “Ik kom meestal pas op een tweede vrije dag tot rust” en “Aan het einde van een werkdag ben ik echt op” (0 = nee, 1 = ja). Voor elke respondent wordt het aantal keer dat “ja” geantwoord is geteld. Op basis van deze antwoorden wordt voor elke respondent berekend of hij/zij wel (1; 6 of meer van de 11 punten) of geen (0; 5 of minder van de 11 punten) werkstress ervaart.

In de NEA zijn vier items opgenomen die vragen of er de afgelopen twaalf maanden maatregelen tegen werkdruk zijn genomen, bijvoorbeeld “Is uw werklast beperkt?” (0 = nee, 1 = ja). Alle maatregelen worden apart in de analyse opgenomen.

Vragen t.b.v. analyses Agressie en Geweld

Net als in de TAS zijn *Ongewenste omgangsvormen door collega's/leidinggevenden* en *ongewenste omgangsvormen door klanten/patiënten/leerlingen/passagiers* beide in kaart gebracht met vier items. Bijvoorbeeld “Kunt u aangeven in welke mate u de afgelopen 12 maanden persoonlijk te maken heeft gehad met intimidatie door chefs/collega's?” en “Kunt u aangeven in welke mate u de afgelopen 12 maanden persoonlijk te maken heeft gehad met lichamelijk geweld door klanten (patiënten, leerlingen of passagiers)?” (0 = nee, 1 = ja).

Beperkingen als gevolg van agressie en geweld komen in vier items aan bod, bijvoorbeeld “Heeft u de afgelopen 12 maanden ten gevolge van agressie en geweld in uw werk wel eens verzuimd van uw werk?” en “Heeft u de afgelopen 12 maanden ten gevolge van agressie en geweld in uw werk wel eens minder goed gefunctioneerd in uw werk?” (0 = nee, 1 = ja). Indien één of meer van deze vragen met “ja” worden beantwoord is er sprake van beperkingen door agressie en geweld.

Er is één item dat maatregelen tegen agressie en geweld in kaart brengt, namelijk “Heeft u hulp gekregen bij het omgaan met conflicten, intimidatie of agressie?” (0 = nee, 1 = ja).

Vragen t.b.v. analyses Geluid

Geluid wordt met twee items in kaart gebracht, namelijk “Is er op uw werkplek zoveel lawaai dat u hard moet praten om u verstaanbaar te maken?” en “Gebruikt u bij uw werk gehoorbeschermers, zoals oorkappen of oordopjes?” (0 = nee, 3 = ja, regelmatig). Als het gemiddelde van de twee items boven de 0 ligt, dan wordt er vanuit gegaan dat werknemers blootstaan aan lawaai in het werk (1), en als beide items met nee worden beantwoord, dan staan zij niet bloot aan lawaai (0).

Vragen t.b.v. analyses Allergenen en Oplosmiddelen

Er zijn in de NEA 3 items die blootstelling aan allergenen meten en waarin bijvoorbeeld gevraagd wordt of men tijdens het werk graan-/meel- of houtstof inademt (1 = zelden of nooit, 4 = (bijna) dagelijks). Er zijn eveneens 3 items die de blootstelling aan oplosmiddelen in kaart brengen en die bijvoorbeeld vragen of men tijdens het werk damp van oplosmiddelen (als in verf, lijm, inkt of brandstoffen) inademt. Alle items worden apart in de analyses opgenomen.

Maatregelen tegen gevaarlijke stoffen komen in één vraag aan bod (namelijk “zijn er op uw werkplek maatregelen getroffen om de blootstelling aan gevaarlijke stoffen te beperken?” (0 = nee, 1 = ja).

Algemene vragen

Ook in de NEA is gevraagd wat werknemers in het algemeen van hun *gezondheid* vinden (1 = slecht, 5 = uitstekend). Daarnaast is gevraagd naar de tevredenheid met de *arbeidsomstandigheden* (1 = zeer ontevreden, 5 = zeer tevreden). Ten slotte is een tweetal vragen gesteld over het *verzuimbeleid*, namelijk of men door de werkgever schriftelijk of mondeling op de hoogte is gesteld van wat men moet doen bij ziekte en of ziekteverzuim en de begeleiding van zieke werknemers wel eens besproken is op een werkoverleg (0 = nee, 1 = ja). Beide items zijn apart opgenomen in de analyses.

WEA

In de WEA komt een aantal vragen aan bod die het arbo- en verzuimbeleid van organisaties in kaart brengt. Er is gevraagd of er binnen de organisatie een RI&E is uitgevoerd (0 = nee, 1 = ja/nog mee bezig) en hoe de RI&E tot stand is gekomen (voorbeelden van antwoorden zijn: er is gebruik gemaakt van een model RI&E van de arbo-dienst; de RI&E is een eigen ontwerp van ons bedrijf). Daarnaast wordt gevraagd in welke mate het bedrijf voldoet aan de arbowet (vb., het bedrijf voldoet aan de arbowet, het bedrijf voldoet niet altijd aan de arbowet). Ook wordt gevraagd wat binnen het bedrijf informatiebronnen over arbo zijn (vb., vaktijdschriften, arbodienst) en wordt werkgevers gevraagd hun mening te geven over de stelling “Aandacht voor arbeidsrisico’s en veilig en gezond werken in ons bedrijf heeft geleid tot vermindering van ziekteverzuim/WAO-instroom” (1 = helemaal mee oneens, 5 = helemaal mee eens). Behalve deze vragen is in het huidige onderzoek bekeken of een aantal maatregelen (vb. tegen werkdruk) genomen zijn als het onderwerp van de maatregel volgens de RI&E een risico is binnen het bedrijf (dus bijvoorbeeld als werkdruk een risico is).

AI-monitor

In de AI-monitor is voor een aantal maatregelen bekeken of ze al dan niet genomen zijn, gegeven het feit dat het onderwerp van de maatregel als risico in de RI&E is aangemerkt.

Daarnaast is gevraagd of een RI&E en plan van aanpak aanwezig zijn, of er een VGWM-commissie is en hoe vaak er overleg is met de OR over arbo.

F **Bijlage: Rapport: Ziekteverzuim in de NEA 2005 en 2006**
Een vergelijking tussen convenant- en niet-convenantsectoren

Ziekteverzuim in de NEA 2005 en 2006: Een vergelijking tussen convenant- en niet- convenantsectoren

Arbeid

Polarisavenue 151
Postbus 718
2130 AS Hoofddorp

www.tno.nl/arbeid

T 023 554 93 93
F 023 554 93 94

Datum 23 augustus 2007

Auteurs Dr. M. van Hooff
Dr. B. Blatter

Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van TNO.

Indien dit rapport in opdracht werd uitgebracht, wordt voor de rechten en verplichtingen van opdrachtgever en opdrachtnemer verwezen naar de Algemene Voorwaarden voor Onderzoeksopdrachten aan TNO, dan wel de betreffende terzake tussen partijen gesloten overeenkomst. Het ter inzage geven van het TNO-rapport aan direct belanghebbenden is toegestaan.

© 2007 TNO

Inhoudsopgave

1	Achtergrond	91
2	Methode	93
3	Resultaten op individueel niveau	95
3.1	Verzuimpercentage	95
3.2	Verzuimfrequentie	95
3.3	Verzuimduur laatste 12 maanden.....	96
3.4	Verzuimduur laatste ziektegeval.....	96
3.5	Werkgerelateerde klachten	97
3.6	Verzuim langer dan 8 weken	97
3.7	Samenvatting	98
4	Resultaten op sectorniveau	99
4.1	Verzuimpercentage	100
4.2	Verzuimfrequentie	101
4.3	Verzuimduur laatste 12 maanden.....	102
4.4	Verzuimduur laatste ziektegeval.....	103
4.5	Werkgerelateerde klachten	104
4.6	Verzuim langer dan 8 weken	105
4.7	Samenvatting	106
5	Conclusies en Discussie.....	107
6	Referenties	109
A	Bijlage: Resultaten analyses op individueel niveau	111
B	Bijlage: Verzuimgegevens kleine sectoren.....	113

1 Achtergrond

Recentelijk is door bureau *AStri* in het kader van de evaluatie van de effecten van arboconvenanten een aantal analyses uitgevoerd om te onderzoeken of de ontwikkeling van ziekteverzuim over de tijd verschilt tussen convenant- en niet-convenantsectoren. Hierbij was de verwachting dat er binnen convenantsectoren een gunstigere ontwikkeling zichtbaar zou zijn dan binnen niet-convenantsectoren. Echter, in de databestanden die *AStri* tot zijn beschikking had, waren geen verzuimgegevens over 2006 voorhanden. Dit is spijtig, aangezien juist deze gegevens inzicht kunnen bieden in verschillen tussen sectoren wat betreft ziekteverzuim aan het einde van de looptijden van de diverse convenanten. Dit is de reden dat het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan TNO heeft gevraagd een voorstel te doen voor analyses m.b.t. ziekteverzuim op basis van de gegevens uit de NEA 2005 en 2006. In deze analyses dient zowel op individueel niveau als op sectorniveau naar verzuim te worden gekeken.

De vraag die in dit onderzoek centraal staat is:

Wat is de ontwikkeling van ziekteverzuim in convenant- en niet-convenantsectoren tussen 2005 en 2006?

2 Methode

In de NEA is een aantal indicatoren met betrekking tot ziekteverzuim opgenomen, namelijk:

- Verzuimpercentage. Deze variabele is per persoon berekend door het aantal werkdagen verzuimd in de laatste 12 maanden te delen door het gemiddeld aantal werkdagen in een jaar in Nederland, rekening houdend met de deeltijdfactor per persoon.
- Verzuimfrequentie (aantal keren verzuimd in de afgelopen 12 maanden)
- Verzuimduur laatste 12 maanden (aantal werkdagen)
- Verzuimduur laatste ziektegeval (aantal werkdagen)
- De vraag of bij het laatste ziektegeval de klachten werkgerelateerd zijn.
- De vraag of men in de afgelopen 12 maanden meer dan 8 weken aan één stuk verzuimd heeft, of op dit moment langer dan 8 weken ziek is.

In dit rapport wordt alleen gebruik gemaakt van de gegevens uit de NEA 2005 en 2006, omdat voor 2003 geen SBI codes beschikbaar zijn.

Analyses op individueel niveau

Op basis van de vijf-cijferige SBI-codes die in het NEA 2005-2006 databestand beschikbaar zijn, kan worden beslist of een werknemer al dan niet werkzaam is in een convenantsector. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de indeling die gehanteerd is in het onderzoek 'Meerwaarde Arboconvenanten' door TNO (Blatter e.a., 2007). Vervolgens wordt voor de hierboven vermelde indicatoren onderzocht of deze 1) verschillen tussen werknemers die werkzaam zijn in convenantsectoren en in niet-convenantsectoren en 2) een andere ontwikkeling laten zien tussen 2005 en 2006 voor werknemers in convenantsectoren ten opzichte van werknemers in niet-convenantsectoren. Hierbij wordt dezelfde analysemethode gehanteerd als in het onderzoek 'Meerwaarde Arboconvenanten' van TNO.

Analyses op sectorniveau

Om analyses te kunnen uitvoeren op sectorniveau dienen de individuele data uit de NEA te worden geaggregeerd op sectorniveau. Voor elke convenantsector kunnen data van individuele werknemers geaggregeerd worden op basis van de vijf-cijferige SBI-codes behorende bij de sector waarin het convenant is afgesloten. Sectoren worden ingedeeld als convenantsectoren op basis van de indeling die gehanteerd is in het door TNO en AStri uitgevoerde onderzoek 'Meerwaarde Arboconvenanten'. Voor niet-convenantsectoren worden data geaggregeerd op het niveau van twee digits. Deze benadering wordt gekozen om ervoor te zorgen dat een voldoende aantal werknemers binnen elke niet-convenantsector valt.

Voor het vergelijken van gegevens in convenantsectoren met gegevens uit niet-convenantsectoren is de benadering gevolgd die AStri gehanteerd heeft in het rapport "De meerwaarde van de arboconvenanten: Update van verzuim- en WAO-cijfers tot en met 2004" (Veerman & Molenaar-Cox, 2006). Het volgen van deze benadering betekent dat geen vergelijking gemaakt wordt tussen absolute verzuimcijfers, omdat de sectoren die vergeleken worden behoorlijk van elkaar verschillen met betrekking tot werkzaamheden en de samenstelling van het personeelsbeleid. In plaats daarvan worden procentuele verschillen tussen 2005 en 2006 berekend. Deze worden vervolgens gemiddeld voor convenantsectoren en niet-convenantsectoren. Ten slotte wordt het gemiddelde cijfer in convenantsectoren en niet-convenantsectoren met elkaar vergeleken.

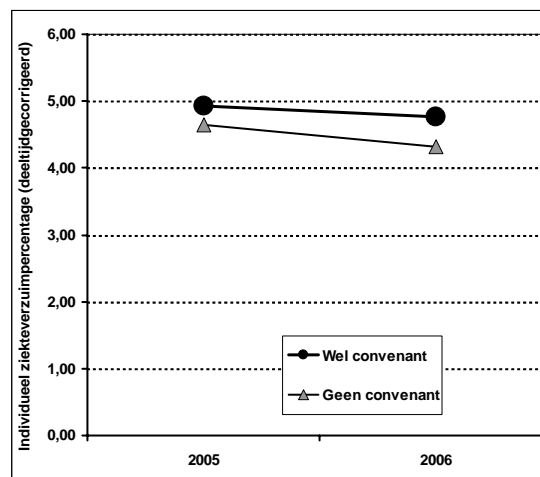
In het huidige onderzoek zijn sectoren waarin gemiddeld over de jaren 2005 en 2006 minder dan 50 respondenten in de NEA aanwezig waren, niet meegenomen in de analyses. Tevens is, om te voorkomen de uiteindelijke resultaten te veel beïnvloed zouden worden door extreme waarden (vb. hele grote toe- of afnames in verzuimpercentages), in de analyses gebruik gemaakt de 'trimmed mean', dat wil zeggen het gemiddelde waarbij de hoogste en laagste 5% waarden buiten beschouwing worden gelaten. Voor dit rapport betekent dat concreet dat zowel in convenant- als in niet-convenantsectoren de twee sectoren met de grootste toename en de twee sectoren met de grootste afname op de verzuimindicator die op dat moment onderwerp van analyse is niet in de analyses worden meegenomen.

3 Resultaten op individueel niveau

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de analyses op individueel niveau besproken. Voor een precieze weergave van de resultaten in getallen wordt verwezen naar Bijlage A.

3.1 Verzuimpercentage

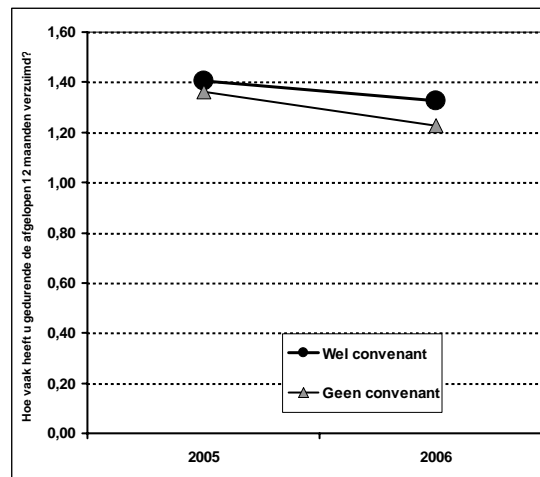
De analyses met betrekking het verzuimpercentage lieten zien dat het verzuimpercentage gemiddeld over de twee jaren iets hoger is in convenantsectoren (2005: 4,93% en 2006: 4,77%) dan in niet-convenantsectoren (2005: 4,65% en 2006: 4,32%), maar dit is geen sterk effect. De ontwikkeling van het verzuimpercentage tussen de twee jaren blijkt niet te verschillen tussen convenant- en niet- convenantsectoren.

Figuur 3.1 Individueel verzuimpercentage in 2005 en 2006 voor werknemers in convenant- en niet-convenantsectoren

3.2 Verzuimfrequentie

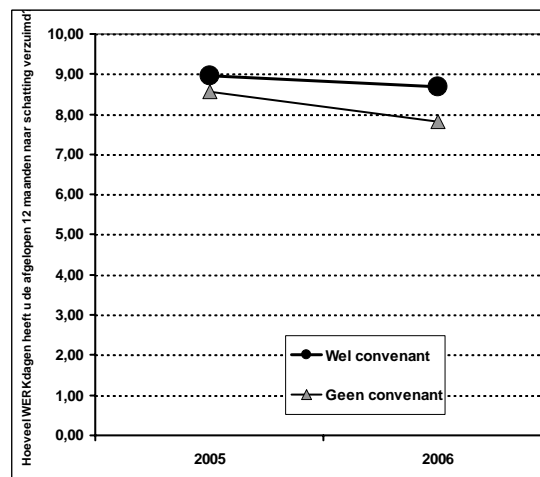
De verzuimfrequentie blijkt niet te verschillen tussen convenant- en niet-convenantsectoren of tussen 2005 en 2006 (convenant: 2005: 1,41 en 2006: 1,32; niet-convenant: 2005: 1,36 en 2006: 1,23).

Figuur 3.2. Gemiddelde verzuimfrequentie in 2005 en 2006 voor werknemers in convenant- en niet-convenantsectoren

3.3 Verzuimduur laatste 12 maanden

De analyses met betrekking tot verzuimduur wezen uit dat deze iets hoger ligt in convenantsectoren (2005: 8,96 en 2006: 8,69) dan in niet-convenantsectoren (2005: 8,55 en 2006: 7,81). Het verschil is echter minimaal. De ontwikkeling van ziekteverzuim tussen de twee jaren blijkt niet te verschillen tussen convenant- en niet-convenantsectoren. Wel is er in het algemeen een lichte afname in verzuimduur tussen 2005 en 2006.

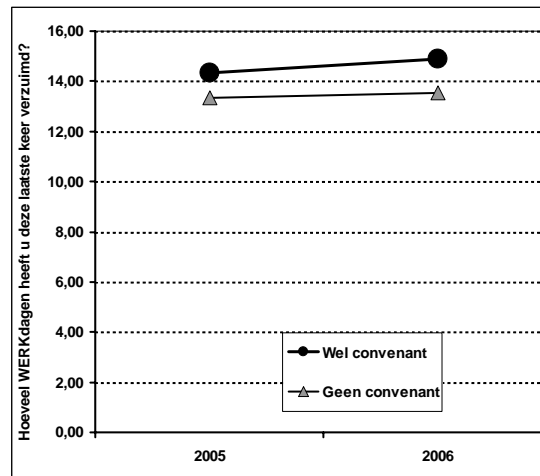

Figuur 3.3. Gemiddelde verzuimduur in dagen in 2005 en 2006 voor werknemers in convenant- en niet-convenantsectoren

3.4 Verzuimduur laatste ziektegeval

De verzuimduur tijdens het laatste ziektegeval ligt in het algemeen iets hoger in convenantsectoren (2005: 14,35 en 2006: 14,90) dan in niet-convenantsectoren (2005: 13,35 en 2006: 13,53), al is het verschil slechts minimaal. De ontwikkeling van de verzuimduur bij het laatste ziektegeval over de tijd verschilt niet tussen convenant- en

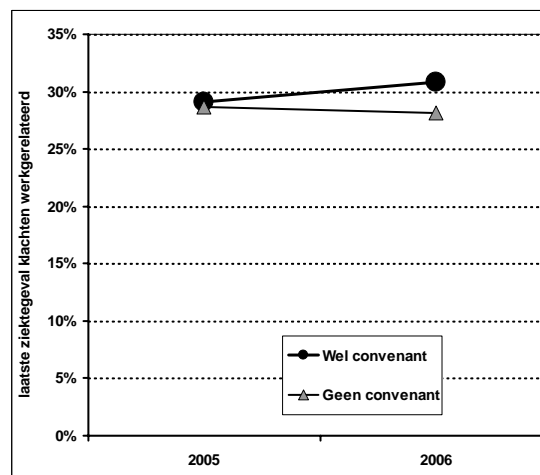
niet-convenantsectoren en ook in het algemeen blijft deze verzuimduur stabiel over de tijd.

Figuur 3.4. Gemiddelde verzuimduur tijdens het laatste ziektegeval in dagen in 2005 en 2006 voor werknemers in convenant- en niet-convenantsectoren

3.5 Werkgerelateerde klachten

In de NEA is respondenten gevraagd of bij hun laatste ziektegeval de klachten werkgerelateerd zijn. Hier zien we dat dit in convenantsectoren iets vaker het geval is (2005: 29% en 2006: 31%) dan in niet-convenantsectoren (2005: 29% en 2006: 28%), als is het verschil ook in dit geval beperkt in omvang. Er is geen verschil tussen 2005 en 2006 met betrekking tot de mate waarin klachten werkgerelateerd zijn.

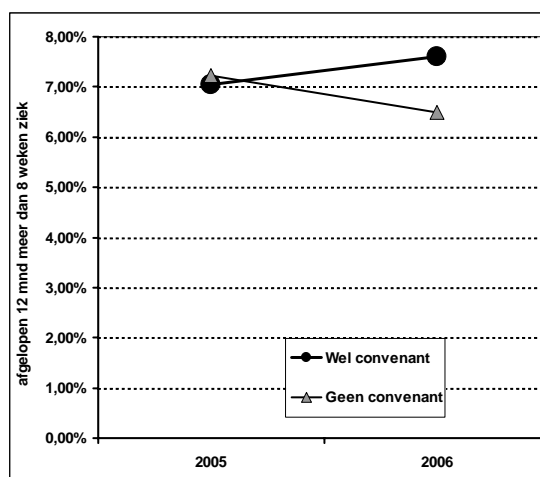

Figuur 3.5. Percentage werknemers bij wie klachten werkgerelateerd zijn in 2005 en 2006 voor werknemers in convenant- en niet-convenantsectoren

3.6 Verzuim langer dan 8 weken

De NEA brengt ook in kaart of werknemers in de afgelopen 12 maanden langer dan 8 weken ziek zijn geweest of op dit moment langer dan 8 weken ziek zijn. De resultaten

laten zien dat het percentage werknemers op wie dit van toepassing is in 2005 niet verschilt tussen convenant- en niet-convenantsectoren, maar dat het in 2006 hoger is in convenantsectoren. Gemiddeld over de twee jaren is er echter geen verschil tussen beide typen sectoren (convenant: 2005: 7% en 2006: 8%; niet-convenant: 2005: 7% en 2006: 6%).

Figuur 3.6. Percentage werknemers dat langer dan 8 weken ziek is geweest in 2005 en 2006 voor werknemers in convenant- en niet-convenantsectoren

3.7 Samenvatting

De resultaten die in dit hoofdstuk besproken zijn, staan schematisch weergegeven in Tabel 1. De tabel laat zien dat in vier van de zes gevallen de situatie in het algemeen ongunstiger is voor convenantsectoren, al zijn de effecten in al deze gevallen slechts minimaal. Alleen voor de mate waarin werknemers meer dan 8 weken verzuimen worden verschillende trends voor convenant- en niet-convenantsectoren gevonden. Ook in dit geval is de situatie ongunstiger voor convenantsectoren.

Tabel 3.1 Samenvatting van de resultaten op individueel niveau

	Convenant versus niet-convenant	Verschillende trends voor convenant versus niet-convenant
Verzuimpercentage	⊖	⊖
Verzuimfrequentie	⊖	⊖
Verzuimduur 12 mnd	⊖	⊖
Verzuimduur laatste ziektegeval	⊖	⊖
Klachten werkgerelateerd	⊖	⊖
Meer dan 8 weken verzuim	⊖	⊖⊖

⊖ = geen verschil

⊖ = statistisch significant effect: situatie ongunstiger voor convenantsectoren

⊖⊖ = statistisch significant en groot effect: situatie ongunstiger voor convenantsectoren

4 Resultaten op sectorniveau

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de analyses op sectorniveau besproken. In de Methode werd al vermeld dat voor het vergelijken van de gegevens uit convenantsectoren met die uit niet-convenantsectoren de benadering wordt gevolgd die eerder door *AStri* is gehanteerd (Veerman & Molenaar-Cox, 2006) bij het onderzoeken van verschillen tussen beide typen sectoren. Dit betekent dat geen vergelijking wordt gemaakt tussen absolute verzuimcijfers, maar dat per sector een procentuele verschilscore tussen 2005 en 2006 wordt berekend. Van deze verschilcores wordt vervolgens voor het geheel van convenantsectoren, respectievelijk het geheel van niet-convenantsectoren, een gemiddelde berekend. Deze twee gemiddeldes worden vervolgens met elkaar vergeleken om een uitspraak te kunnen doen over het verschil tussen convenant- en niet-convenantsectoren. Er wordt, met andere woorden, dus gekeken naar gemiddelde verschilcores en niet naar verschillen in gemiddelde jaarscores tussen beide typen sectoren.

Zoals in de Methode al werd opgemerkt, worden sectoren die met minder dan 50 werknemers in de NEA vertegenwoordigd zijn in deze analyses buiten beschouwing gelaten. De gegevens van deze sectoren zijn opgenomen in Bijlage B.

4.1 Verzuimpercentage

Tabellen 4.1. laat de verzuimpercentages in 2005 en 2006, alsmede de procentuele verandering in percentages zien voor convenantsectoren. Uit de tabel blijkt dat het verzuimpercentage tussen 2005 en 2006 met gemiddeld 7% is afgenomen. In niet-convenantsectoren daarentegen, is in dezelfde periode het verzuimpercentage met gemiddeld 1% toegenomen (2005: 4,37%, 2006: 4,22%)¹.

Tabel 4.1 Verzuimpercentages in 2005 en 2006 en de procentuele verandering tussen deze jaren in convenantsectoren

	N*	Jaar		Verskil %
		2005 Gemiddelde	2006 Gemiddelde	
Thuiszorg	400	6,06%	5,97%	-1%
Kinderopvang en peuterspeelzalen	206	5,59%	3,92%	-30%
Arbovoorlichters in de bouw	323	5,54%	4,22%	-24%
Horeca	116	2,54%	1,95%	-23%
Onderwijs POVO	882	4,07%	3,78%	-7%
Onderwijs HOO	324	2,22%	3,29%	48%
Onderwijs BVE	174	5,39%	5,00%	-7%
Academische ziekenhuizen	170	5,43%	4,06%	-25%
GGZ	144	5,51%	6,21%	13%
Rijksoverheid/gemeenten/provincies	601	5,17%	5,80%	12%
Woningcorporaties	135	4,61%	4,93%	7%
Gehandicaptenzorg	211	7,39%	4,77%	-36%
Politie	194	6,34%	5,85%	-8%
Bouw	865	4,35%	3,90%	-10%
Grafimedia	162	3,42%	3,80%	11%
Banken	413	3,68%	4,23%	15%
Kappers	72	3,04%	2,55%	-16%
Ziekenhuizen	636	5,52%	5,69%	3%
Sociale werkvoorziening	172	8,80%	11,92%	35%
Defensie	177	3,46%	2,65%	-24%
Podiumkunsten	61	2,54%	1,92%	-24%
Vleesindustrie	69	4,97%	5,27%	6%
Wonenbranche	82	6,61%	3,56%	-46%
Afbouw en ondergrond	161	7,73%	4,76%	-38%
Uitzendbranche	197	5,10%	4,96%	-3%
Zorgverzekeraars	286	3,99%	4,89%	23%
Welzijn en jeugdhulpverlening	199	6,99%	5,48%	-22%
Mobiliteitsbranches	316	5,01%	4,34%	-13%
Particuliere beveiligingsbranche	94	4,99%	4,68%	-6%
Contractcatering	98	6,87%	6,32%	-8%
Gemiddelde**		4,94%	4,69%	-7%

* gemiddelde van 2005 en 2006; ** kolomgemiddelde

¹ Omdat in niet-convenantsectoren net als in convenantsectoren het uiteindelijke verschil tussen 2005 en 2006 berekend is door over alle sectoren het gemiddelde te berekenen van het verschil per sector ('kolomgemiddelde'), kan de vermelde gemiddelde verschillscore afwijken van het verschil tussen de gemiddeldes in 2005 en 2006.

4.2 Verzuimfrequentie

In tabel 4.2 is de verzuimfrequentie binnen convenantsectoren weergegeven. De tabel laat zien dat de verzuimfrequentie in convenantsectoren gemiddeld met 2% is afgenomen. Deze daling is minder sterk dan die in niet-convenantsectoren, waar de verzuimfrequentie met gemiddeld 5% afnam (2005: 1,28; 2006: 1,17).

Tabel 4.2 Verzuimfrequentie in 2005 en 2006 en de procentuele verandering tussen deze jaren in convenantsectoren

	N*	Jaar		Verschil %
		2005 Gemiddelde	2006 Gemiddelde	
Thuiszorg	397	0,87	1,21	39%
Kinderopvang en peuterspeelzalen	208	1,36	1,75	28%
Arbovoorlichters in de bouw	317	1,34	0,70	-48%
Horeca	116	0,64	0,58	-11%
Onderwijs POVO	877	1,81	1,40	-23%
Onderwijs HOO	323	0,97	1,10	13%
Onderwijs BVE	174	1,49	0,99	-33%
Academische ziekenhuizen	170	1,59	2,24	40%
GGZ	145	1,80	1,85	3%
Rijksoverheid/gemeenten/provincies	599	1,42	1,30	-9%
Woningcorporaties	134	1,58	0,97	-38%
Gehandicaptenzorg	208	1,65	1,84	11%
Politie	193	1,36	1,11	-18%
Bouw	864	1,24	0,96	-23%
Banken	412	1,39	1,44	4%
Ziekenhuizen	630	1,48	1,60	8%
Defensie	178	1,26	1,05	-17%
Podiumkunsten	60	1,52	0,75	-51%
Vleesindustrie	70	1,44	0,82	-43%
Agrarische sectoren	233	1,80	1,48	-18%
Wonenbranche	82	1,60	1,22	-24%
Afbouw en ondergrond	159	1,68	1,23	-27%
Uitzendbranche	200	1,34	1,29	-4%
Zorgverzekeraars	287	1,31	1,36	3%
Welzijn en jeugdhulpverlening	198	1,77	1,97	11%
Mobiliteitsbranches	315	1,15	1,67	45%
Particuliere beveiligingsbranche	92	1,06	2,51	136%
DJI	64	1,35	1,53	13%
Contractcatering	96	0,98	0,73	-26%
Gemiddelde**		1,39	1,33	-2%

* gemiddelde van 2005 en 2006; ** kolomgemiddelde

4.3 Verzuimduur laatste 12 maanden

Tabel 4.3 heeft betrekking op de gemiddelde verzuimduur van werknemers in conventantsectoren. Uit de tabel blijkt dat de verzuimduur in conventantsectoren gemiddeld met 6% is afgenomen tussen 2005 en 2006. Deze daling is sterker dan de daling in niet-conventantsectoren, die 1% bedroeg (2005: 8,44; 2006: 7,98).

Tabel 4.3 Verzuimduur in 2005 en 2006 en de procentuele verandering tussen deze jaren in conventantsectoren

	N*	Jaar		Verschil %
		2005 Gemiddelde	2006 Gemiddelde	
Thuiszorg	401	10,53	9,68	-8%
Kinderopvang en peuterspeelzalen	207	8,52	5,66	-34%
Arbovoorlichters in de bouw	323	11,56	7,95	-31%
Horeca	116	3,75	2,70	-28%
Onderwijs POVO	883	6,73	6,70	-1%
Onderwijs HOO	324	4,21	6,10	45%
Onderwijs BVE	174	9,58	9,52	-1%
Academische ziekenhuizen	171	9,23	6,69	-28%
GGZ	145	9,30	9,70	4%
Rijksoverheid/gemeenten/provincies	601	9,83	10,67	9%
Woningcorporaties	135	8,95	9,47	6%
Gehandicaptenzorg	211	11,33	8,03	-29%
Politie	194	11,58	11,55	0%
Bouw	865	8,73	8,02	-8%
Grafimedia	162	6,49	7,78	20%
Banken	414	6,23	7,29	17%
Kappers	72	4,27	3,49	-18%
Ziekenhuizen	637	8,86	9,23	4%
Sociale werkvoorziening	172	18,01	24,35	35%
Defensie	178	8,31	5,44	-35%
Podiumkunsten	61	4,25	3,19	-25%
Vleesindustrie	69	8,67	10,19	18%
Wonenbranche	82	11,64	6,52	-44%
Afbouw en ondergrond	161	15,40	9,45	-39%
Uitzendbranche	198	9,81	9,92	1%
Zorgverzekeraars	286	7,05	8,64	22%
Welzijn en jeugdhulpverlening	200	11,56	9,66	-16%
Mobiliteitsbranches	316	10,36	8,50	-18%
Particuliere beveiligingsbranche	94	10,10	9,81	-3%
Contractcatering	98	11,50	11,52	0%
Gemiddelde**		9,21	8,58	-6%

* gemiddelde van 2005 en 2006; ** kolomgemiddelde

4.4 Verzuimduur laatste ziektegeval

De gemiddelde verzuimduur tijdens het laatste ziektegeval in 2005 en 2006 is voor convenantsectoren weergegeven in Tabel 4.4. De tabel laat zien dat de verzuimduur in deze sectoren gemiddeld met 5% is toegenomen. Dezelfde procentuele toename heeft plaatsgevonden in niet-convenantsectoren (2005: 12,92; 2006: 13,02).

Tabel 4.4 Verzuimduur tijdens het laatste ziektegeval in 2005 en 2006 en de procentuele verandering tussen deze jaren in de convenantsectoren

	N*	Jaar		Verschil %
		2005 Gemiddelde	2006 Gemiddelde	
Thuiszorg	200	18,56	19,92	7%
Kinderopvang en peuterspeelzalen	125	15,39	10,93	-29%
Arbovoorlichters in de bouw	161	19,02	19,18	1%
Horeca				
Onderwijs POVO	452	10,73	13,33	24%
Onderwijs HOO	167	8,11	11,06	36%
Onderwijs BVE	92	17,01	20,30	19%
Academische ziekenhuizen	100	10,51	9,01	-14%
GGZ	93	13,90	11,55	-17%
Rijksoverheid/gemeenten/provincies	368	12,61	14,96	19%
Woningcorporaties	79	9,94	13,58	37%
Politie	118	14,69	19,38	32%
Bouw	420	17,31	15,06	-13%
Grafimedia	80	10,93	15,06	38%
Banken	252	9,33	8,57	-8%
Kappers				
Ziekenhuizen	375	11,55	13,62	18%
Afbouw en ondergrond	75	28,79	19,12	-34%
Uitzendbranche	113	10,54	12,26	16%
Suikerverwerkende industrie	10			
Zorgverzekeraars	165	9,96	12,34	24%
Welzijn en jeugdhulpverlening	118	22,30	12,92	-42%
Mobiliteitsbranches	154	21,39	18,27	-15%
Particuliere beveiligingsbranche	52	25,97	24,99	-4%
Gemiddelde**		15,17	15,02	5%

* gemiddelde van 2005 en 2006; ** kolomgemiddelde

4.5 Werkgerelateerde klachten

Per convenantsector is in tabel 4.5 het gemiddelde percentage werknemers weergegeven dat aangeeft dat de klachten bij het laatste ziektegeval werkgerelateerd waren. De tabel laat zien dat dit percentages met 7% is toegenomen tussen 2005 en 2006. In niet-convenantsectoren is dit percentage juist met 4% gedaald (2005: 30%; 2006: 29%).

Tabel 4.5 Percentage werkgerelateerde klachten tijdens het laatste ziektegeval in 2005 en 2006 en de procentuele verandering tussen deze jaren in de convenantsectoren

	N*	Jaar		Verskil %
		2005 Gemiddelde	2006 Gemiddelde	
Thuiszorg	198	24%	32%	32%
Arbovoorlichters in de bouw	156	41%	42%	4%
Onderwijs POVO	441	28%	30%	8%
Onderwijs HOO	162	24%	33%	38%
Onderwijs BVE	89	27%	31%	14%
GGZ	91	26%	26%	-3%
Rijksoverheid/gemeenten/provincies	359	27%	23%	-14%
Gehandicaptenzorg	117	33%	27%	-17%
Politie	117	30%	27%	-10%
Bouw	397	36%	40%	10%
Grafimedia	78	27%	28%	4%
Banken	243	23%	21%	-7%
Ziekenhuizen	362	21%	26%	21%
Sociale werkvoorziening	97	35%	46%	33%
Defensie	86	28%	27%	-2%
Agrarische sectoren	105	32%	44%	38%
Uitzendbranche	110	33%	31%	-7%
Zorgverzekeraars	160	17%	23%	31%
Welzijn en jeugdhulpverlening	115	33%	26%	-24%
Mobiliteitsbranches	152	37%	41%	11%
Particuliere beveiligingsbranche	50	29%	27%	-5%
Gemiddelde		29%	31%	7%

* gemiddelde van 2005 en 2006; ** kolomgemiddelde

4.6 Verzuim langer dan 8 weken

Tabel 4.6 laat voor convenantsectoren het gemiddelde percentage werknemers zien dat in de afgelopen 12 maanden meer dan 8 weken ziek is geweest of ten tijde van het invullen van de vragenlijst meer dan 8 weken ziek was. Dit percentage is in deze sectoren tussen 2005 en 2006 met 14% toegenomen. In niet-convenantsectoren heeft in deze periode juist een daling plaatsgevonden: Hier is het percentage werknemers dat meer dan 8 weken ziek is geweest met 10% afgenomen (2005: 7%; 2006: 6%).

Tabel 4.6 Percentage werknemers dat meer dan 8 weken verzuimt in 2005 en 2006 en de procentuele verandering tussen deze jaren in de convenantsectoren

	N*	Jaar		Verschil %
		2005 Gemiddelde	2006 Gemiddelde	
Thuiszorg	358	9%	13%	53%
Kinderopvang en peuterspeelzalen	191	7%	6%	-8%
Horeca	86	3%	4%	15%
Onderwijs POVO	786	6%	6%	3%
Onderwijs HOO	292	4%	6%	58%
Onderwijs BVE	156	7%	8%	20%
Academische ziekenhuizen	150	8%	7%	-8%
GGZ	135	8%	8%	7%
Rijksoverheid/gemeenten/provincies	557	6%	7%	13%
Woningcorporaties	129	9%	8%	-7%
Gehandicaptenzorg	191	12%	10%	-14%
Politie	185	6%	7%	29%
Bouw	777	7%	7%	-8%
Grafimedia	137	4%	4%	0%
Banken	377	4%	5%	11%
Ziekenhuizen	587	6%	8%	18%
Sociale werkvoorziening	161	12%	18%	54%
Defensie	151	6%	5%	-17%
Podiumkunsten	51	4%	3%	-22%
Vleesindustrie	63	8%	10%	14%
Agrarische sectoren	195	5%	10%	92%
Afbouw en ondergrond	144	9%	8%	-14%
Uitzendbranche	181	6%	9%	43%
Zorgverzekeraars	268	4%	7%	101%
Welzijn en jeugdhulpverlening	190	11%	10%	-12%
Mobiliteitsbranches	278	9%	6%	-32%
Particuliere beveiligingsbranche	86	5%	7%	30%
Contractcatering	86	11%	11%	5%
Taxibranche	50	18%	10%	-41%
Gemiddelde**		7%	8%	14%

* gemiddelde van 2005 en 2006; ** kolomgemiddelde

4.7 Samenvatting

De resultaten lieten zien dat er binnen convenantsectoren voor drie van de zes verzuimindicatoren een afname was tussen 2005 en 2006 (verzuimpercentage, verzuimfrequentie, verzuimduur laatste 12 maanden). Voor de overige drie indicatoren werd een toename gesignaleerd in deze sectoren (verzuimduur laatste ziektegeval, werkgerelateerde klachten, meer dan 8 weken verzuim). Wanneer we de gegevens van convenantsectoren vergelijken met die van niet-convenantsectoren, dan zien we dat zowel het verzuimpercentage als de verzuimduur van de laatste 12 maanden in convenantsectoren sterker zijn afgenomen dan in niet-convenantsectoren (het verzuimpercentage is zelfs toegenomen in niet-convenantsectoren). Voor verzuimfrequentie, werkgerelateerde klachten en het percentage werknemers dat langer dan 8 weken ziek is, zien we juist een sterkere afname in niet-convenantsectoren. De ontwikkeling in de verzuimduur van het laatste ziektegeval is in beide type sectoren gelijk.

5 Conclusies en Discussie

In dit rapport is de ontwikkeling in ziekteverzuimcijfers binnen convenantsectoren en niet-convenantsectoren tussen 2005 en 2006 in kaart gebracht. De gegevens zijn zowel op individueel als op sectorniveau geanalyseerd.

Uit de analyses op individueel niveau bleek dat de situatie in convenantsectoren gemiddeld (2005 en 2006 samen) voor veel verzuimindicatoren ongunstiger was dan in niet-convenantsectoren. In alle gevallen betreft het hier echter slechts zwakke effecten. Met betrekking tot trends in de tijd werd slechts in één geval een verschil gevonden tussen beide typen sectoren. Hierbij was de ontwikkeling gunstiger voor de niet-convenantsectoren.

De analyses op sectorniveau lieten zien dat het verzuimpercentage en de verzuimduur tijdens de laatste 12 maanden in convenantsectoren sterker zijn afgenomen dan in niet-convenantsectoren. Voor drie andere verzuimindicatoren (verzuimfrequentie, werkgerelateerd verzuim en het percentage werknemers dat langer dan 8 weken ziek is) is de ontwikkeling echter gunstiger binnen niet-convenantsectoren, al wordt voor de verzuimfrequentie ook in convenantsectoren een daling geobserveerd.

Al met al geven de resultaten op sectorniveau dus een – voor convenantsectoren – gunstiger beeld dan de analyses op individueel niveau. De resultaten met betrekking tot ziekteverzuim vormen een voortzetting van het patroon dat eerder door *AStri* werd gevonden (Veerman & Molenaar-Cox, 2006).

De resultaten zijn om een aantal redenen echter niet geheel vergelijkbaar met die van *AStri*. Ten eerste is in het huidige onderzoek een andere referentiegroep van niet-convenantsectoren gekozen: In plaats van een aantal referentiesectoren te definiëren hebben wij ervoor gekozen alle werknemers die niet werkzaam waren in convenantsectoren op basis van SBI-codes in te delen in niet-convenantsectoren. De benadering van *AStri* leverde in ons geval namelijk het probleem op van kleine aantallen werknemers in referentiesectoren en een grote heterogene groep werknemers die niet in een van *AStri*'s categorieën kon worden ondergebracht. Ten tweede maakte *AStri* gebruik van geregistreerde verzuimcijfers, terwijl de analyses in het huidige onderzoek gebaseerd zijn op zelfgerapporteerde gegevens.

Smulders (2007) concludeert op basis van eerder onderzoek dat er enige nadelen zijn verbonden aan de zelfrapportage van verzuim. Hij merkt echter ook op dat verzuimregistratiesystemen ook lang niet altijd feilloos zijn. Ferrie et al. (2005) vergeleken het zelfgerapporteerd verzuim van 8000 werknemers met dat wat hun werkgever in dezelfde periode had geregistreerd en vonden slechts een kleine discrepantie. Net als De Wit et al (1998) concludeert ook Johns (1994), die deze materie extensief onderzocht, dat de onderrapportage van zelfgerapporteerd verzuim toeneemt met de lengte van de terugvraagperiode. Hoe langer die is hoe groter deze zgn. 'recall-bias'. Anderzijds concludeert Johns (1994) op basis van diverse studies dat er een aanzienlijke correlatie ($r = ,64$) bestaat tussen de ene en de ander methode. Hij voegt er ook aan toe dat administratieve registraties vaak lang niet zo perfect zijn als wordt verondersteld. In Nederland worden korte gevallen bijv. nogal eens niet vastgelegd. Bij lange gevallen komt het nogal eens voor dat de hersteldatum niet correct vastgelegd wordt.

6 Referenties

Ferrie JE, Kivimäki M, Head J, Shipley MJ, Vahtera J & Marmot MG (2005). A comparison of self-reported sickness absence with absences recorded in employers' registers: evidence from the Whitehall II study. *Occupational & Environmental Medicine*, 62, 74-79.

Johns G. (1994). How often were you absent? A review of the use of self-reported absence data. *Journal of Applied Psychology*, 79, 574-591.

Smulders PGW. (2007). Werksituatie en ziekteverzuim. In: Trendrapport Ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid (hoofdstuk 4). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (in voorbereiding).

Veerman TJ & Molenaar-Cox PGM. (2006). De meerwaarde van arboconvenanten : update van verzuim- en WAO-cijfers tot en met 2004. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Wit de R, Moens G. & D'Hondt M. (1998). Een onderzoek naar de validiteit van zelfgerapporteerd ziekteverzuim. *Arbeidsgezondheidszorg & Ergonomie*, 1998, 35, 165-168.

A Bijlage: Resultaten analyses op individueel niveau

Tabel A.1 Resultaten van de analyses op individueel niveau

	Convenant versus niet-convenant	Verschillende trends voor convenant versus niet-convenant
Verzuimpercentage	$\beta = ,01^*$	$\beta =$
Verzuimfrequentie	$\beta = ,01$	$\beta = ,00$
Verzuimduur 12 mnd	$\beta = ,01^*$	$\beta = ,01$
Verzuimduur laatste ziektegeval	$\beta = ,01^*$	$\beta = ,00$
Klachten werkgerelateerd	OR = 1,08*	OR = 1,12
Meer dan 8 weken verzuim	OR = 1,08	OR = 1,22*

B Bijlage: Verzuimgegevens kleine sectoren

Verzuimpercentage

	N	Jaar		Verschil %
		2005 Gemiddelde	2006 Gemiddelde	
Papier en karton	45	1,50	2,75	83%
Architecten	33	5,15	2,09	-59%
Verf- en drukinktindustrie	12	0,91	6,15	576%
Industriële reiniging en scheepsonderhoud	7	2,53	3,98	58%
Meubelindustrie	18	3,77	6,44	71%
Openbare bibliotheken	46	4,58	4,26	-7%
Wasserij- en textielreinigingsbedrijven	26	5,39	10,13	88%
Timmerindustrie	33	1,43	6,01	321%
Uitgeverijbedrijf	38	3,74	6,78	81%
Maalindustrie en bakkerijgrondstoffen- industrie	5	2,19	23,64	979%
Suikerverwerkende industrie	20	3,69	2,62	-29%
Ambulancezorg	19	1,95	13,46	590%
Schoonmaak- en glazenwassersbranche	39	7,34	1,44	-80%
Recreatie	38	4,24	5,59	32%
Gemiddelde		3,46	6,81	193%

Verzuimfrequentie

	N	Jaar 2005 Gemiddelde	2006 Gemiddelde	Vershil %
Dakdekkers
Papier en karton	45	0,69	0,80	15%
Funderingsbranche				
Architecten	32	1,91	1,18	-38%
Verf- en drukinktindustrie	12	0,49	4,00	711%
Industriële reiniging en scheepsonderhoud	7	1,04	0,83	-20%
Meubelindustrie	18	0,99	0,96	-4%
Openbare bibliotheken	46	1,12	0,80	-28%
Orkesten				
Wasserij- en textielreinigingsbedrijven	24	0,69	0,85	23%
Timmerindustrie	33	0,52	0,93	78%
Uitgeverijbedrijf	38	0,90	1,31	45%
Houthandel	4	0,79	1,00	27%
Maalindustrie en bakkerijgrondstoffen- industrie	5	0,95	1,27	34%
Suikerverwerkende industrie	20	0,95	0,66	-31%
Installatie- en isolatiebranches				
Ambulancezorg	19	0,72	0,74	3%
Schoonmaak- en glazenwassersbranche	39	0,78	0,80	3%
Recreatie	38	1,72	2,33	35%
Ambulante handel en handel AGF	49	1,12	0,73	-35%
Gemiddelde kleine sectoren		0,96	1,20	51%

Verzuimduur laatste 12 maanden

	N	Jaar 2005 Gemiddelde	2006 Gemiddelde	Vershil %
Dakdekkers				
Papier en karton	45	3,06	5,68	86%
Funderingsbranche				
Architecten	33	10,32	3,67	-64%
Verf- en drukinktindustrie	12	1,71	13,00	659%
Industriële reiniging en scheepsonderhoud	7	3,43	8,55	149%
Meubelindustrie	18	8,02	13,84	73%
Openbare bibliotheken	46	7,23	5,88	-19%
Orkesten				
Wasserij- en textielreinigingsbedrijven	26	9,07	16,14	78%
Timmerindustrie	33	2,35	12,74	443%
Uitgeverijbedrijf	38	7,39	12,38	67%
Houthandel				
Maalindustrie en bakkerijgrondstoffen- industrie	5	3,02	50,82	1581%
Suikerverwerkende industrie	20	7,37	4,91	-33%
Installatie- en isolatiebranches				
Ambulancezorg	19	3,84	26,79	598%
Schoonmaak- en glazenwassersbranche	39	15,24	2,54	-83%
Recreatie	38	8,47	9,00	6%
Gemiddelde kleine sectoren		6,47	13,28	253%

Verzuimduur laatste ziektegeval

	N	Jaar		Verschil %
		2005 Gemiddelde	2006 Gemiddelde	
Horeca	39	10,15	9,15	-10%
Dakdekkers				
Papier en karton	22	34,69	14,30	-59%
Kappers	36	7,74	3,81	-51%
Funderingsbranche				
Architecten	21	13,61	4,97	-63%
Podiumkunsten	28	5,69	6,60	16%
Vleesindustrie	31	13,05	28,66	120%
Verf- en drukinktindustrie	6	3,85	21,15	449%
Industriële reiniging en slooponderhoud	3	5,47	99,15	1711%
Meubelindustrie	12	10,90	21,79	100%
Openbare bibliotheken	23	8,10	15,05	86%
Orkesten				
Wasserij- en textielreinigingsbedrijven	12	18,04	40,27	123%
Wonenbranche	31	23,13	16,04	-31%
Timmerindustrie	15	29,86	21,71	-27%
Uitgeverijbedrijf	18	13,63	16,55	21%
Houthandel				
Maalindustrie en bakkerijgrondstoffen- industrie	3	2,17	7,91	265%
Suikerverwerkende industrie	10	15,78	3,33	-79%
Installatie- en isolatiebranches				
Ambulancezorg	9	5,75	50,81	783%
Schoonmaak- en glazenwassersbranche	17	17,75	8,31	-53%
Recreatie	20	19,07	24,14	27%
Ambulante handel en handel AGF	20	8,73	9,77	12%
DJI	43	8,45	21,38	153%
Contractcatering	47	16,48	15,35	-7%
Taxibranche	27	14,42	51,51	257%
Gemiddelde kleine sectoren		13,33	22,25	163%

Werkgerelateerde klachten

	N	Jaar		Verschil %
		2005 Gemiddelde	2006 Gemiddelde	
Horeca	39	20%	37%	86%
Papier en karton	22	31%	24%	-24%
Kappers	35	25%	18%	-27%
Architecten	19	23%	35%	52%
Podiumkunsten	27	19%	25%	32%
Vleesindustrie	32	41%	34%	-17%
Verf- en drukinktindustrie	6	14%	28%	104%
Industriële reiniging en scheepsonderhoud	2			
Meubelindustrie	12	53%	55%	4%
Openbare bibliotheken	23	27%	25%	-9%
Wasserij- en textielreinigingsbedrijven	12	61%	9%	-84%
Wonenbranche	31	30%	37%	24%
Timmerindustrie	14	49%	38%	-22%
Uitgeverijbedrijf	16	37%	18%	-53%
Houthandel	2			
Maalindustrie en bakkerijgrondstoffen- industrie	3			
Suikerverwerkende industrie	9	40%	47%	19%
Ambulancezorg	9	45%	45%	-1%
Schoonmaak- en glazenwassersbranche	18	46%	45%	-3%
Recreatie	18	44%	17%	-61%
Ambulante handel en handel AGF	20	18%	30%	65%
DJI	41	23%	20%	-13%
Contractcatering	46	36%	38%	5%
Taxibranche	27	36%	35%	-3%
Gemiddelde kleine sectoren		34%	31%	3%

Verzuim langer dan 8 weken

	N	Jaar		Verschil %
		2005 Gemiddelde	2006 Gemiddelde	
Papier en karton	40	5%	4%	-22%
Architecten	32	6%	0%	-100%
Verf- en drukinktindustrie	13			
Industriële reiniging en slooponderhoud	5			
Meubelindustrie	17	7%	17%	129%
Openbare bibliotheken	40	7%	7%	-7%
Wasserij- en textielreinigingsbedrijven	21	11%	13%	21%
Timmerindustrie	31	7%	15%	102%
Uitgeverijbedrijf	31	8%	13%	60%
Houthandel	3	43%	100%	131%
Maalindustrie en bakkerijgrondstoffen- industrie	5			
Suikerverwerkende industrie	17	6%	6%	-1%
Ambulancezorg	17			
Schoonmaak- en glazenwassersbranche	32	7%	6%	-14%
Recreatie	33	4%	8%	127%
Ambulante handel en handel AGF	35	7%	4%	-40%
Gemiddelde kleine sectoren		10%	16%	32%